

VIETI DISTRUSE: COPII ROMI ÎN GRIJA STATULUI

CHALLENGING DISCRIMINATION PROMOTING EQUALITY

Copyright: ©Centrul European pentru Drepturile Romilor, ianuarie 2021

Vă rugăm să consultați www.errc.org/permissions pentru mai multe informații despre utilizarea, partajarea și citarea acestui material și a altor materiale ERRC

Autori: **Bernard Rorke**

Cercetători: Această lucrare se bazează pe cercetări de teren și documentare efectuate de: **Atanas Stoyanov** (Bulgaria), **Forum for Human Rights** (Republica Cehă), **Natalia Duminica** (Moldova), **Eugen Ghita** (România), **Lýdia Mírgová** (Slovacia).

Contribuția experților: **Judit Gellér**

Designul copertei: **Sophio Datishvili**

Machetare: **Dzavit Berisha**

Fotografia copertei: © **ERRC**

Acest raport este publicat în limba engleză

Adresă: Avenue de Cortenbergh 71, etajul 4, 1000 Bruxelles, Belgia

E-mail: office@errc.org

www.errc.org

SUȘȚINEȚI ERRC

Existența Centrului European pentru Drepturile Romilor depinde de generozitatea donatorilor individuali pentru a-și continua existența. Vă rugăm să contribuiți la asigurarea viitorului său printr-o contribuție. Donațiile de toate felurile sunt binevenite și pot fi făcute prin PAYPAL pe site-ul web al ERRC (www.errc.org, faceți clic pe butonul “Donează” din partea dreaptă sus a paginii de pornire) sau prin transfer bancar în contul ERRC:

Titularul contului bancar: **EUROPEAN ROMA RIGHTS CENTRE**

Numele băncii: **KBC BRUSSELS**

IBAN: **BE707360 5272 5325**

Codul SWIFT: **KREDBEBB**

Cuprins

Introducere	5
Rezumat	11
Dezinstituționalizare	12
Date dezagregate și suprareprezentarea copiilor romi în grija statului	13
Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire	14
Impactul instituționalizării asupra copiilor și familiilor rome	17
Metodologie	19
Standarde juridice internaționale	21
Protecția copiilor și a familiei în legea națională	23
Recomandări politice și dinanțare din partea UE	23
Bulgaria	27
Profilul populației	27
Contextul politicii de protecție a copilului	27
Dezinstituționalizare	28
Periclitarea copiilor	29
Copiii romi în sistemul de îngrijire al copiilor	30
Suprareprezentare și date dezagregate din punct de vedere etnic	30
Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire	32
Tratamentul, experiențele copiilor romi din centrele de plasament și cum diferă de alți copii	33
Republica Cehă	35
Profilul populației	35
Contextul politicii de protecție a copilului	36
Dezinstituționalizare	38
Definiții ale copiilor aflați în situație de risc și temeuri legale pentru îndepărtări	40
Structura sistemului de protecție a copilului	44
Copiii romi în sistemul de îngrijire a copilului: Suprareprezentare, deficiențe și date	45
Moldova	49
Scurt profil al romilor din Moldova	49
Legislația și contextul politic al protecției copilului	50
Dezinstituționalizare	51
Cadrul juridic general	52
Definiții ale copiilor aflați în situație de risc	54
Structura organizațională a sistemului de protecție a copilului	55
Tipuri de îngrijire a copiilor	57
Principalele motive pentru care copiii romi sunt plasați în instituții de stat	58
Experiența copiilor romi aflați în îngrijire	60
România	63
Profilul populației	63
Legislația și contextul politic al protecției copilului	64
Dezinstituționalizare	64
Definiții ale sistemului pentru copii în situații de risc	65
Suprareprezentare și date dezagregate din punct de vedere etnic	67
Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire	68
Experiențe ale copiilor romi aflați în îngrijire	70

CUPRINS

Slovacia	73
Scurt profil al romilor din Slovacia	73
Protecția copilului, sărăcia și contextul politic general	74
Dezinstituționalizare	75
Îngrijirea instituțională și cadrul juridic	76
Suprareprezentare și date	77
Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire	78
Experiența părinților romi cu asistența socială	80
Concluzii	81
Recomandări	85

Introducere

La 23 noiembrie 2020, Comitetul European pentru Drepturi Sociale a constatat că Republica Cehă este responsabilă pentru instituționalizarea pe scară largă și discriminatorie a copiilor cu dizabilități și a copiilor romi în instituțiile de îngrijire a copiilor de vârstă mică. Această constatare a venit la trei ani după ce trei organizații, Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC), Fundația Validity și Forumul pentru Drepturile Omului, au depus o plângere colectivă care documenta încălcările.¹

Maroš Matiaško, președintele Forumului pentru Drepturile Omului, cu sediul la Praga, a declarat: “Mesajul Comitetului este foarte puternic. Instituțiile sunt dăunătoare pentru copii și, din punct de vedere juridic, guvernul trebuie să ia toate măsurile necesare pentru a dezinstituționaliza sistemul existent de îngrijire a copiilor de vârstă fragedă. Această schimbare sistemică trebuie să se bazeze pe principiul că toți copiii au dreptul de a beneficia de un mediu familial, indiferent de situația sau de nevoile lor.”²

În timp ce Republica Cehă poartă distincția rușinoasă de a fi una dintre cele mai puțin prietenoase țări ale OCDE cu copiii, nu este singura care nu reușește să facă ceea ce trebuie pentru copiii săi cei mai vulnerabili. Din 2011, ERRC a fost în prima linie în ceea ce privește evidențierea situației dramatice a copiilor romi luați în grija statului. Suprareprezentarea acestor copii vulnerabili în instituțiile de îngrijire a fost mult timp sursa unei profunde neglijențe oficiale, iar problema drepturilor lor fundamentale și a bunăstării lor nu a fost considerată o prioritate atunci când a fost lansat Cadrul UE de integrare a romilor în 2011.³

Pe măsură ce UE avansează cu cadrul său strategic al UE pentru romi pentru egalitate, incluziune și participare pentru 2020-2030⁴ în statele membre și în regiunea de extindere, ERRC își reiterează apelul pentru o abordare mai complexă, centrată pe copii, care să acorde o atenție deosebită drepturilor și nevoilor celor mai vulnerabili; și pentru ca strategiile naționale revizuite să devină pe deplin incluzive, astfel încât niciun copil să nu fie lăsat în urmă.

1 Comitetul European pentru Drepturi Sociale, Decizia pe fond în cauza Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Centrul pentru apărarea persoanelor cu dizabilități mentale (MDAC) împotriva Republicii Cehe. Plângerea nr. 157/2017. 23 noiembrie 2020. Disponibilă la adresa: <https://hudoc.esc.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22ESCPublicationDate%20Descending%22%5D,%22ESCDIdentifier%22:%5B%22cc-157-2017-dmerits-en%22%5D%7D>.

2 ERRC, Comunicat de presă: Organismul Consiliului Europei consideră că Republica Cehă este responsabilă pentru încălcarea drepturilor copiilor cu dizabilități și ale copiilor romi prin instituționalizare, 23 noiembrie 2020. Disponibil la: http://www.errc.org/press-releases/council-of-europe-body-finds-czech-republic-responsible-for-violating-rights-of-children-with-disabilities-and-romani-children-through-institutionalisation?fbclid=IwAR3PXl2vKlZWxS1LRmHDAbc7Mlgca5PtqIuzZX4UscHXU8_IZoBqp6MEow.

3 Comisia Europeană, Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020. Disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-equality-inclusion-and-participation-eu/roma-integration-strategies-2020_en.

4 Comisia Europeană, Cadrul strategic al UE pentru romi privind egalitatea, incluziunea și participarea pentru 2020-2030. Disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813.

În plus, ERRC reamintește statelor părți obligațiile care le revin în temeiul dreptului internațional de a respecta dreptul copilului la relații de familie; de a se asigura că copiii nu sunt separați de părinții lor împotriva voinței lor (cu excepția cazului în care autoritățile competente, supuse controlului judiciar, stabilesc că acest lucru este în interesul superior al copilului); și de a acorda asistență adecvată părinților în îndeplinirea responsabilităților lor de creștere a copilului.⁵

Până în prezent, ERRC a efectuat cercetări și a publicat rapoarte și note de acțiune juridică în 10 țări, inclusiv în statele membre ale UE și în țările în curs de aderare. De asemenea, organizația a oferit sprijin juridic familiilor și, în unele cazuri, a luat măsuri împotriva autorităților. Această ultimă rundă de cercetări, care acoperă cinci țări (Bulgaria, Republica Cehă, Republica Moldova, România și Slovacia), are ca scop furnizarea de date și informații care să permită mai multe intervenții juridice pentru a preveni mutări inutile; să stimuleze dezbaterea publică atât la nivel național, cât și la nivel european, pentru a face presiuni în favoarea unor reforme substanțiale în vederea eliminării practicilor discriminatorii, atât deliberate, cât și involuntare; să pledeze pentru un sprijin social sporit pentru familiile aflate în dificultate; și să se asigure că copiii nu sunt îndepărtați de familiile lor în primul rând din cauza sărăciei și a prejudecăților.

Raportul de cercetare din 2011 al ERRC, *Life Sentence*, a arătat că în Bulgaria, Republica Cehă, Ungaria, Italia, România și Slovacia, copiii romi erau suprareprezențați în îngrijire instituțională în comparație cu proporția lor în ansamblul populației.⁶ În pofida legilor specifice care reglementează aspectele legate de protecția copilului, lipsa unor descrieri detaliate ale pericolului pentru copii și a unor orientări clare de evaluare a permis o aplicare greșită a dispozițiilor relevante de către lucrătorii sociali și de protecție a copilului. Graficul 1 ilustrează măsura în care copiii romi au fost suprareprezențați în sisteme.

S-a constatat că măsurile preventive sunt inadecvate, că nu existau suficienți asistenți sociali calificați și că nu existau servicii de sprijin la nivel comunitar în cartierele izolate de romi din cauza finanțării insuficiente. Cercetarea a constatat că copiii romi s-au confruntat cu abuzuri fizice, rele tratamente și discriminare etnică în interiorul și în afara căminelor. Marea majoritate a copiilor romi aflați în îngrijire instituțională aveau puține șanse de a se întoarce în familiile lor biologice, iar mulți dintre ei și-au petrecut întreaga copilărie într-un cadru instituțional.

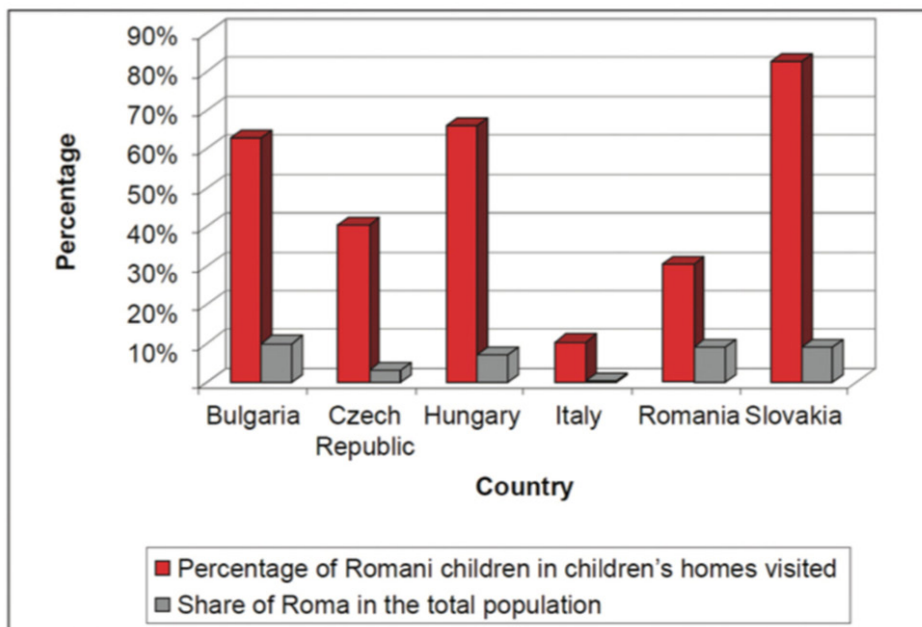
Mulți factori contribuie la suprareprezentarea copiilor romi în îngrijirea instituțională, inclusiv discriminarea, sărăcia și condițiile materiale (cum ar fi șomajul, îndatorarea și locuințele inadecvate), absenteismul școlar, monoparentalitatea și sarcinile nedorite, precum și migrația. Abuzul

5 Articolul 7 din Convenția Organizației Națiunilor Unite privind drepturile copilului (CDC) acordă copilului “pe cât posibil, dreptul de a cunoaște și de a fi îngrijit de părinții săi”. La articolele 8 și, respectiv, 9, statele se angajează să respecte dreptul copilului la “relații familiale recunoscute de lege, fără ingerințe ilegale” și să “se asigure că un copil nu va fi separat de părinții săi împotriva voinței acestora, cu excepția cazului în care autoritățile competente, supuse controlului judiciar, stabilesc că acest lucru este în interesul superior al copilului”. Articolul 18 recunoaște, de asemenea, că “[părinții sau, după caz, tutorii legali, au responsabilitatea principală pentru creșterea și dezvoltarea copilului”, că “[t]ot interesul superior al copilului va fi preocuparea lor fundamentală” și că “statele părți acordă asistență adecvată părinților și tutorilor legali în îndeplinirea responsabilităților lor de creștere a copilului și asigură dezvoltarea instituțiilor, facilităților și serviciilor de îngrijire a copiilor”. Convenția Națiunilor Unite privind drepturile copilului. Disponibil la: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

6 ERRC, *Sentința pe viață: Copiii romi în grija statului*. Iunie 2011. Disponibil la adresa: <http://www.errc.org/reports-and-submissions/life-sentence-romani-children-in-institutional-care>.

Graph 1: Roma Representation in Children's Homes in Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Italy, Romania and Slovakia

(based on information from field research)

asupra copiilor a fost considerat un factor foarte mic în plasamentul copiilor romi în îngrijirea statului. Motivele pentru suprareprezentarea copiilor romi în îngrijirea instituțională s-au încadrat în mare parte în două categorii principale: cele legate de situația familiei și cele legate de sistemul de protecție a copilului în sine.

Cercetarea a confirmat faptul că discriminarea generalizată împotriva romilor în toate sferile vieții cotidiene, combinată cu excluziunea socială și sărăcia profundă, au fost factori-cheie care au contribuit la numărul disproporționat de copii luați din familiile lor și plasați în grija statului. Situația comună a comunităților de romi marginalizate din toate țările analizate a fost rezumată în mod concis de un respondent din România:

“Principala problemă este că societatea îi respinge pe romi și pe copiii lor, împingându-i foarte ușor în capcana sistemului de protecție a copilului. Este bine cunoscut faptul că romii sunt discriminați dacă vor să muncească, nimeni nu le oferă un loc de muncă și sunt forțați să trăiască în sărăcie... Nimeni nu le oferă o șansă de a ieși din mizerie. Apoi vin cei de la protecția copilului și le spun că trebuie să renunțe la copiii lor pentru că sunt incapabili să aibă grijă de ei și că îi pot lua înapoi mai târziu, fără să știe că emoțional și fizic îi vor pierde [pe copii] pentru totdeauna.”⁷

În ciuda legislației care interzice îndepărtarea copiilor din familiile lor doar pe motiv de sărăcie sau lipsă de mijloace, cercetarea din 2011 a constatat că, potrivit părinților romi și lucrătorilor din domeniul protecției copilului din Republica Cehă, Ungaria și România, sărăcia în rândul familiilor romi a fost cel mai frecvent motiv pentru îndepărtarea copiilor.

⁷ Ibid. p. 39.

După cum le-a povestit o familie romă din Ungaria cercetătorilor, copilul lor nou-născut a fost luat și plasat la părinți adoptivi, deoarece *“casa lor era în stare proastă, deoarece furtuna din vară a deteriorat acoperișul. Una dintre camere s-a umezit, iar serviciul de protecție a copilului ne-a spus că nu era un loc potrivit pentru a primi un nou-născut”*

Această familie nu a primit niciun ajutor financiar și niciun sprijin social pentru a remedia situația.⁸ Unii copii intervievați au confirmat că sărăcia a fost cauza îndepărtării lor: *“am fost luați din familia noastră pentru că în familia noastră era puțină mâncare și nu aveam baine adecvate.”*

În Republica Cehă, condițiile inadecvate de locuit, care rezultă din sărăcie și îndatorare, au fost factorii cel mai frecvent menționați de familiile de romi, iar copiii au fost adesea luați de acasă după ce li s-a tăiat curentul electric și apa sau în timpul evacuărilor forțate din locuințele închiriate. Multe dintre cele mai vulnerabile familii erau familii monoparentale, în care mamele rome se aflau în situații și mai proaste din punct de vedere al locuințelor și al situației financiare, din cauza destrămării familiei, sau erau mai puțin capabile să își întrețină copiii în urma încarcerării partenerilor lor.

Pe lângă circumstanțele familiale, există un aspect al eșecurilor de sistem care aduce prejudicii copiilor rome aflați în situații de risc, care include atitudini și practici discriminatorii care pătrund în agenții și instanțe, precum și măsuri de prevenire inadecvate și rate foarte scăzute de întoarcere a copiilor în familiile lor biologice după ce sunt luați în îngrijire.

Interviurile cu profesioniștii din domeniul îngrijirii copiilor au scos la iveală o gamă largă de atitudini, de la cei bine informați și conștienți din punct de vedere social, până la lucrătorii sociali cu prejudecăți care au dat vina pe “subcultura romă” sau pe “gândirea, atitudinea și obiceiurile” romilor pentru punerea în pericol a copiilor rome și plasarea lor în instituții. Un interviuat din Ungaria a declarat: *“Sărăcia este amestecată cu nepotrivirea familiei de a avea grijă de copil. Criminalitatea este și ea frecventă - aceste familii de romi nu au învățat cum să muncească, deși nici ei nu gădesc de lucru. Și acest lucru este dublat de subcultură.”*

Absenteismul școlar a fost un factor semnificativ care a dus la luarea copiilor de lângă familiile lor în toate țările studiate. Absența de la școală îi determină pe educatori să informeze autoritățile de protecție a copilului despre faptul că copiii sunt în pericol de a fi puși în pericol. Mai mulți copii rome intervievați în casele de copii au fost plasați în instituții din cauza absenteismului școlar. Potrivit unor lucrători din domeniul protecției copilului, un neajuns cheie al sistemului a fost faptul că reglementările nu au reușit să abordeze în totalitate unele dintre cauzele profunde ale absenteismului școlar, printre care se numără hărțuirea și umilirea elevilor rome de către profesori și colegi, segregarea, sărăcia și marginalizarea.

În România, rezultatele cercetării au scos la iveală atitudini discriminatorii în cadrul Comisiei pentru Protecția Copilului și în procedurile judiciare privind îndepărtarea copiilor rome de familiile lor. Părinții rome au raportat că unii judecători au fost disprețuitori și lipsiți de respect față de ei, iar majoritatea părinților s-au simțit judecați în prealabil din cauza etniei lor, observând că judecătorii nu au înțeles deloc situația lor. În multe cazuri, părinții au înțeles foarte puțin funcționarea sistemului și procedurile, ceea ce i-a lăsat neputincioși în fața ostilității oficiale. După cum le-a explicat o mamă cercetătorilor:

⁸ *Ibid.* p. 44.

⁹ *Ibid.* p. 46.

“La proces nimeni nu a vorbit cu mine. Judecătoarea nu mi-a spus niciodată ce se întâmplă, de fapt, nu mi-a permis să vorbesc și a strigat la mine că, dacă nu mă opresc din vorbit, mă va da afară din instanță. Am rămas tăcută pentru că nu știam ce să fac și ce să spun. Nu aveam un avocat și nici nu puteam înțelege nimic. Mai târziu, judecătorul m-a întrebat dacă copilul meu are 10 ani, iar eu am spus “Da”. Apoi l-a întrebat pe fiul meu dacă vrea să rămână cu mine; el a spus “Da” și că vrea să vină acasă. Judecătorul i-a spus că se va întoarce în curând. Dar copiii mei nu s-au mai întors niciodată la mine. I-au luat fără să mă întrebe dacă sunt de acord sau măcar să mă anunțe de ce.”¹⁰

În toate țările cuprinse în studiul din 2011, cercetătorii au documentat inadecvarea măsurilor preventive luate de autoritățile de protecție a copilului în raport cu nevoile familiilor de romi aflate în pericol de separare. Familiile de romi au raportat că mulți asistenți sociali nu au oferit sau nu au ajutat la identificarea de soluții la problemele lor; mai degrabă au stabilit cerințe care trebuie îndeplinite, iar apoi au lăsat familiile să se descurce singure în efortul lor de a îndeplini aceste cerințe.

Profesioniștii din domeniul juridic au indicat că procedurile judiciare de îndepărtare a copiilor au fost adesea inițiate din cauza lipsei de intervenție directă a serviciilor sociale și au fost raportate de către ofițerii de aplicare a legii în cursul evacuărilor forțate sau al patruleților obișnuite pe străzi atunci când copiii romi sunt găsiți cerșind. Ca urmare, autoritățile judiciare au intervenit adesea în situații care ar fi necesitat mai degrabă o intervenție socială.

În cele mai multe dintre țări, lucrătorii sociali au identificat o combinație de lipsă de lucrători sociali cu calificări adecvate, finanțare inadecvată și un număr mare de cazuri ca fiind obstacole în calea furnizării unui sprijin adecvat familiilor de romi aflate în pericol de a pune copiii în pericol. În Ungaria, majoritatea asistenților sociali au declarat că sunt responsabili pentru cel puțin dublul numărului de cazuri prevăzut de lege. În Slovacia, respondenții au remarcat: *“Unul sau doi lucrători pot cu greu să desfășoare activități de prevenire atunci când au 1800 de familii în pericol în regiunea lor. Este imposibil. Singurele lucruri pe care le pot face sunt să înregistreze statistici și să ia copiii [...]”¹¹*

În toate țările analizate în 2011, copiii romi au fost dezavantajați din mai multe motive atunci când au fost plasați în sistemul de protecție a copilului, au fost tratați și au părăsit instituția; ei au fost discriminați din mai multe motive, printre care etnia, sărăcia, handicapul și statutul de copil instituționalizat.

În Bulgaria, Ungaria, România și Slovacia, profesioniștii din domeniul protecției copilului au raportat că rata de întoarcere a copiilor în familiile lor este extrem de scăzută. Mai mulți lucrători din domeniul protecției copilului au observat că: *“Este foarte ușor să intri în îngrijirea instituțională, dar este aproape imposibil să ieși din ea.”* În esență, cercetarea a constatat că, odată introduși cu forța în sistemul de îngrijire de stat, copiii romi erau absorbiți într-un ciclu din care nu existau prea multe perspective de scăpare până la majorat; un ciclu de “îngrijire” care îi făcea extrem de vulnerabili și foarte nepregătiți pentru viața de dincolo de instituție.

La zece ani de la prima rundă de cercetări cu privire la suprareprezentarea copiilor romi în îngrijirea instituțională de stat, dovezile din această ultimă analiză a celor cinci țări pentru 2020 sugerează că prea puține lucruri s-au schimbat în bine; această problemă nu este încă o prioritate pentru factorii de decizie politică și pentru oficialii UE responsabili de definirea priorităților de incluziune a romilor până în 2030.

¹⁰ *Ibid.* p. 47.

¹¹ *Ibid.* p. 48.

Foarte multe familii de romi aflate în situații de risc nu au acces la sprijin social, iar măsurile preventive rămân puține, adesea inexistente. În consecință, subfinanțarea, combinată cu dezincriminarea instituțională, face ca îndepărtarea copiilor romi de la familiile lor să fie mai degrabă prima opțiune a autorităților decât ultima. În ciuda lipsei declarate de date dezagregate pe criterii etnice, cercetarea confirmă faptul că un număr extrem de disproportionat de copii romi ajung în continuare în instituțiile de stat de îngrijire.

ERRC susține că instituționalizarea copiilor mici este o formă de violență, iar suprareprezentarea disproportionată a copiilor romi în îngrijirea statului reprezintă o formă de violență rasistă. Susținătorii îngrijirii instituționale a copiilor susțin în mod obișnuit că, din moment ce condițiile s-au îmbunătățit semnificativ, aceste instituții ar trebui să fie considerate ca fiind locuri sigure și adecvate pentru copii. După cum au afirmat ERRC și Validity în plângerea colectivă depusă cu succes la CEDO împotriva Republicii Cehe, privarea și suferința sunt cauzate în principal de neglijarea emoțională, mentală sau fizică, de inexistența unei persoane care să aibă grijă de ei și de lipsa de stabilitate. Acesta este în special cazul copiilor cu vârsta sub trei ani, deoarece *„șederea lor pe termen lung în îngrijire instituțională este întotdeauna însoțită de neglijență emoțională, care este o formă de violență - și, prin urmare, nu ar trebui să fie tolerată.”*¹²

12 Comitetul European al Drepturilor Sociale, Plângere: Centrul European pentru Drepturile Romilor și Centrul pentru apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități mintale împotriva Republicii Cehe: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor. 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

Rezumat

Această rundă de cercetări în cinci țări cu privire la situația copiilor romi aflați în grija statului marchează cea mai recentă dintr-o serie de zece ani de intervenții ale Centrului European pentru Drepturile Romilor.¹³ Cercetarea acoperă patru state membre ale UE: Bulgaria, Republica Cehă, România și Slovacia, precum și țara vecină Moldova. După cum s-a menționat în introducere, situația acestor copii cei mai vulnerabili, precum și problema drepturilor fundamentale și a bunăstării lor, nu au fost considerate prioritare atunci când a fost lansat, în 2011, Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor.

Publicarea acestei cercetări a urmat lansării de către Comisia Europeană a cadrului strategic al UE pentru romi privind egalitatea, incluziunea și participarea pentru 2020-2030. De asemenea, a coincis cu constatarea Comitetului European pentru Drepturi Sociale (CEDS) din noiembrie 2020, care consideră Republica Cehă responsabilă pentru plasarea pe scară largă și discriminatorie a copiilor cu handicap și a copiilor romi în instituții de îngrijire a copiilor de vârstă mică. Managerul juridic al ERRC, Senada Sali, a salutat recunoașterea de către Comitet a faptului că:

“Atât copiii romi, cât și copiii cu dizabilități se confruntă cu riscuri de îngrijire disproporționate în comparație cu populația majoritară și, în acest sens, - statele trebuie să asigure o protecție socială și economică adecvată pentru copiii mici, acordând o atenție deosebită situației grupurilor de copii dezavantajați și vulnerabili.”¹⁴

Cercetările și intervențiile ERRC din ultimul deceniu oferă dovezi clare despre cât de răspândită este această problemă. În timp ce mulți au lăudat cu entuziasm acest cadru UE pentru romi “nou dovedit”, este foarte îngrijorător faptul că reprezentarea disproporționată a copiilor romi îndepărtați de familiile lor și plasați în grija statului nu a fost încă înregistrată ca o problemă de interes pentru cei care stabilesc prioritățile de incluziune a romilor până în 2030. Este nevoie urgentă de remedierea acestui deficit; este timpul să unim punctele și să ne asigurăm că planurile de acțiune eficiente de dezinstituționalizare apar ca o prioritate în strategiile revizuite de incluziune a romilor, care trebuie să adopte o abordare cuprinzătoare, bazată pe drepturi și centrată pe copil.

Această omisiune este cu atât mai frapantă în contextul mai larg al poziției active a Comisiei Europene cu privire la reducerea sărăciei în rândul copiilor, care a inclus recomandarea din 2013 ca toate statele membre să elaboreze și să pună în aplicare strategii care să asigure bunăstarea copiilor și să includă abordări specifice pentru a-i sprijini pe cei mai defavorizați și pe cei mai multiplu dezavantajați. Recomandarea includea consolidarea serviciilor comunitare și a serviciilor de sprijin pentru a evita separarea copiilor de familiile lor, prevenind astfel noi

13 Cercetarea acoperă patru state membre ale UE: Bulgaria, Republica Cehă, România și Slovacia, precum și țara vecină Moldova.

14 ERRC, Comunicat de presă: Organismul Consiliului Europei consideră că Republica Cehă este responsabilă pentru încălcarea drepturilor copiilor cu dizabilități și ale copiilor romi prin instituționalizare, 23 noiembrie 2020. Disponibil la: http://www.errc.org/press-releases/council-of-europe-body-finds-czech-republic-responsible-for-violating-rights-of-children-with-disabilities-and-romani-children-through-institutionalisation?fbclid=IwAR3PXl2tvKlZWxS1LRmHDAbc7MlGca5PtqIuzZX4UscHXU8_IZoBqp6MEow.

intrării în sistemul public de îngrijire cu mențiunea specifică, unei atenții speciale pentru “copiii lipsiți de îngrijirea părintească și protejați în cadrul sistemului de protecție specială, precum și pentru copiii care trăiesc în sărăcie, copiii de etnie romă, copiii cu dizabilități și alți copii aflați în dificultate.”¹⁵

Dezinstituționalizare

În același an (2013), grupul de experți ad-hoc, convocat inițial de către comisarul european Vladimir Špidla pentru a aborda problemele legate de reforma îngrijirii instituționale în Uniunea Europeană, a publicat Orientări europene comune privind tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară, care au oferit sfaturi practice cu privire la modul în care statele membre ar putea pune în mișcare un proces complet de dezinstituționalizare. În 2014, Comisia a publicat, de asemenea, orientări detaliate cu privire la modul de operaționalizare a “teoriei politicilor”, astfel încât fondurile structurale să poată sprijini o gamă largă de măsuri de însoțire a reformelor în statele membre.¹⁶ Ulterior, miliarde de euro au fost puse la dispoziție pentru perioada 2014-2020 pentru a sprijini tranziția de la îngrijirea instituțională la viața în comunitate, ca “un proces de schimbare obligatoriu pentru a asigura respectarea drepturilor cetățenilor.”¹⁷

În ciuda progreselor incontestabile înregistrate în reducerea numărului de copii din instituțiile de stat din cele cinci țări, există tot mai multe îngrijorări cu privire la procesul în sine. Nu există nicio îndoială că scăderea numărului de copii a fost dramatică: de exemplu, în ultimul deceniu, în Bulgaria s-a înregistrat o scădere cu 80% a numărului de copii aflați în instituții; în Republica Moldova, numărul copiilor care trăiesc în instituții a scăzut cu 90%: de la 11 500 în 2006 la mai puțin de 1 100 în 2017; în România, în 2018, numărul total de copii găzduiți în instituții a fost de 6 632, comparativ cu cei 100 000 de copii care se estimau a fi în astfel de instituții în anul 2000.

Cu toate acestea, dezinstituționalizarea este mai mult decât simpla închidere a instituțiilor; ea ar trebui înțeleasă în termenii definiției de UNICEF ca fiind “procesul complet de planificare a transformării, reducerii și/sau închiderii instituțiilor rezidențiale, stabilind în același timp o diversitate de alte servicii de îngrijire a copiilor, reglementate de standarde bazate pe drepturi și orientate spre rezultate.”¹⁸ Acest “proces complet” a fost considerat deficitar în cele cinci țări analizate.

- 15 Pachetul de investiții sociale al Comisiei Europene și Recomandarea “Investiția în copii: Întreruperea ciclului dezavantajelor”, februarie 2013. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2013:059:0005:0016:EN:PDF>; și Comunicarea CE privind educația și îngrijirea copiilor preșcolari: “Să le oferim tuturor copiilor noștri cel mai bun start pentru lumea de mâine”, februarie 2011. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52011DC0066>.
- 16 Comisia Europeană, Proiect de fișă de orientare tematică pentru funcționarii de birou: Tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară (de-instituționalizare di) versiunea 2 - 27/01/2014. Disponibilă la adresa: <http://enil.eu/wp-content/uploads/2016/09/Guidelines-01-16-2013-printer.pdf>.
- 17 Neil Crowther et al. Deschiderea comunităților, închiderea instituțiilor: Exploatarea fondurilor structurale și de investiții europene. Structural Funds Watch. Noiembrie 2017, p. 17. Disponibil la adresa: https://eustructuralfundswatchdotcom.files.wordpress.com/2017/11/cle-sfw_opening-up-communities-november-2017_final.pdf.
- 18 UNICEF (2010) Acasă sau într-o casă?: Îngrijirea și adopția formală a copiilor în Europa de Est și Asia Centrală, p.52. Disponibil la: <http://www.socialserviceworkforce.org/resources/home-or-home-formal-care-and-adoption-children-eastern-europe-and-central-asia>.

În Bulgaria, experții și-au exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa mecanismelor de coordonare, de consultare și de monitorizare la nivel central; pe teren, insuficiența gravă a resurselor pentru protecția copilului a dus la o calitate slabă a plasamentelor alternative, la o lipsă acută de personal și la o fluctuație mare a lucrătorilor sociali care nu au fost instruiți și nu beneficiază de supraveghere. Progresul a fost periclitat și mai mult de o *“reacție negativă împotriva drepturilor copilului (care) ridică îngrijorări în legătură cu faptul că politicile naționale devin ostatice ale speculațiilor, dezinformării și știrilor false.”*¹⁹

În Republica Cehă, progresele în ceea ce privește dezinstituționalizarea au fost blocate de rezistența politică din cadrul unui sistem învechit de îngrijire a copiilor în care, după cum a spus un ministru al muncii, *“interesele angajaților au prevalat asupra intereselor copiilor”*. Caracterizat de o lipsă de coordonare între ministere și de întârzieri constante în ceea ce privește reformele sistemice, numărul copiilor instituționalizați s-a redus de la 10 000 la 9 000 doar din 2008, într-o țară cunoscută pentru faptul că se numără printre cele mai puțin prietenoase cu copiii și cele mai discriminatorii dintre țările OCDE.²⁰ În România, progresele în materie de dezinstituționalizare au stagnat în urma crizei economice mondiale, creșterea sărăciei a făcut ca tot mai mulți părinți să-și încredințeze copiii în grija statului, iar reducerile de austeritate au lăsat sistemul de îngrijire a copiilor subfinanțat și fără personal, reducând astfel capacitatea acestuia de a realiza reforme. În mod similar, în Moldova - cea mai săracă țară din Europa, unde emigrarea masivă a dus la o creștere dramatică a numărului de copii lipsiți de îngrijirea părinților - există preocupări serioase legate de resursele umane și financiare inadecvate, de implementarea deficitară și de cooperarea intersectorială slabă în sistemul de îngrijire a copiilor. O delegație a Parlamentului European care a vizitat Slovacia a raportat *“lipsa de implementare a strategiilor bune existente și viteza surprinzător de lentă a procesului de dezinstituționalizare”*.²¹

Date dezagregate și suprareprezentarea copiilor romi în grija statului

În toate țările analizate și în ciuda refuzurilor privind datele defalcate pe criterii etnice, dovezile nu lasă loc de îndoială că un număr disproporționat de copii romi ajung în instituții de stat. O dificultate majoră în stabilirea măsurii în care copiii romi au fost îndepărtați de la familiile lor sau sunt suprareprezențați în instituțiile de îngrijire a copiilor este poziția oficială din fiecare țară, conform căreia *“este ilegal să se colecteze date etnice”*. Cercetările noastre au arătat că în Bulgaria, în ciuda negărilor oficiale, Agenția de Asistență Socială (ASA) colectează, de fapt, date etnice: evaluările inițiale de risc și planurile individuale de îngrijire pentru copiii admiși în instituții includ informații despre limba maternă și etnia copilului, informații considerate

19 Citat de George Bogdanov, director executiv al Rețelei Naționale pentru Copii. Rețeaua Națională pentru Copii “Report Card 2020” anual, 25 iunie 2020. Disponibil la: <https://nmd.bg/en/national-network-for-children-introduced-the-annual-vreport-card-2020v/>.

20 Deschiderea ușilor pentru copiii Europei: ONG-urile cheie cer o acțiune imediată pentru a schimba sistemul de îngrijire a copiilor aflați în situații de risc. Disponibil la adresa: <https://www.openingdoors.eu/czech-ngos-call-for-an-immediate-action-to-change-the-care-system-for-children-at-risk/>.

21 Comisia pentru petiții a Parlamentului European, *Raport de misiune și recomandări în urma vizitei de anchetă în Slovacia din 22 - 23 septembrie 2016*. Disponibil la adresa: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/113106/1113278EN.pdf>.

importante pentru viitorii părinți adoptivi sau de plasament. De asemenea, profesioniștii din domeniul îngrijirii copiilor care au fost intervievați arată clar că, de fapt, copiii romi sunt suprareprezențați în sistemul de îngrijire a copiilor: estimările variază foarte mult în funcție de regiunile geografice, de la 80% la 30%. Ținând cont de variațiile regionale mari, estimările profesioniștilor sugerează în mod clar că romii, care reprezintă puțin peste 10 % din populație, sunt suprareprezențați în sistemul de îngrijire a copiilor.

Autoritățile publice din Republica Cehă susțin că colectarea de date defalcate pe criterii etnice ar încălca Legea cehă privind protecția datelor cu caracter personal. Cu toate acestea, datele oficiale privind etnia copiilor sunt disponibile pentru centrele de plasament pentru sugari și centrele de plasament pentru copii cu vârsta sub trei ani, iar la nivel național, copiii romi reprezentau în medie între 27% și 32% din copiii instituționalizați cu vârsta de trei ani și mai puțin.²² Având în vedere că romii reprezintă mai puțin de 3 % din populația totală, acest procent reprezintă un număr semnificativ disproporționat de copii instituționalizați.

În mod similar, în România, în ciuda negării oficiale a existenței unor date defalcate pe criterii etnice, cercetătorii au constatat că instituțiile de îngrijire a copiilor colectează astfel de date pentru dosarele lor de adopție. În județele analizate în care romii reprezintă mai puțin de 15 % din populația totală, s-a estimat că aproape 60 % dintre copiii luați în grija statului în aceste județe sunt romi (sau “semi-romi”). Estimările au variat de la 35 % la 75 % în funcție de regiunile geografice și de sursele de referință.

În Slovacia, conform informațiilor primite de la o sursă din cadrul Ministerului Muncii și Afacerilor Sociale, se estimează că 63% dintre copiii aflați în grija statului sunt de origine romă. Variațiile regionale variază de la estimări de 70% în Kežmarok la 50% în Poprad. În ciuda lipsei de date oficiale dezagregate, oficialii au confirmat că etnia copiilor este păstrată la dosar, iar pentru viitorii părinți adoptivi, dosarele înregistrează chiar dacă unul sau ambii părinți sunt de origine romă.

Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire

“Nu pot să spun dacă copiii romi sunt tratați diferit, dar voi răspunde cu o întrebare: Credeți că ar fi atât de mulți copii în orfelinate dacă serviciile de sprijinire a familiei ar fi fost în vreun fel adecvate?”

(Respondent din partea societății civile)

În Bulgaria, principalul motiv invocat pentru îndepărtarea copiilor romi de la familiile lor este sărăcia profundă, agravată de incapacitatea asistenților sociali și a sistemului de îngrijire de stat de a oferi un sprijin adecvat părinților. Copiii riscă să fie neglijați în locuințe supraaglomerate periculoase, adesea fără electricitate sau încălzire, sau fără acces la apă curată și canalizare; expuși la astfel de medii cu risc ridicat, ei sunt adesea subnutriți și au lipsit de la examenele medicale

22 Institutul de Informații și Statistică în domeniul Sănătății din Republica Cehă, Activitatea institutelor pentru sugari și a caselor pentru copii cu vârsta de până la 3 ani și a altor instituții pentru copii în 2009, Actual Information 13, Praga (11 mai 2010). A se vedea: ERRC, Doživotní trest, Zpráva Evropského cEntra pro práva romů p. 9. Disponibil la: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice-20-june-2011.pdf.

și vaccinările obligatorii. Un alt factor din ce în ce mai important este emigrarea părinților, în cazul în care copiii sunt lăsați în grija bunicilor care se îmbolnăvesc sau nu pot avea grijă de ei în mod corespunzător. Aceste lipsuri și vulnerabilități acute sporesc riscul unor comportamente și practici dezincriminatorii față de părinții romi, mulți dintre aceștia necunoscându-și drepturile sau neștiind de existența unor organizații comunitare care le-ar putea oferi asistență.

În Republica Cehă, Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Copilului, în observațiile sale finale, a remarcat că interesul superior al copilului nu a fost factorul decisiv în cazurile care privesc copiii și și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa serviciilor de prevenire, ceea ce a dus la “un număr mare de copii, în special copii cu dizabilități și/sau de origine romă”, care au fost plasați în îngrijire instituțională și că, în majoritatea acestor cazuri, situația financiară a familiei a fost principala bază pentru această îndepărtare.²³ Nouă ani mai târziu, în noiembrie 2020, constatările Comitetului European pentru Drepturi Sociale au confirmat că puține lucruri s-au schimbat, că plasamentele în îngrijire instituțională rămân discriminatorii, nu sunt o ‘măsură de ultimă instanță’ și încalcă drepturile fundamentale ale copiilor.

În raportul Lumos către Comitetul European pentru Drepturi Sociale s-a constatat că 441 de copii rezidenți în “instituțiile pentru copii” nu se aflau acolo din necesitate, ci pentru că s-au născut într-o regiune în care autoritatea regională nu a reușit să dezvolte și să asigure alternative la îngrijirea instituțională pentru copiii mici. De asemenea, o lacună juridică care permite plasarea bebelușilor în instituții pe baza unui contract voluntar cu părinții, ocolește controalele din sistemul de protecție a copilului, acționează de facto ca o “măsură de primă instanță” și nu obligă autoritățile publice să încerce mai întâi să ofere sprijin familiei naturale a copilului sau să găsească un plasament într-o familie substitutivă.²⁴

În Republica Moldova, cel mai important factor care îi determină pe părinți să plaseze copiii în îngrijire rezidențială este sărăcia cruntă, în cea mai săracă țară din Europa, aflată pe locul 107 din 189 în Indicele Global de Dezvoltare Umană al PNUD 2019.²⁵ La fel ca și în Bulgaria și România, în ultimii doi ani, numărul copiilor rămași fără îngrijire parentală adecvată din cauza migrației a crescut în Moldova. În mod similar, în România, sărăcia infantilă tinde să fie persistentă și însoțită de privațiuni materiale severe, romii fiind reprezentați în mod disproporționat printre cei foarte săraci: “Astfel, rata sărăciei persistente (timp de trei-patru ani) este de aproape 30 % în rândul copiilor, procent care, începând cu 2010, a plasat România în mod constant printre cele mai proaste țări din UE.”²⁶

23 Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, a 57-a sesiune, Observații finale: Republica Cehă, 30 mai 2011. Disponibilă la adresa: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?penc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsrpiCE%2Fy0jVxzg5%2BV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2FvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mJG8VIiti46tzmjcvP%2FVoFNzfm%2F1WVG%2BKM%2Fced2V99WuxIcPh>.

24 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) c. Republicii Ceha* Plângerea nr. 157/2017. Disponibil la adresa: <https://hudoc.esc.coe.int/eng/#%7B%22sort%22:%5B%22ESCPublicationDate%20Descending%22%5D,%22ESCDcIdentifier%22:%5B%22cc-157-2017-dmerits-en%22%5D%7D>.

25 Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, clasamentul indicelui de dezvoltare umană, 2019. Disponibil la adresa: <http://report2019.archive.s3-website-us-east-1.amazonaws.com>.

26 UNICEF, România: Copii în grija autorităților publice 2017. București 2017. Disponibil la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

În cazul copiilor romi aflați în grija statului, negarea faptului că apartenența etnică joacă vreun rol în îndepărtări trebuie pusă în contrast cu ceea ce Alston descrie ca fiind “starea oficială de negare” în ceea ce privește rasismul antiromânesc din România.²⁷ Oficialii și asistenții sociali intervievați de cercetătorii noștri au atribuit mutările unei combinații de sărăcie accentuată de condițiile de trai, abandonul în instituțiile de sănătate, violența domestică, segregarea în ghetouri, consumul de droguri, părinții condamnați și încarcerati pentru infracțiuni și emigrarea părinților.

Un factor cheie de risc structural identificat a fost locuința familială instabilă, evacuările din locuințe și lipsa de adăpost. Aproximativ 60% dintre copiii din sistemul românesc provin din zonele rurale, din comunități descrise ca fiind “*marginalizate, formate din case improvizate sau foste cămine, deseori neracordate la utilități, cu drumuri foarte proaste și deficitare în ceea ce privește serviciile sociale de bază.*”²⁸ Trebuie remarcat faptul că deprivarea extremă care face atât de vulnerabile atâtea familii de romi este o funcție a opresiunii istorice și a politicilor contemporane de neglijare, excludere și discriminare rasistă.

În mod similar, în Slovacia, cele mai frecvente cauze invocate de către funcționari pentru îndepărtarea copiilor romi de familiile lor au inclus incidente discrete, cum ar fi absenteismul școlar, o tragedie, cum ar fi moartea unui părinte, și probleme mai largi legate de sărăcia extremă, lipsa veniturilor și condițiile precare de locuit în așezările segregate. În ciuda sistemului juridic care interzice plasarea copiilor în îngrijire pe motiv de sărăcie sau de lipsuri, Raportul de țară 2020 al Comisiei Europene a constatat, de asemenea, că sărăcia copiilor în rândul comunităților de romi și condițiile precare de locuit reprezintă unul dintre cele mai frecvente motive pentru îndepărtarea copiilor romi de familiile lor biologice, într-un sistem care nu dispune de resurse financiare, de o abordare integrată a dezinstituționalizării și în care accesul la serviciile de sănătate și la serviciile sociale “rămâne relativ slab și inegal.”²⁹

Atunci când sunt întrebați despre motivele pentru care copiii sunt luați în îngrijire, atât șefii agențiilor sociale, cât și asistenții sociali neagă faptul că etnia joacă vreun rol în îndepărtarea copiilor și continuă să citeze neglijența părinților, absenteismul școlar, furtul de lemne de foc și de cartofi, problemele de sănătate, tragediile familiale și ‘alte fenomene patologice din localitate’, inclusiv abuzul de droguri și alcool. La fel ca în alte țări, rasismul structural care reproduce sărăcia extremă care pune multe familii de romi ‘în pericol’ rămâne în mare parte necontestat, iar sistemul care aruncă un număr extrem de disproportionat de copii romi în instituțiile de stat de îngrijire rămâne efectiv necontestat.

27 Philip Alston, *Declarația de sfârșit de misiune privind România, de către profesorul Philip Alston, raportor special al Consiliului ONU pentru drepturile omului privind sărăcia extremă și drepturile omului*. București, 11 noiembrie 2015. Disponibil la: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E>.

28 UNICEF, p. 40.

29 Comisia Europeană, Document de lucru al serviciilor Comisiei Raport de țară Slovacia 2020. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1584543810241&uri=CELEX%3A52020SC0524>.

Impactul Instituționalizării asupra Copiilor și Familiilor Rome

În observațiile sale privind plângerea colectivă ERRC/Validity, raportorul special al ONU, dl Dainius Pūras, a remarcat că o analiză sistematică a unui număr de studii a arătat că copiii cu dizabilități și cei din minoritățile etnice au suferit mai mult decât ceilalți de efectele instituționalizării, ceea ce a dus la întârzieri de dezvoltare mai grave sau la comportamente perturbate decât colegii lor. El a susținut că:

“Îngrijirea instituțională are efecte devastatoare asupra aproape tuturor domeniilor de funcționare și, cu toate acestea, copiii, inclusiv cei foarte mici și mai ales cei vulnerabili, continuă să fie crescuți în instituții. Ar trebui depuse toate eforturile pentru a ne asigura că sugarii și copiii mici nu intră în medii instituționale.”

În 2013, Avocatul poporului ceh a efectuat vizite de monitorizare în instituțiile medicale de îngrijire a copilăriei timpurii și a constatat că motivul predominant al plasamentului a fost un “mediu social inadecvat”; că 72% dintre toți copiii instituționalizați rămân în instituții mai mult de șase luni; și a concluzionat că *“situația mai puțin ideală a plasamentului unui copil mic într-o instituție a fost înrăutățită și mai mult de un aspect de depersonalizare și de un contact fizic inadecvat... copiii au parte de orice, mai puțin de dragoste.”*³⁰

În România, un studiu UNICEF a constatat că unul din cinci copii cu vârste cuprinse între 15 și 26 de ani care se aflau în sistem în noiembrie-decembrie 2014 își petrecuse întreaga viață în sistem, iar aproape unul din trei își petrecuse 90% din viață: *“Prin urmare, “sistemul” este singura familie pe care o cunosc.”*³¹

În ceea ce privește perspectivele de reintegrare în familie, studiul a constatat că jumătate dintre copiii separați nu și-au contactat niciodată părinții sau persoanele care îi îngrijesc după separare. În cazul acelor copii separați la o vârstă foarte fragedă, timpul scurt petrecut împreună nu a permis formarea unei legături puternice cu părinții lor. Acest lucru a fost agravat și mai mult de lipsa oricărui sprijin sau consiliere pentru acești părinți, ceea ce înseamnă că mulți dintre ei nu mai comunică cu copiii lor; și, pe măsură ce trece timpul, perspectivele de reintegrare a familiei devin tot mai îndepărtate:

*“Frecvența interacțiunilor copiilor cu familia lor scade semnificativ dacă nu există o relație stabilă cu mama, dacă mama are un nivel de educație scăzut sau dacă gospodăria este situată într-o comunitate marginalizată. Cu cât mai mulți dintre acești factori se aplică, cu atât mai mici sunt șansele copilului separat de a se reîntâlni cu familia sa de origine.”*³²

30 Raport al Apărătorului Public al Drepturilor privind vizitele sistematice în unitățile sanitare, inclusiv în instituțiile pentru copii sub trei ani, p. 61. Raportul este disponibil (în limba cehă) la adresa: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/NZ-25_2012-kojenecke-ustavy.pdf.

31 UNICEF, România: Copii în grija autorităților publice 2017. București 2017, p. 44. Disponibilă la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

32 UNICEF, p.44.

După trei ani de separare, șansele lor de a părăsi sistemul scad dramatic. După șase sau șapte ani de separare, dacă nu are loc nicio adopție, șansele lor de a ieși din sistem scad și mai mult, în timp ce probabilitatea de a fi reintegrați în propria familie se reduce practic la zero.

În ceea ce privește adopția și plasamentul familial, asistenții sociali le-au spus cercetătorilor că viitorii părinți străini au fost mai predispuși să adopte un copil rom decât părinții adoptivi români. Un manager a declarat că, în județul său, “*adopția de copii romi este aproape inexistentă*”. În aceeași ordine de idei, un președinte de ONG a declarat: “*Am avut experiența de a vedea că nu se adoptă copii romi, iar prima întrebare a familiilor este dacă copilul care urmează să fie adoptat este de etnie romă. Copiii care nu sunt de etnie romă sunt mai acceptați pentru că sunt mai albi.*”

În mod similar, în Moldova, directorii de centre au povestit dificultățile cu care s-au confruntat în încercarea de a plasa copiii romi în vederea adopției sau în centre de plasament alternative bazate pe familie. Potrivit unuia dintre ei, mulți potențiali adoptatori și asistenți parentali profesioniști și-au exprimat în mod deschis prejudecățile discriminatorii că acești copii ar merge la cerșit, ar încălca legea și ar recurge la violență împotriva lor.

După cum a reamintit raportorul special, copiii au dreptul de a se dezvolta pe deplin, de a se dezvolta într-un mod holistic și de a se bucura de o bună sănătate fizică și mentală într-un mediu durabil, și este deosebit de important ca toate părțile implicate să înțeleagă pe deplin efectele dăunătoare ale îngrijirii instituționale în copilăria timpurie. Prezentul raport este pe deplin de acord cu concluzia raportoarei că:

“Este de o importanță crucială să se elimine îngrijirea instituțională a copiilor și să se promoveze investițiile în servicii bazate pe comunitate pentru familiile aflate în situații de risc, inclusiv pentru familiile care trăiesc în sărăcie, familiile de romi și cele care au copii mici cu dizabilități de dezvoltare și alte dizabilități.”³³

33 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Centrul pentru Apărarea Persoanelor cu Dizabilități Mentale împotriva Republicii Ceha Plângerea nr. 157/2017*. Disponibilă la adresa: <https://hudoc.esc.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22ESCPublicationDate%20Descending%22%5D,%22ESCDcIdentifier%22:%5B%22cc-157-2017-dmerits-en%22%5D%7D>.

Metodologie

Cercetarea pentru acest studiu a inclus o analiză documentară a legislației și a politicilor din fiecare dintre țările țintă. Cercetătorii au analizat legislația și politicile naționale relevante legate de protecția și adopția copiilor în țara respectivă, protecția împotriva discriminării și reglementările privind protecția datelor. Au fost analizate documente de politică specifice romilor, cum ar fi strategii, programe și planuri de acțiune naționale, precum și rapoarte privind punerea în aplicare a acestora și rapoarte publicate de organisme internaționale și ONG-uri. Prin intermediul acestei cercetări a fost creată o hartă a sistemului național de protecție a copilului și au fost identificate eventualele lacune în protecția copiilor romi. Cercetarea pe teren a inclus interviuri cu familii de romi care riscă să fie îndepărtate sau ai căror copii se aflau deja în îngrijire instituțională, reprezentanți ai organizațiilor internaționale, oficiali guvernamentali, profesioniști în domeniul protecției copilului, asistenți sociali, reprezentanți ai ONG-urilor, avocați ai drepturilor copilului, cadre universitare, funcționari școlari, mediatori școlari și persoane responsabile de deciziile administrative sau civile privind plasamentul copiilor.

În fiecare țară, au fost selectate cinci locații pentru cercetarea pe teren: patru locații erau cunoscute ca având o proporție mai mare de romi în populația locală, în timp ce o locație a fost aleasă cu o proporție relativ mai mică de romi. În măsura în care a fost posibil, cercetătorii au fost instruiți să caute un echilibru în ceea ce privește reprezentarea geografică, instituțiile prezente (de exemplu, case de dimensiuni mari și mici), mediile rurale și urbane, precum și diversitatea economică și intraetnică a grupului.

Limitări ale studiului

Cercetarea pe care se bazează acest raport este de natură calitativă și nu este reprezentativă. Datele defalcate pe etnie privind protecția copilului nu sunt colectate în mod sistematic în niciuna dintre țările vizate, prin urmare, datele prezentate privind numărul de copii romi aflați în îngrijire instituțională se bazează pe datele oficiale limitate disponibile și pe percepția respondenților care lucrează pe teren și a copiilor care trăiesc în case. Profesioniștii din domeniul protecției copilului din unele localități au refuzat să ofere estimări privind reprezentarea copiilor romi în îngrijire instituțională sau să răspundă la întrebările cercetătorilor. Echipa de cercetare nu a încercat să intervieveze copiii romi aflați în centre de plasament familial sau în alte forme de plasament alternativ: acolo unde sunt prezentate informații despre aceste subiecte, acestea se bazează pe informațiile furnizate de profesioniști în timpul interviului. Din cauza naturii sensibile a acestui subiect, numele respondenților nu sunt incluse în acest raport.

Standarde Juridice Internaționale

Drepturile copiilor sunt protejate în numeroase tratate internaționale privind drepturile omului ale Consiliului Europei, ale Uniunii Europene și ale Organizației Națiunilor Unite. Bulgaria, Republica Cehă, România și Slovacia sunt obligate să respecte Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (Carta UE), care prevede, la articolul 24, că “Copiii au dreptul la protecția și îngrijirea necesare pentru bunăstarea lor” și că “în toate acțiunile referitoare la copii, fie că sunt întreprinse de autoritățile publice sau de instituții private, interesul superior al copilului trebuie să fie un considerent primordial”. În plus, articolul 33 din Carta UE garantează că familiile “se bucură de protecție juridică, economică și socială.”³⁴

Convenția Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului (CDC) stabilește o protecție cuprinzătoare a drepturilor copilului.³⁵ Convenția stabilește patru principii de bază pe care statele trebuie să le ia în considerare în realizarea drepturilor copilului, inclusiv protecția împotriva discriminării și a tuturor formelor de neglijare și exploatare, interesul superior al copilului, dreptul la viață, supraviețuire și dezvoltare și participarea la procesele de luare a deciziilor. În ceea ce privește protecția copilului, articolul 9 din CDC prevede următoarele:

1. Statele părți trebuie să se asigure că un copil nu poate fi separat de părinții săi împotriva voinței acestora, cu excepția cazului în care autoritățile competente supuse controlului judiciar stabilesc, în conformitate cu legislația și procedurile aplicabile, că o astfel de separare este necesară în interesul superior al copilului. O astfel de hotărâre poate fi necesară într-un caz particular, cum ar fi un caz de abuz sau de neglijare a copilului de către părinți, sau un caz în care părinții locuiesc separat și trebuie luată o decizie cu privire la locul de reședință al copilului.
2. În orice procedură în temeiul alineatului (1) din prezentul articol, toate părțile interesate trebuie să aibă posibilitatea de a participa la procedură și de a-și face cunoscute punctele de vedere.
3. Statele părți trebuie să respecte dreptul copilului care este separat de unul sau de ambii părinți de a menține relații personale și contacte directe cu ambii părinți în mod regulat, cu excepția cazului în care acest lucru este contrar interesului superior al copilului.

Articolul 18 alineatul (2) prevede, de asemenea, că “Statele părți vor acorda asistență adecvată părinților și tutorilor legali în îndeplinirea responsabilităților lor privind creșterea copiilor și vor asigura dezvoltarea de instituții, facilități și servicii pentru îngrijirea copiilor.” În vederea prevenirii îndepărtării copiilor din familiile lor, articolul 19(1) din CDC stabilește că “Statele părți iau toate măsurile legislative, administrative, sociale și educaționale adecvate pentru a proteja copilul [...]”.

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale (PIDESC) și Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP) impun statelor părți să asigure

34 Uniunea Europeană, *Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene* (30 martie 2010). Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:en:PDF>.

35 Organizația Națiunilor Unite, *Convenția privind Drepturile Copilului*. Disponibilă la: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/crc.aspx>.

protecție și asistență familiilor.³⁶ PIDESC și PIDCP stabilesc, de asemenea, dreptul copiilor la măsuri de protecție și asistență fără discriminare.³⁷

La nivelul Consiliului Europei, Bulgaria, Republica Cehă, România, Slovacia și Republica Moldova sunt toate părți la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale (CEDO).³⁸ Protecția drepturilor copilului intră în domeniul de aplicare a CEDO, inclusiv articolul 3 (interzicerea torturii, a tratamentelor degradante și inumane), articolul 6 (proces echitabil), articolul 8 (respectarea vieții private și de familie), articolul 13 (căi de atac) și articolul 14 (nediscriminare). Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului a stabilit diverse principii privind plasamentul copiilor în instituții, reunificarea familiei, contactul dintre copii și părinți și alte aspecte legate de protecția copilului.³⁹

Carta Socială Europeană Revizuită (CSE) stabilește la articolul 17 dreptul copiilor și al tinerilor la protecție socială, juridică și economică pentru a încuraja *“deplina dezvoltare a personalității lor și a capacităților lor fizice și mentale”*. Pentru a realiza acest lucru, statele părți *“se angajează, fie direct, fie în cooperare cu organizații publice și private, să ia toate măsurile adecvate și necesare concepute.*

- a. *Să asigure copiilor și tinerilor, ținând seama de drepturile și îndatoririle părinților lor, îngrijirea, asistența, educația și formarea de care au nevoie, în special prin crearea sau menținerea unor instituții și servicii suficiente și adecvate în acest scop;*
- b. *să protejeze copiii și tinerii împotriva neglijenței, violenței sau exploatării;*
- c. *să asigure protecție și ajutor special din partea statului pentru copiii și tinerii lipsiți temporar sau definitiv de sprijinul familiei lor.”*⁴⁰

Articolul 16 din RESC protejează, de asemenea, dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică, inclusiv prin prestații sociale și familiale, aranjamente fiscale, oferirea de locuințe familiale, prestații pentru tinerii căsătoriți și alte mijloace adecvate.

Recomandarea (2005) a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei privind drepturile copiilor care trăiesc în instituții rezidențiale subliniază că părinții sunt principalii responsabili pentru creșterea și dezvoltarea copiilor. Separarea copiilor de familiile lor ar trebui să fie ultima soluție și să aibă loc doar atunci când este inevitabilă, ca măsură temporară.

³⁶ Articolele 10 și 12 din *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*. Disponibil la adresa: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>. Article 23, *International Covenant on Civil and Political Rights*, disponibil la: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>.

³⁷ Articolul 10, *Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale*, disponibil la: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CESCR.aspx>. Articolul 24, *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, disponibil la adresa: <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>.

³⁸ Consiliul Europei, *Convenția europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale*. Disponibilă la adresa: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf.

³⁹ T.P. & K.M. c. Regatul Unit, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, nepublicată, 10 mai 2001; W c. Regatul Unit (1987) 10 E.H.R.R.R. 29; A se vedea, de exemplu, K și T c. Finlanda (2003) 36 E.H.R.R.R. 255; Olsson (nr. 2) c. Suedia (1994) 17 E.H.R.R.R.; Eriksson c. Suedia (1989) 12 E.H.R.R.R. 183; și Johansen împotriva Norvegiei, (1997) 23 E.H.R.R.R. 33; Andersson împotriva Suediei, Seria A, nr. 226 (1998) 14 E.H.R.R.R. 615 sau Olsson împotriva Suediei, Seria A, nr. 130, (1989) 11 E.H.R.R.R. 259; Couillard Maugery împotriva Franței, 1 iulie 2004.

⁴⁰ Consiliul Europei, *Carta socială europeană revizuită (mai 1996)* Disponibil la: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168007cf93>.

Statele sunt obligate să identifice soluții bazate pe familie, să abordeze cauzele profunde ale separării familiilor și să asigure contactul dintre părinți și copii.⁴¹

Protecția copiilor și a familiei în legea națională

Constituțiile tuturor celor cinci țări garantează protecția copilului și a familiei fără discriminare. Bulgaria, Republica Cehă, Republica Moldova, România și Slovacia au adoptat toate legi specifice care reglementează aspecte legate de protecția copilului.

În cazul în care părinții nu își îndeplinesc obligațiile față de copil, așa cum prevede legea, drepturile părintești pot fi restrânse temporar sau retrase definitiv. În Bulgaria, sunt necesare hotărârile judecătorești înainte de suspendarea sau încetarea drepturilor părintești și de plasarea copiilor în îngrijire instituțională în mod temporar sau permanent,⁴² și în Republica Cehă și Slovacia.⁴³ Situația este similară în România, unde instituționalizarea copiilor sub trei ani a fost interzisă în 2014.⁴⁴ În mod similar, în Moldova, părinții pot fi decăzuți din drepturile părintești doar printr-o hotărâre judecătorească.⁴⁵

Recomandări Politice și Dinanțare din partea UE

Există un angajament politic larg, la nivel european și internațional, în favoarea dezinstituționalizării, înțelesă ca o tranziție susținută de la îngrijirea instituțională la îngrijirea comunitară pentru toate grupurile de utilizatori; iar în ceea ce privește copiii, există o înțelegere clară că îngrijirea în familie ar trebui să aibă prioritate față de orice alte modalități alternative de îngrijire. În 2013, Comisia Europeană (CE) a recomandat tuturor membrilor săi să elaboreze și să pună în aplicare politici de reducere a sărăciei și a excluziunii sociale a copiilor, utilizând strategii multidimensionale menite să asigure bunăstarea copiilor și să promoveze egalitatea de șanse, astfel încât toți copiii să-și poată atinge potențialul maxim.⁴⁶

41 Consiliul Europei, Comitetul de Miniștri, *Recomandarea Rec(2005)5 a Comitetului de Miniștri către statele membre privind drepturile copiilor care trăiesc în instituții rezidențiale* (16 martie 2005). Disponibil la: <https://www.refworld.org/docid/43f5c53d4.html>.

42 Bulgaria, Legea privind protecția copilului, astfel cum a fost modificată în iulie 2010 (13 iunie 2000), articolul 26, disponibil la: <http://lex.bg/bg/laws/ldoc/2134925825>.

43 Republica Cehă, *Carta drepturilor și libertăților fundamentale ca parte integrantă a ordinii constituționale a Republicii Ceha*, nr. 2/1993 Coll., astfel cum a fost modificată prin Legea constituțională nr. 162/1998 Coll., articolul 32. Disponibil la: https://www.legislationline.org/download/id/6478/file/Czech_Constitution_am2013_en.pdf.

44 UNCR Biroul Înalțului Comisar, Comitetul pentru Drepturile Copilului examinează raportul României. Geneva 2017. Disponibil la adresa: <https://www.ohchr.org/en/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=21658&LangID=E>.

45 Republica Moldova, Raport național privind implementarea Convenției Națiunilor Unite cu privire la drepturile copilului. Disponibil la adresa: <https://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC.C.MDA.1.pdf>.

46 Pachetul de investiții sociale al Comisiei Europene și Recomandarea “Investiția în copii: Ruperea ciclului dezavantajelor”, februarie 2013. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32013H0112>. Strategia Consiliului Europei pentru drepturile copilului 2012-2015 oferă, de asemenea, statelor membre îndrumări și sprijin în ceea ce privește politicile de protecție a copilului. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/168048e627>.

Comisia a recomandat, de asemenea, menținerea unui echilibru adecvat între politicile universale, care vizează promovarea bunăstării tuturor copiilor, și abordările specifice, care vizează sprijinirea celor mai dezavantajați copii, în special a copiilor care prezintă un risc ridicat din cauza dezavantajelor multiple, cum ar fi cei cu nevoi speciale sau cu dizabilități, cei aflați în îngrijire alternativă, copiii romi și cei care trăiesc în gospodării cu venituri mici.

Obiectivul general nr. 1 stabilește priorități pentru dezvoltarea și consolidarea capacității serviciilor comunitare de prevenire și de sprijin - una dintre principalele responsabilități ale autorităților publice locale - urmărind, în același timp, să evite separarea copiilor de familiile lor și să prevină astfel noi intrări în sistemul public de îngrijire. De asemenea, se concentrează pe consolidarea sprijinului acordat familiilor în rolul lor de îngrijitori primari și pe sprijinirea acestora în vederea dezvoltării competențelor parentale într-un mod care să nu le stigmatizeze, pentru a preveni separările dintre copii și familii.

Obiectivul general nr. 2 include un accent special pe copiii lipsiți de îngrijire părintească și protejați în cadrul sistemului de protecție specială, precum și pe copiii care trăiesc în sărăcie, copiii romi, copiii cu dizabilități și alți copii aflați în dificultate.⁴⁷

În același an, Grupul european de experți a publicat Orientările europene comune privind tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară (“Orientările”) pentru a oferi sfaturi practice cu privire la modalitățile de extindere a gamei de servicii comunitare, inclusiv de prevenire, în vederea eliminării nevoii de îngrijire instituțională, și pentru a oferi un set de instrumente privind utilizarea fondurilor UE pentru dezinstituționalizare.⁴⁸

Potrivit Structural Funds Watch, cadrul de reglementare care guvernează utilizarea FESI pentru perioada 2014-2020 “*a îmbrățișat în mod clar punctul de vedere conform căruia tranziția de la îngrijirea instituțională la viața în comunitate este un proces de schimbare obligatoriu pentru a asigura respectarea drepturilor cetățenilor*”. În sprijinul obiectivului tematic 9 “incluziune socială”, a fost disponibilă o sumă totală de 15,6 miliarde de euro în cadrul FEDR și de 31,1 miliarde de euro în cadrul FSE. În decembrie 2015, Comisia a informat că “*investițiile de 4,5 miliarde de euro din FEDER planificate în infrastructura socială vor include sprijin care vizează serviciile sociale comunitare pentru grupurile vulnerabile (persoane cu handicap, copii, persoane în vârstă, pacienți cu afecțiuni psihice)*.”⁴⁹

Având în vedere acest angajament amplu și investițiile considerabile ale UE în dezinstituționalizare, este dificil de înțeles cum de situația dificilă a copiilor romi îndepărtați în mod disproporționat de la familiile lor și plasați în instituții de stat nu s-a regăsit printre numeroasele și variatele priorități politice din Cadrul UE pentru romi din 2011 și din succesorul său din 2020. Este o dovadă a eșecului mai larg al strategiilor de incluziune a romilor de a adopta o abordare holistică și bazată pe drepturi atunci când vine vorba de copii și tineri, o

47 Recomandarea Comisiei din 20 februarie 2013. Investiția în copii: întreruperea ciclului dezavantajelor. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32013H0112>.

48 Grupul de experți europeni privind tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară, *Orientări europene comune privind tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară*. LUMOS, 2013. Disponibil la adresa: <http://enil.eu/wp-content/uploads/2016/09/Guidelines-01-16-2013-printer.pdf>.

49 Neil Crowther et al. Deschiderea comunităților, închiderea instituțiilor: *Exploatarea fondurilor structurale și de investiții europene*. Structural Funds Watch. Noiembrie 2017. P. 13. Disponibil la adresa: https://eustruculturalfundswatch-dotcom.files.wordpress.com/2017/11/cle-sfw_opening-up-communities-november-2017_final.pdf.

abordare care să asigure servicii și sisteme prietenoase cu copiii și nediscriminatorii; care să acorde prioritate eliminării tuturor formelor de violență împotriva copiilor romi; care să garanteze drepturile celor aflați în situații vulnerabile; și care să promoveze participarea copiilor romi la politicile care le afectează viața.

Bulgaria

Profilul populației

Potrivit datelor citate de Comisia Europeană, se estimează că în Bulgaria trăiesc 750 000 de romi, ceea ce reprezintă 10,33% din totalul populației. Aceștia se confruntă cu o discriminare severă într-o țară în care ECRI a constatat că discursul de ură rasist și intolerant continuă să se intensifice, iar romii sunt adesea supuși violenței rasiale. Campaniile electorale sunt frecvent marcate de discursuri de ură la adresa romilor.⁵⁰ Partenerul secundar în coaliția guvernamentală este Patrioții Uniți, o alianță de extremă dreapta cunoscută pentru rasismul său împotriva romilor.

Un sondaj Pew Research din 2019 a constatat că 68% din populația bulgară are o părere nefavorabilă despre romi.⁵¹ Multe municipalități locale discriminează în mod activ romii în ceea ce privește accesul la educație și la locuințe. Evacuările forțate rămân mult prea frecvente. Roma Civil Monitor a raportat că, potrivit datelor colectate de la 61% dintre municipalități, 399 din toate cele 444 de ordine (89%) privind demolarea clădirilor rezidențiale emise de administrațiile locale se referă la locuințe ale romilor. Deseori provocate de demonstrații împotriva romilor și de cereri extremiste de expulzare a romilor, astfel de demolări servesc la creșterea tensiunilor interetnice.⁵²

Sondajul EU-Midis II a raportat că 86% dintre romii din Bulgaria erau expuși riscului de sărăcie, de aproape patru ori mai mult decât populația generală, iar 27% dintre aceștia locuiau în gospodării în care, în luna precedentă, cel puțin o persoană s-a culcat flămândă. În ceea ce privește accesul la apă curată și canalizare, 23% dintre romi locuiau în gospodării fără apă la robinet în interiorul locuinței, iar 44% locuiau în locuințe fără toaletă și duș în interior. Ratele NEET (care nu urmează o formă de educație, de ocupare a forței de muncă sau de formare profesională) în rândul romilor cu vârste cuprinse între 16 și 24 de ani sunt foarte ridicate (79% pentru femei; 52% pentru bărbați), la fel ca și ratele de părăsire timpurie a școlii (77% pentru femei; 57% pentru bărbați).⁵³

Contextul Politicii de Protecție a Copilului

În Bulgaria, în 2019, amendamentele la Legea bulgară privind protecția copilului și la Legea serviciilor sociale au fost puse în pericol în urma a ceea ce Rețeaua Națională pentru Copii

⁵⁰ Raportul ECRI privind Bulgaria (al cincilea ciclu de monitorizare). 16 septembrie 2014. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-bulgaria/16808b55d8>.

⁵¹ Centrul de Cercetare Pew, Global Attitudes & Trends, 14 octombrie 2019. Disponibil la adresa: <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/14/minority-groups/#many-in-europe-view-roma-unfavorably>.

⁵² Monitorul Civil al Romilor. *O sinteză a rapoartelor societății civile privind punerea în aplicare a strategiilor naționale de integrare a romilor în Uniunea Europeană. Centrul pentru Studii Politice al Universității Central Europene*. August 2018, p. 32. Disponibil la adresa: <https://cps.ceu.edu/sites/cps.ceu.edu/files/attachment/basicpage/3034/rcm-civil-society-monitoring-report-1-synthesis27-2017-eprint-fin-2.pdf>.

⁵³ Agenția pentru Drepturi Fundamentale, Al doilea sondaj al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea romilor - Constatări selectate. 29 noiembrie 2016. Disponibil la adresa: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>.

a descris ca fiind o “reacție împotriva drepturilor copilului (care) ridică îngrijorări în legătură cu faptul că politicile naționale devin ostative ale speculațiilor, dezinformării și știrilor false”.⁵⁴ Discuția publică în jurul proiectului de Strategie națională pentru copil 2019-2030 (Strategia) s-a deteriorat rapid, deoarece organizațiile de extremă dreapta și grupurile religioase s-au mobilizat împotriva acesteia; iar Legea privind protecția “a fost supusă unei propagande extreme, însoțită de o campanie masivă de dezinformare din partea organizațiilor”.⁵⁴

Inițial, dezbateră publică s-a axat pe opoziția față de orice interzicere a pedepselor corporale, Biserica Ortodoxă Bulgară intervenind inițial pentru a insista asupra faptului că părinții au dreptul de a-și pălmuși copiii pentru a-i disciplina. Au urmat apoi afirmații false și provocatoare potrivit cărora Strategia “diminuează drepturile părinților și că statul și serviciile sociale vor putea lua copiii din familiile lor “pe baza modelului norvegian de protecție a copilului””. Atacurile au trecut dincolo de Strategie pentru a viza întregul sistem de protecție a copilului, iar dezbateră publică a fost inundată de narațiuni false “care susțin că copiii bulgari vor fi luați din familii din motive banale, cum ar fi refuzul de a cumpăra o jucărie sau o înghețată copilului și vor fi dați în schimb spre adopție cuplurilor gay norvegiene.”⁵⁵

După cum s-a raportat în septembrie 2019, în fața unei controverse coordonate, premierul Boyko Borisov a anunțat că Strategia a fost retrasă și nu va fi adoptată. În “Raportul anual 2020”, Rețeaua Națională pentru Copii a declarat că “Guvernul a abandonat dezvoltarea politicilor de sprijinire a copiilor și a familiilor”, adoptarea Legii serviciilor sociale fiind amânată și aflată încă sub semnul întrebării. Acest lucru înseamnă că “măsurile specifice de sprijinire a familiilor și de prevenire a separării copiilor de părinții lor au fost amânate pe termen nelimitat. Problemele privind calitatea îngrijirii alternative pentru copiii din serviciile rezidențiale din comunitate rămân nereșolva te.”⁵⁶

Dezinstituționalizare

În strategia națională din 2009, “Viziunea pentru dezinstituționalizarea copiilor din Bulgaria”, Bulgaria s-a angajat să realizeze o tranziție completă de la îngrijirea instituțională la îngrijirea în familie și în comunitate până în 2025. De atunci, peste 100 de milioane de euro din fondurile structurale ale UE au fost alocate pentru a sprijini procesul de dezinstituționalizare. Procesul de transformare este sprijinit, în plus, de o serie de organizații internaționale și locale, de donatori privați și de UNICEF. În septembrie 2018, Bulgaria a început punerea în aplicare a unui proiect de doi ani intitulat “Continuarea sprijinului pentru dezinstituționalizarea copiilor și tinerilor”. Ambiția acestei intervenții finanțate de UE în valoare de 1,5 milioane de euro este ca toate instituțiile de tip vechi pentru copii să fie închise.

Printre cele mai importante rezultate ale reformei se numără o scădere de 80% a numărului de copii plasați în instituții: de la 7, 587 de copii în 2009 la 979 de copii la sfârșitul anului 2017.

54 Citat de George Bogdanov, director executiv al Rețelei Naționale pentru Copii. Rețeaua Națională pentru Copii “Report Card 2020” anual, 25 iunie 2020. Disponibil la: <https://nmd.bg/en/national-network-for-children-introduced-the-annual-vreport-card-2020v/>.

55 Rețeaua Națională pentru Copii, “Drepturile copilului sub atac în Bulgaria”, 2 septembrie 2019. Disponibilă la adresa: <https://nmd.bg/en/child-rights-under-attack-in-bulgaria/>.

56 Rețeaua Națională pentru Copii a prezentat Raportul anual “Report Card 2020”, 25 iunie 2020. Disponibilă la adresa: <https://nmd.bg/en/national-network-for-children-introduced-the-annual-vreport-card-2020v/>.

Din cele 137 de instituții care au fost identificate pentru a fi închise în Strategia națională “Viziunea pentru dezinstituționalizarea copiilor din Bulgaria” în 2009, doar 36 au mai rămas până în 2017. Începând cu 2017, toate instituțiile specializate pentru copiii cu dizabilități au fost închise, iar numărul copiilor aflați în centre de plasament a crescut cu 200 %.⁵⁷

Cu toate acestea, potrivit grupurilor de experți ai societății civile, printre probleme se numără lipsa unei diviziuni clare a responsabilităților între autoritățile relevante, lipsa consultării sau a coordonării multilaterale a activităților cu partenerii și părțile interesate, iar strategia națională nu are o planificare detaliată, termene specifice și mecanisme de monitorizare.

Societatea civilă și grupurile de experți și-au exprimat, de asemenea, îngrijorarea cu privire la calitatea tuturor tipurilor de plasament alternativ și la modul în care se iau, se pun în aplicare și se monitorizează deciziile referitoare la copii, precum și cu privire la subfinanțarea gravă a sistemului de protecție a copilului, la lipsa acută de personal, la resursele materiale insuficiente și la fluctuația mare a lucrătorilor sociali, care nu au standarde bazate pe competențe, formare și supraveghere.

Ceea ce este remarcabil în rapoarte este absența oricărei mențiuni despre copiii romi din sistemul de îngrijire; chiar și apelul Comisiei pentru date mai bune subliniază doar necesitatea unor date dezagregate pe vârste și pe regiuni “pentru a stabili în mod concludent că prevenirea intrării în sistemul de îngrijire formală a fost în ansamblu eficientă”. Problema datelor dezagregate pe criterii etnice nu apare în fișele informative și în rapoarte.

În ceea ce privește incluziunea romilor, Cadrul UE pentru romi nu a avut o perspectivă centrată pe copii, iar problema copiilor romi din sistemul de îngrijire nu figurează în Strategia națională bulgară de integrare a romilor (NRIS) până în 2020.

Periclitarea copiilor

Intervențiile statului de a îndepărta copiii de familiile lor și de a-i plasa în instituții sau în alte forme de îngrijire alternativă sunt, în general, un răspuns la o situație de pericol pentru copii. Definițiile juridice ale pericolului pentru copii diferă ușor, dar sunt destul de generale.

Legea privind protecția copilului definește “Copilul aflat în situație de risc” ca fiind: a) cel care nu are părinți sau a fost privat definitiv de îngrijirea acestora; b) cel care a fost victima abuzului, violenței, exploatării sau a oricărui alt tratament sau pedeapsă inumană sau degradantă, în familie sau în afara acesteia; c) cel pentru care există pericolul de a-i fi afectată dezvoltarea fizică, mentală, morală, intelectuală și socială; d) cel care suferă de dizabilități mentale sau fizice și de boli greu de tratat.⁵⁸

57 Opening Doors for Europe’s Children, 2018 Fișă informativă de țară: Bulgaria. Disponibilă la: <https://better-care-network.org/library/principles-of-good-care-practices/transforming-institutional-care/opening-doors-for-europes-children-2018-country-factsheets>.

58 Legislație națională Bulgaria, Responsabilități parentale - Legea privind protecția copilului. Disponibilă la adresa: <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Bulgaria-Parental-Responsibilities-Legislation.pdf>.

Copiii romi în sistemul de îngrijire a copiilor

Potrivit Agenției pentru Asistență Socială (ASA), aproximativ 2000 de copii sunt abandonați de părinții lor biologici. În 2018, peste 1000 de copii cu vârsta sub trei ani au fost abandonați în instituții, dintre care 441 au fost abandonați la naștere. Cele mai multe cazuri au fost concentrate în regiunile Plovdiv, Stara Zagora, Pleven, orașul Sofia și Montana.⁵⁹ Cauzele principale ale abandonului de copii, la fel ca în alte părți ale Europei, s-au dovedit a fi sărăcia sau dificultățile financiare, monoparentalitatea, depresia postnatală, bolile mintale și abuzul de substanțe, lipsa educației sexuale, cunoștințe slabe privind planificarea familială, restricțiile privind accesul la avort, copilul având o formă de handicap, copilul fiind seropozitiv, sarcina ca urmare a violului sau a abuzului.⁶⁰

Potrivit psihologilor “Oamenii, din cauza lipsei lor de capacitate de a oferi standardul necesar pentru copilul lor așa cum își imaginează, decid că este mai bine ca statul sau părinții adoptivi să aibă grijă de copilul lor.”⁶¹

În ceea ce privește îndepărtarea “copiilor aflați în situație de risc” de familiile lor biologice, pe lângă definiția de mai sus, această categorie include acei copii despre care personalul de la Protecția Copilului a primit o alertă. Fiecare cetățean bulgar este obligat să alerteze autoritățile în cazul în care este martor la ceva care îl deranjează, iar membrii personalului sunt obligați să dea curs fiecărei alerte primite. Alertele pot proveni de la cadrele medicale, adesea în cazuri de malnutriție infantilă, sau de la vecini care raportează copii care par înfomețați, prost îmbrăcați, murdari sau ale căror case sunt supraaglomerate, fără apă sau electricitate, sau de la profesori care raportează despre igiena personală precară, absenteismul frecvent sau anomalii de comportament.

Suprareprezentare și date dezagregate din punct de vedere etnic

Este extrem de dificil de stabilit numărul de copii romi care au fost separați de familiile lor și măsura în care copiii romi sunt suprareprezențați în instituțiile de îngrijire a copiilor. Răspunsul oficial al ASA la o cerere de acces la informații pe această temă a fost că “nu dispune de date etnice, deoarece nu prelucrează date cu caracter personal pe baza originii etnice.”⁶²

Acest lucru nu este adevărat. Pe baza sondajului de informații și a interviurilor efectuate în timpul cercetării, se pare că ASA deține date etnice, dar fie nu le prelucrează fie refuză să divulge informații despre acestea. Am constatat că informațiile privind originea etnică a copiilor

59 Маркова. (2019). Над 1 050 български деца са изоставени от родителите си през 2018 г. Accesat la 14 martie 2020. Disponibil la: https://www.actualno.com/society/nad-1-050-bylgarski-deca-sa-izostaveni-ot-roditelite-si-prez-2018-g-news_723743.html.

60 Comisia Europeană, Abandonul copiilor și prevenirea acestuia. Disponibil la: https://ec.europa.eu/justice/grants/results/daphne-toolkit/content/child-abandonment-and-its-prevention_en.

61 Какъв е профилаът на родителите склонни да изоставят дете? - По света и у нас. (2019). Accesat la 14 martie 2020. Disponibil la: <https://news.bnt.bg/bg/a/kakv-e-profil-na-roditelite-sklonni-da-izostavyat-dete>.

62 Răspuns din partea Agenției de Asistență Socială privind cererea de acces la informații.

sunt, de fapt, colectate de către personalul CPU în raportul social primar pentru evaluarea semnalului inițial de risc și pentru pregătirea muncii de caz de către asistenții sociali.⁶³

În raportul social, pe lângă informațiile privind nevoile de bază, sănătatea, educația și dezvoltarea emoțională și comportamentală a copilului, formularul are un loc pentru a înregistra limba maternă a copilului, care include romani, alături de bulgară și turcă, și are chiar și o opțiune pentru a specifica care dialect. Etnia este, de asemenea, inclusă în categoria apartenență și identitate: “5.1. *Descrierea apartenenței la un gen, o familie, un grup etnic, o comunitate religioasă relevantă?*”.

Din răspunsurile respondenților noștri reiese clar că unele dintre aceste rapoarte sociale sunt disponibile în format electronic, dar majoritatea sunt pe suport de hârtie. Conform informațiilor noastre, nu toate rapoartele sociale înregistrează etnia copilului, aceasta fiind înregistrată la discreția asistentului social și/sau a părintelui (părinților).

Apartenența etnică a copiilor aflați în grija statului este, de asemenea, înregistrată în Planurile individuale de îngrijire completate atunci când un copil este admis pentru prima dată într-o instituție și actualizate periodic. Una dintre cele opt categorii de nevoi este intitulată ‘nevoi culturale, religioase, lingvistice, etnice’. Asistenții sociali care au fost intervievați au raportat, de asemenea, că copiii care au încredere în ei vor împărtăși informații despre originea lor etnică. Ghidurile tehnice pentru asistenții sociali privind modul de utilizare a registrelor electronice ASA conțin, de asemenea, o coloană referitoare la identitatea etnică a copilului.

În mod clar, informațiile despre originea etnică a copiilor aflați în îngrijire sunt disponibile, în ciuda afirmațiilor contrare ale ASA, iar refuzurile de acces la informații se bazează pe protecția datelor cu caracter personal. Este interesant faptul că sistemul afirmă că “referința online permite diferite opțiuni de filtrare”: adică, din punct de vedere tehnic, informațiile privind originea etnică a copiilor din instituții pot fi prelucrate și furnizate (dacă sunt înregistrate). Din răspunsurile respondenților reiese clar că informațiile despre originea etnică a copilului sunt importante pentru părinții adoptivi sau pentru părinții adoptivi. Scopul declarat nu este de a discrimina, ci de a răspunde nevoilor individuale ale copiilor.

Pe scurt, răspunsul oficial al Ministerului Afacerilor Sociale la cererea de informații a ERRC, conform căruia nu dispune de astfel de date deoarece nu prelucrează date etnice, este în mod evident fals. După cum am arătat mai sus, din documentație reiese în mod evident că se colectează date privind etnia, iar sistemul electronic permite prelucrarea și filtrarea acestor informații. Ministerul ar putea, de fapt, să producă informații dezagregate pe criterii etnice cu privire la numărul de copii romi aflați în grija statului, dar alege să nu o facă.

În absența unor informații statistice clare, numărul de copii romi separați de familiile lor biologice și plasați în îngrijire poate fi estimat doar din informațiile colectate de la asistenții sociali, mediatorii comunitari și organizațiile neguvernamentale care lucrează în domeniul drepturilor copilului.

La întrebarea “Câți dintre copiii cu care lucrați sunt de etnie romă?”. 45% dintre respondenți au răspuns “50/50” sau “mai mult de jumătate”; 35% dintre respondenți au spus că copiii

⁶³ Un model de raport social este prevăzut în Ordonanța privind condițiile și procedurile de punere în aplicare a măsurilor de prevenire a abandonului copiilor și a cazării în instituții, precum și de reintegrare a acestora - a se vedea anexa 3 în limba bulgară (la data de 7 mai 2019).

romi din instituții sunt “suprareprezențați” și au estimat că numărul lor este de aproximativ 80-85%; 10% dintre respondenți au estimat numărul copiilor romi la 60%; în timp ce alți 10% au spus că 30% dintre copiii cu care lucrează sunt de origine romă.

Ținând cont de variațiile regionale, este clar că acei profesioniști chestionați estimează că romii, care reprezintă puțin peste 10% din populație, sunt suprareprezențați în sistemul de îngrijire a copiilor. Odată ajunși în sistem, respondenții au indicat că vârsta, mai degrabă decât etnia, devine factorul decisiv atunci când vine vorba de plasament în ceea ce privește adopția, plasamentul sau cazarea în centre de îngrijire rezidențiale. Persoanele intervievate au remarcat o tendință în care părinții adoptivi și, în unele cazuri, părinții adoptivi au refuzat să aibă grijă de copii atunci când aceștia devin adolescenți, ceea ce face necesară întoarcerea lor în îngrijire instituțională, ceea ce reprezintă o experiență traumatizantă.

Cum și de ce ajung copiii romi în instituțiile de îngrijire

Potriviți respondenților, principalul motiv pentru care copiii romi sunt îndepărtați din familiile lor este sărăcia profundă, la care se adaugă incapacitatea asistenților sociali și a sistemului de îngrijire de stat de a oferi un sprijin adecvat părinților. Un asistent social a declarat:

“Copiii romi ajung mai des în instituții decât cei bulgari, dar acest lucru se datorează sărăciei, nu lipsei de dorință a părinților de a avea grijă de copiii lor. Apropo de lipsa de dorință - mai degrabă familiile bulgare își abandonează copiii.” (Asistent social)

Asistenții sociali au afirmat că motivul pentru care familiile de romi întâmpină mai multe dificultăți în creșterea copiilor este pur și simplu de ordin material, părinții care nu au un venit fix pur și simplu nu au resursele necesare pentru a-și întreține familiile:

“De aceea vorbim despre sărăcie - atunci când nu există un venit stabil. De exemplu, munca în construcții - tatăl lucrează timp de două zile, apoi, din nou, nu va lucra. Și lipsa de stabilitate în locuințe - acolo totul este dificil: se mută, sunt alungați, sunt inundații, se pierd documente și atunci acești oameni încetează să mai existe pentru stat.” (Asistent social)

Pentru cei mai săraci, care nu au nicio sursă de venit, condițiile de trai sunt periculoase, iar copiii riscă să fie neglijați în locuințe supraaglomerate, fără acces la apă curată și canalizare, fără electricitate sau încălzire. Copiii din astfel de medii sunt adesea prost hrăniți, au lipsit de la examenele medicale obligatorii și de la vaccinări, iar mulți dintre ei sunt expuși la medii cu risc ridicat.

“Majoritatea copiilor sunt deschiși la minte și își spun propriile povești. Părinții nu le pot oferi fonduri pentru ei. Cred că, în cazul copiilor cu care am lucrat, 90% dintre ei au fost abandonați de părinți. 50% își cunosc părinții, păstrează legătura cu ei, dar părinții nu au mijloace financiare. Știu asta pentru că am fost în sistem timp de 20 de ani.”

(Director al unei instituții)

Alți factori care au fost citați în ceea ce privește deplasările includ emigrarea, în cazul în care copiii sunt lăsați în grija bunicilor bolnavi care nu sunt în măsură să aibă grijă de ei în mod corespunzător.

Un alt motiv de îngrijorare a fost raportat ca fiind destrămarea căsătoriilor timpurii, iar bunicii sunt din nou în imposibilitatea de a avea grijă de copii după ce părinții lor se despart.

Toți cei intervievați sunt categorici în privința faptului că îndepărtarea copiilor din familiile lor se face doar în ultimă instanță, atunci când există un risc real pentru copil, indiferent cât de sărace sunt familiile. Acest lucru se datorează lipsei de capacitate și de buget în sistemul de îngrijire a copiilor, dar și sprijinului financiar extrem de scăzut pentru politicile privind copiii, indiferent de originea etnică.

Cu toate acestea, în astfel de cazuri, riscul de comportament și practici discriminatorii din partea lucrătorilor sociali și a instituțiilor față de părinții romi care trăiesc în sărăcie marginalizată este extrem de ridicat. Un părinte rom, de la care au fost luați cinci copii, iar patru s-au întors ulterior, susține că copiii săi au fost luați pentru că nu frecventau regulat școala. În încercarea de a-și asigura hrana, părinții erau angajați în munci sezoniere, neregulate, de dimineața până seara, în afara casei. El le-a spus intervievatorilor,

“Când au luat copiii, eu nu știam, lucram cu soția mea. Au luat copiii de la școală ca pe niște animale - unii de la școală, alții din grădiniță, alții de afară. În dimineața următoare, mi s-a spus că au fost luați copiii și unde se aflau. Nu mi-au spus unde au fost duși, am aflat de la primar unde sunt și a doua zi m-am dus să-i văd.”

(Tatăl rom al copiilor îndepărtați)

În acest caz, patru dintre copii au fost returnați, potrivit tatălui, *“pentru că au spart casele și tot fugeau și se întorceau acasă”*, dar unul dintre băieți a fost dat în plasament familial și, potrivit tatălui, nimeni din familie nu știe unde se află sau ce s-a întâmplat cu el.

Într-un alt caz, copilul a fost luat de la mamă imediat după naștere. Aceasta susține că i s-a dat certificatul de naștere, dar că nu știa cu adevărat ce a semnat și că, ulterior, copilul a fost luat și dat în plasament.

În toate cazurile, părinții au posibilitatea de a-și vizita copiii conform unui program. Cu toate acestea, mulți părinți romi nu-și cunosc drepturile și nici nu știu unde să caute ajutor pentru afirmarea acestor drepturi. Există puține organizații comunitare de romi sau alte organizații care să ofere ajutor și asistență. Foarte adesea, părinții romi ai căror copii au fost luați se confruntă cu o discriminare suplimentară în cadrul comunității rome, din cauza statutului lor social scăzut.

Tratamentul, experiențele copiilor romi din centrele de plasament și cum diferă de alți copii

Asistenții sociali care au fost intervievați au subliniat că toți copiii sunt considerați egali și primesc un tratament egal și că nu există certuri între copiii înșiși în ceea ce privește originea etnică. Sentimentul de identitate etnică al copiilor din centrele de plasament este subsumat unei alte identități mai pronunțate, cea de “copii din instituții”. Potrivit unui asistent social, “multiculturalismul” nu este promovat în furnizarea de servicii:

“Copiii înșiși se înțeleg perfect între ei. După ce au fost îndepărtați de familiile lor, copiii devin o singură comunitate, au aceeași problemă, aceeași pierdere și durere - faptul că sunt abandonați, că nu sunt doriți. Nu avem întrebări legate de etnie sau religie”

(Asistent social)

Potrivit respondenților, precum și din observațiile din timpul interviurilor, condițiile de viață sunt aceleași pentru copiii romi și non-romi aflați în grija statului. Tinerii care au crescut în instituții și asistenții sociali care au fost intervievați au declarat că nu există discriminare între copii în activitățile lor zilnice și nici discriminare directă din partea profesorilor și asistenților sociali față de copiii romi. Mai degrabă, copiii din instituții se confruntă cu discriminarea din partea celorlalți copii și a părinților atunci când ies afară pentru a merge la școală.

Republica Cehă

Profilul populației

Romii reprezintă cea mai mare minoritate etnică din Republica Cehă. Potrivit estimărilor oficiale, în 2017, existau 240 300 de romi, ceea ce reprezintă aproximativ 2,2% din întreaga populație. Majoritatea locuiesc în două regiuni: regiunea Moravia-Silesia (nord-est) și regiunea Usti nad Labem (nord-vest).⁶⁴

Conform sondajului EU-Midis II, 58% dintre romii din Republica Cehă aveau venituri sub pragul național de sărăcie, care era de aproape șase ori mai mare decât cel al populației generale.⁶⁵ Analiza localităților excluse din punct de vedere social din Cehia a arătat că numărul localităților excluse din punct de vedere social s-a dublat între 2006 și 2015, cu un total de 606 localități excluse din punct de vedere social raportate în 297 de municipalități. Analiza a constatat că aproximativ jumătate dintre romii din Republica Cehă sunt “*excluzi social sau sunt în pericol de excluziune socială*.”⁶⁶

Romii aflați în situație de excluziune socială se confruntă adesea cu practici discriminatorii în ceea ce privește accesul la locuințele municipale. Testele efectuate de Apărătorul Public al Drepturilor în 2012 și 2013 au confirmat că practicile discriminatorii față de romi sunt prezente și pe piața comercială de închiriere. Aceste constatări au fost confirmate și de raportul guvernamental privind locuințele din 2013, care a confirmat, de asemenea, că romii nu pot avea acces la piața cehă a locuințelor din cauza etniei lor și a statutului economic inferior.⁶⁷

La treisprezece ani de la hotărârea istorică a Curții Europene care a declarat discriminatorie și ilegală segregarea școlară în Republica Cehă, practica persistă⁶⁸ iar în 2014 Comisia Europeană a lansat o procedură de încălcare a dreptului comunitar împotriva Republicii Ceha, vizând existența școlilor sau a claselor “speciale” în care sunt încă educați aproximativ 30 % dintre copiii romi.

Conform mai multor sondaje de opinie realizate în rândul populației ceha, respondenții apreciază cel mai puțin romii dintre toate grupurile; de obicei, aproximativ 75% din populația generală nu-i place pe romi sau nu ar fi de acord să aibă un vecin rom.⁶⁹ Un sondaj Pew Research din 2019 a

64 Zpráva o stavu romské menšiny v České republice za rok 2017. Disponibil la: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/zalezitosti-romske-komunity/dokumenty/Zprava-o-stavu-romske-mensiny-2017.pdf>.

65 Agenția pentru Drepturi Fundamentale, Al doilea sondaj al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea romilor - Constatări selectate. 29 noiembrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>.

66 Čada, K. et al. 2015. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. Disponibil la: <http://www.esfcr.cz/file/9089/>.

67 Romea.cz, *Un raport al guvernului ceh arată că romii nu au acces la locuințe obișnuite*. 2 noiembrie 2016. Disponibil la: <http://www.romea.cz/en/news/czech/czech-gov-t-report-finds-roma-cannot-access-ordinary-housing>.

68 Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *CAZUL D.H. ȘI ALȚII c. REPUBLICA CEHĂ*, 13 noiembrie 2007. Disponibil la adresa: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{"itemid":\["001-83256"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{).

69 Sondaj realizat de Centrul de Cercetare a Opiniei Publice (CVVM), martie 2017. Disponibil la adresa: https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c6/a4301/f77/ov170425_ENG.pdf.

constatat că 66% din populația cehă are o părere nefavorabilă despre romi.⁷⁰ Astfel de percepții negative sunt amplificate de discursul instigator la ură, atât din partea partidelor politice extremiste, cât și a celor tradiționale, iar ECRI a observat cu deosebită îngrijorare că utilizarea termenului “inadaptabil” pentru a se referi în special la romi a devenit o expresie normală în discursul public și a fost chiar folosită în mod oficial: “*ECRI consideră că această formă de exprimare este extrem de periculoasă; prin încercarea de a justifica prejudecățile și intoleranța împotriva romilor, ea le perpetuează și le sporește.*”⁷¹ FRA a constatat că măsura hărțuirii cauzate de apartenența la etnia romă pe o perioadă de 12 luni a fost de 56 % în Republica Cehă, cea mai ridicată dintre cele nouă state membre ale UE analizate.⁷²

Contextul Politicii de Protecție a Copilului

Republica Cehă este considerată a fi una dintre cele mai puțin prietenoase cu copiii din țările OCDE, având un istoric de discriminare împotriva unor grupuri de copii. O oarecare idee despre contextul politic poate fi obținută din plângerea colectivă depusă în 2016 la Comitetul European pentru Drepturi Sociale (CEDO) de către Centrul European pentru Drepturile Romilor, Centrul pentru Apărarea Dizabilității Mintale (în prezent Validity) și Forumul pentru Drepturile Omului cu sediul la Praga, împotriva Republicii Ceha, în special pentru nerespectarea de către aceasta a obligațiilor sale de a se abține de la instituționalizarea copiilor mici, în special a sugarilor cu vârsta sub trei ani.⁷³ Datele au arătat că instituționalizarea are un impact disproporționat asupra celor mai vulnerabili copii, a copiilor de origine romă și a copiilor cu dizabilități, iar Republica Cehă nu a reușit să pună în aplicare forme alternative de îngrijire neinstituțională și de tip familial.

La 23 noiembrie 2020, ECSR a constatat că Republica Cehă este responsabilă pentru instituționalizarea pe scară largă și discriminatorie a copiilor cu dizabilități și a copiilor romi în instituțiile de îngrijire a copiilor preșcolari, criticând faptul că această țară nu a adoptat și nu a pus în aplicare o strategie adecvată de dezinstituționalizare. Comitetul a constatat încălcări ale drepturilor copiilor romi deosebit de vulnerabili și ale copiilor cu dizabilități cu vârsta sub 3 ani, în special ale obligației de a asigura copiilor o protecție socială și economică adecvată, în temeiul articolului 17 din Carta din 1961.⁷⁴

70 Centrul de Cercetare Pew, *Global Attitudes & Trends*, 14 octombrie 2019. Disponibil la adresa: <https://www.pewresearch.org/global/2019/10/14/minority-groups/#many-in-europe-view-roma-unfavorably>.

71 Raportul ECRI privind Republica Cehă (al cincilea ciclu de monitorizare). Publicat la 13 octombrie 2015, p. 15. Disponibil la: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-czech-republic/16808b5664>.

72 FRA, O preocupare persistentă: antițigănistul ca o barieră în calea incluziunii romilor. 2018. Disponibil la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf.

73 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Plângere: Centrul european pentru drepturile romilor și Centrul de apărare a drepturilor persoanelor cu dizabilități mintale împotriva Republicii Ceha: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor*. 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

74 ERRC, Comunicat de presă: Organismul Consiliului Europei consideră că Republica Cehă este responsabilă pentru încălcarea drepturilor copiilor cu dizabilități și ale copiilor romi prin instituționalizare, 23 noiembrie 2020. Disponibil la: http://www.errc.org/press-releases/council-of-europe-body-finds-czech-republic-responsible-for-violating-rights-of-children-with-disabilities-and-romani-children-through-institutionalisation?fbclid=IwAR3PXl2tvKlZWxS1LRmHDAbc7Mlgca5PtqIuzZX4UscHXU8_Iz0bQp6MEow.

Această constatare vine la un deceniu după ce cercetarea ERRC a arătat că, în timp ce copiii romi reprezentau aproximativ 3% din totalul copiilor cu vârsta sub trei ani din Republica Cehă, între 27% și 32% dintre copiii cu vârsta de până la trei ani plasați în instituții erau de origine romă. Deși nu existau date oficiale dezagregate pe criterii etnice cu privire la copiii aflați în îngrijire instituțională după vârsta de trei ani, conform estimărilor neoficiale ale experților, 30-60% din toți copiii (până la 18 ani) din sistemul ceh de îngrijire instituțională erau romi. Chiar dacă sărăcia a fost respinsă de Curtea Constituțională ca motiv pentru a plasa un copil în grija statului, cercetarea a constatat că, în 2010, factorii legați de sărăcie au fost cel mai frecvent raportați ca motiv pentru îndepărtarea unui copil de familie în cazul romilor.⁷⁵

În observațiile sale finale din 2011, UNCRC a observat că interesul superior al copilului nu a fost factorul decisiv în cazurile privind copiii din Republica Cehă și și-a exprimat următoarele îngrijorări:

- a. *Există o lipsă de servicii de prevenire și de criterii de admitere pentru plasamentul în îngrijire instituțională, ceea ce face ca un număr mare de copii, în special copii cu dizabilități și/sau de origine romă, să fie plasați în îngrijire în afara domiciliului lor, în special în îngrijire instituțională, și că, în majoritatea acestor cazuri, situația materială și financiară a familiei a fost principala bază pentru această îndepărtare;*
- b. *Nu există suficiente servicii comunitare de tip familial și de plasament familial pentru a evita instituționalizarea copiilor;*
- c. *Nu există un mecanism central pentru: (i) reglementarea furnizorilor de îngrijiri instituționale sau (ii) coordonarea programării și furnizării de îngrijiri instituționale, ceea ce duce la standarde de îngrijire inconsecvente;*
- d. *standardul instalațiilor, precum și numărul și nivelul de pregătire a personalului la mulți furnizori instituționali de îngrijire sunt scăzute;*
- e. *Durata îndelungată în care copiii rămân în îngrijire instituțională și faptul că majoritatea acestor copii nu părăsesc îngrijirea instituțională decât după ce au împlinit vârsta majoratului;*
- f. *S-au depus eforturi inadecvate pentru ca copiii să mențină contactul cu părinții lor și să fie reintegrați în familiile lor.⁷⁶*

La începutul anului 2012, Ministerul ceh al Afacerilor Sociale a publicat o strategie națională pentru protecția drepturilor copilului pentru perioada 2012-2015. Apoi, în ianuarie 2013, Parlamentul ceh a trecut peste un veto prezidențial pentru a promova un amendament la Legea privind protecția social-juridică a copiilor, care a introdus măsuri alternative la instituționalizare, acordând prioritate tipurilor alternative de îngrijire a copiilor și plasament familial profesionist, în vederea transferului unui număr semnificativ de copii de la îngrijirea instituțională la familiile de plasament.⁷⁷

⁷⁵ ERRC, Republica Cehă: *Un raport al Centrului European pentru Drepturile Romilor - Profil de țară 2011-2012*, pp.30-31. Disponibil la: http://www.errc.org/uploads/upload_en/file/czech-republic-country-profile-2011-2012.pdf.

⁷⁶ Comitetul ONU pentru drepturile copilului, a 57-a sesiune, Observații finale: Republica Cehă, 30 mai 2011. Disponibilă la adresa: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsrciCE%2Fy0jVxzg5%2BV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2FvZCeSaVBbpIlg77ZAaHTDQ9mJG8VIti46tzmjcvP%2FVoFNzfm%2F1WVG%2BKM%2Fced2V99WuxIcPh>.

⁷⁷ Ministerul Muncii și Afacerilor Sociale, Comunicat de presă - Camera Deputaților a adoptat modificarea Legii privind protecția social-juridică a copilului. Disponibil în limba cehă la adresa: <https://www.mpsv.cz/web/en/family>.

Ulterior, planul de acțiune 2016-2020 a inclus măsuri menite să consolideze autoritățile de îngrijire și protecție a copilului în cadrul unui singur minister; Ministerul Muncii a prevăzut creșterea vârstei minime la care copiii intră în îngrijire instituțională de la zero la șapte ani și a specificat măsuri de limitare a capacității instituțiilor și de promovare a dezvoltării serviciilor de sprijin bazate pe familie și comunitate, în special pentru copiii cu vârsta sub trei ani.

În martie 2017, ministrul afacerilor sociale a retras propunerea, deoarece mai mulți membri ai guvernului nu au fost de acord cu aceasta.⁷⁸ Ministerul Sănătății, responsabil pentru instituțiile de îngrijire a copiilor preșcolari (kojenecké ústavy), a fost în mod deschis în dezacord cu interzicerea instituționalizării copiilor sub o anumită vârstă. În cele din urmă, documentul a fost prezentat guvernului la 21 august 2017, dar nu a fost adoptat. Ministerul Sănătății a votat împotriva acestuia.

Constatările din 2020 ale ECSR reprezintă o acuzație condamnabilă de neglijență politică care echivalează cu maltratarea discriminatorie a copiilor vulnerabili. Comitetul a constatat că statul este vinovat din trei motive principale:

1. Eșecul statului de a reduce numărul de copii mici plasați în instituții, de a le oferi copiilor mici servicii adecvate în cadrul serviciilor bazate pe familie și comunitate într-un termen rezonabil și de a utiliza la maximum sursele de finanțare disponibile, a reprezentat o încălcare a articolului 17 din Carta din 1961. Comitetul European a constatat că legislația existentă în Republica Cehă care permite instituționalizarea copiilor mici și vulnerabili și menținerea continuă a centrelor rezidențiale pentru copii în temeiul Legii privind asistența medicală nu este conformă cu obligațiile prevăzute la articolul 17 din Cartă.
2. Măsurile luate de guvernul ceh pentru a reforma sistemul existent nu au reușit să ia măsuri semnificative și specifice pentru a dezinstituționaliza sistemul existent de îngrijire a copiilor preșcolari și, în schimb, pentru a le oferi copiilor mici servicii în medii bazate pe familie și comunitate. Comitetul a constatat, de asemenea, că acest lucru încălcă articolul 17 din Cartă.
3. CEDS a subliniat importanța colectării de date relevante, care sunt indispensabile pentru formularea unei politici adecvate și pentru adoptarea de măsuri corespunzătoare. Faptul că guvernul ceh nu a furnizat nicio dovadă sau informație relevantă cu privire la adoptarea de măsuri pentru îmbunătățirea furnizării de servicii adecvate în familie și în comunitate pentru copiii romi și pentru copiii cu dizabilități, a reprezentat o încălcare a Cartei din 1961 din acest motiv.⁷⁹

Dezinstituționalizare

În ciuda adoptării unei strategii de dezinstituționalizare în 2012, progresele au fost blocate de ceea ce ONG-urile cehe descriu ca fiind un sistem învechit de îngrijire a copiilor, caracterizat de o lipsă de coordonare între ministere și de întârzieri constante în ceea ce privește reformele sistemice:

⁷⁸ Procesul-verbal este disponibil în limba cehă la: <https://apps.odok.cz/djv-agenda?date=2017-03-22>.

⁷⁹ ERRC, Comunicat de presă: Organismul Consiliului Europei consideră că Republica Cehă este responsabilă pentru încălcarea drepturilor copiilor cu dizabilități și ale copiilor romi prin instituționalizare, 23 noiembrie 2020. Disponibil la: http://www.errc.org/press-releases/council-of-europe-body-finds-czech-republic-responsible-for-violating-rights-of-children-with-disabilities-and-romani-children-through-institutionalisation?fbclid=IwAR3PX12tvKlZWxSILRmHDAbc7Mlga5PtqIuzZX4UscHXU8_IZoBqp6MEow.

“Este foarte dezamăgitor faptul că strategia de dezinstituționalizare (DI) în Republica Cehă a fost adoptată în 2012, dar nu a fost niciodată pusă în aplicare pe deplin. Planul de acțiune anterior pentru DI s-a încheiat în 2015; de atunci, au existat patru încercări de a adopta un plan de acțiune actualizat, dar niciuna dintre ele nu a avut succes, deoarece ministerele nu au reușit să ajungă la un acord coordonat.”

(Andrea Safarik Fridmanska din **Vteřina poté**)⁸⁰

În Republica Cehă, în 2008, aproximativ 10.000 de copii trăiau în instituții de îngrijire; în 2017, *Opening Doors* a constatat că numărul total era de aproximativ 9.000 de copii. Dintre aceștia, 1.600 de copii trăiesc în case pentru bebeluși și sugari și 1.800 de copii sunt găzduiți în instituții corecționale cu caracteristici asemănătoare cu cele ale unei închisori:

“Anul trecut, 95% dintre copiii care au locuit în centrele penitenciare au fost plasați în cadrul ordinului de îngrijire și doar 5% dintre ei au fost plasați în cadrul ordinului penal. Cu alte cuvinte, majoritatea absolută a acestor copii nu fac parte din instituțiile corecționale. Aceste tipuri de medii sunt organizate legal și funcționează ca camere/celule de izolare,”

(Michal Dord din **Vteřina poté**)⁸¹

Mai jos este o imagine de ansamblu a sistemului de îngrijire a copiilor din Republica Cehă, realizată de *Opening Doors*:

- Casele de sugari pentru copii cu vârste cuprinse între 0 și 3 ani (6) sunt gestionate de Ministerul Sănătății, unele dintre acestea adăpostind peste 100 de copii într-o singură unitate, cu o asistentă care lucrează în schimburi și are grijă de 5 copii în medie și chiar mai mulți pentru copiii cu vârste cuprinse între 0 și 3 ani.
- Serviciile sociale de intervenție timpurie, asistența socială, casele pentru copii cu dizabilități de sănătate și facilitățile pentru copiii care au nevoie de ajutor imediat sunt gestionate de Ministerul Muncii și Afacerilor Sociale. Casele de copii din cadrul acestui minister au o capacitate medie de 20 de copii; copiii (de obicei cu vârste cuprinse între 3 și 18 ani) locuiesc în grupuri de 4.
- Casele de copii, centrele de corecție pentru copiii cu comportament de risc și centrele de diagnosticare sunt gestionate de Ministerul Educației. Aceste unități găzduiesc până la 48 de copii; copiii cu vârste cuprinse între 3 și 18 ani locuiesc în grupuri de 6-8 și sunt îngrijiți de un îngrijitor care lucrează în ture de 8 ore.

Mai mult decât o simplă lipsă de coordonare între ministere, conflictul deschis și concurența între ministere a făcut ca interesul superior al copilului să fie trecut în plan secund. După cum a explicat ministrul Muncii, Michaela Markšova, în 2017, în timp ce Ministerul Muncii a susținut unificarea sistemului de îngrijire sub o singură autoritate: “*alte ministere nu o fac. Simt că acolo prevalează o atitudine conservatoare*”. Ea a declarat că sistemul de îngrijire și protecție a copiilor din Republica Cehă nu a fost capabil să se transforme, deoarece “*interesele angajaților au prevalat asupra interesului superior al copiilor*”. Reprezentanți ai Ministerului Sănătății și ai Ministerului Educației,

⁸⁰ Deschiderea ușilor pentru copiii Europei: ONG-urile cheie cer o acțiune imediată pentru a schimba sistemul de îngrijire a copiilor aflați în situații de risc. Disponibil la: https://old.eurochild.org/media/eurochild-in-the-media/article/czech-daily-monitors-deinstitutionalisation/?tx_news_pi1%5Bcontroller%5D=News&tx_news_pi1%5Baction%5D=detail&cHash=19474345062164fac5f59d38f4179d51.

⁸¹ *Op cit.*

responsabili pentru casele de copii și centrele de corecție pentru copii, au apărut centrele de îngrijire instituțională care se află în competența lor. Aceștia au declarat că instituțiile pentru bebeluși și sugari și centrele de diagnosticare sunt importante și stabilesc o bună practică de îngrijire a copiilor lipsiți de îngrijire părintească.⁸²

În plângerea lor colectivă împotriva Republicii Cehe, ERRC și Validity au oferit o perspectivă diametral opusă asupra instituționalizării copiilor mici:

Instituționalizarea copiilor mici ca formă de violență nu depinde de condițiile materiale, deoarece cultura violenței este inerentă chiar și instituțiilor bine echipate, deoarece lipsurile și suferința sunt cauzate în principal de neglijarea emoțională, mentală sau fizică, de inexistența unei persoane care să se ocupe în primul rând de ei și de lipsa de stabilitate. S-a observat că *“susținătorii îngrijirii instituționale a copiilor susțin în mod obișnuit că, din moment ce condițiile s-au îmbunătățit în mod semnificativ în plasamentele instituționale, acestea ar trebui să fie considerate acum ca fiind locuri sigure și adecvate pentru copiii care trebuie să rămână”*. Cu toate acestea, acest argument a fost respins, în special în ceea ce privește copiii cu vârsta sub 3 ani, deoarece *“șederea lor pe termen lung în îngrijire instituțională este întotdeauna însoțită de neglijare emoțională, care este o formă de violență - și, prin urmare, nu ar trebui să fie tolerată”*.⁸³

Definiții ale copiilor aflați în situație de risc și temeuri legale pentru îndepărtări

CDC și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa continuă de referire la principiul interesului superior al copilului în majoritatea legislației privind copiii, precum și în deciziile judiciare și administrative, precum și în politicile și programele relevante pentru copii. În recomandarea sa:

*“Comitetul a îndemnat statul parte să își intensifice eforturile pentru a se asigura că principiul interesului superior al copilului este integrat în mod corespunzător și aplicat în mod consecvent în toate procedurile legislative, administrative și judiciare, precum și în toate politicile, programele și proiectele relevante pentru copii și cu impact asupra acestora. Raționamentul juridic al tuturor hotărârilor și deciziilor judiciare și administrative ar trebui să se bazeze, de asemenea, pe acest principiu.”*⁸⁴

Până în prezent, nu există nicio declarație explicită în Constituție care să garanteze protecția copiilor, dar articolul 32 din Carta drepturilor și libertăților fundamentale prevede că:

82 Lidovsky.cz, Za dítě v ústavu platí stát ročně 778 tisíc. Třikrát víc než za pěstounskou péčí. 2017. Disponibil la: https://www.lidovsky.cz/domov/pobyt-v-kojeneckem-ustavu-je-30x-drazsi-nez-služby-pro-rodinustoji-778-tisic.A170515_165043_in_domov_ELE/tisk.

83 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Plângere: Centrul European pentru Drepturile Romilor și Centrul pentru apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități mentale împotriva Republicii Cehe: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor*. 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

84 Comitetul ONU pentru drepturile copilului, a 57-a sesiune, Observații finale: Republica Cehă, 30 mai 2011. Disponibil la: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsrpiCE%2Fy0jVxzg5%2BV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2FvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mjG8Vlti46tzmjcvP%2FVoFNzfm%2F1WVG%2BKm%2Fced2V99Wux1cPh>.

1. Parentajul și familia se află sub protecția legii. Copiii și adolescenții beneficiază de o protecție specială.
2. Copiii, indiferent dacă sunt născuți în căsătorie sau în afara căsătoriei, se bucură de drepturi egale.
3. Este dreptul părinților să aibă grijă și să își crească copiii; copiii au dreptul la educație și îngrijire din partea părinților. Drepturile părintești pot fi limitate, iar copiii minori pot fi îndepărtați din custodia părinților împotriva voinței acestora numai prin decizia unei instanțe, în temeiul legii.⁸⁵

În sistemul juridic ceh nu există o declarație explicită care să definească “interesul superior al copilului”. Cu toate acestea, secțiunea 907 alineatul (2) din Codul civil, care menționează “interesul copilului”, are următorul conținut:

“Atunci când decide cu privire la încredințarea copilului în grija unei alte persoane, instanța trebuie să decidă în conformitate cu interesele copilului. În acest sens, instanța trebuie să țină seama de personalitatea copilului, în special de talentele și abilitățile sale în raport cu potențialul de dezvoltare și cu situația de viață a părinților, precum și de înclinația emoțională și de mediul familial al copilului, de competențele de educație ale fiecărui părinte, de stabilitatea existentă și preconizată a mediului de educație în care copilul urmează să trăiască în viitor, de legăturile afective ale copilului cu frații, bunicii sau alte rude și persoane neînrudite. Instanța ia întotdeauna în considerare care dintre părinți a îngrijit în mod corespunzător copilul până în acel moment și a asigurat în mod corespunzător educația emoțională, intelectuală și morală a acestuia, precum și care dintre părinți este mai potrivit pentru a asigura copilului o dezvoltare sănătoasă și reușită.”⁸⁶

CDC și-a exprimat îngrijorarea cu privire la lipsa continuă de referire la principiul interesului superior al copilului în majoritatea legislației privind copiii, precum și în deciziile judiciare și administrative, precum și în politicile și programele relevante pentru copii. În recomandarea sa:

“Comitetul a îndemnat statul parte să își intensifice eforturile pentru a se asigura că principiul interesului superior al copilului este integrat în mod corespunzător și aplicat în mod consecvent în toate procedurile legislative, administrative și judiciare, precum și în toate politicile, programele și proiectele relevante pentru copii și cu impact asupra acestora. Raționamentul juridic al tuturor hotărârilor și deciziilor judiciare și administrative ar trebui să se bazeze, de asemenea, pe acest principiu.”

Există definiții clare a ceea ce constituie punerea în pericol a copiilor atât în Codul penal, cât și în Legea privind protecția copiilor. Secțiunea 201 din Codul penal stipulează că:

1. *Oricine, chiar și din neglijență, pune în pericol dezvoltarea intelectuală, emoțională sau morală a unui copil: a) îndemnându-l la o viață indolentă sau imorală, b) permițându-i să ducă o viață indolentă sau imorală, c) permițându-i să obțină mijloace pentru sine sau pentru alții printr-o activitate criminală sau într-un alt mod condamnat, sau d) încălcând grav obligația de a avea grijă de el sau o altă obligație*

⁸⁵ Carta Drepturilor și Libertăților Fundamentale. Disponibil la: https://www.usoud.cz/fileadmin/user_upload/ustavni_soud_www/Pravni_uprava/AJ/Listina_English_version.pdf.

⁸⁶ Codul civil ceh, Responsabilitatea parentală și întreținerea copiilor minori în dreptul ceh. Disponibil la: <https://www.ecovislegal.cz/en/czech-legal-news/parental-responsibility-and-maintenance-of-minor-children-under-czech-law/>.

- importantă care decurge din răspunderea părintească, este condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de până la doi ani.*
2. *Oricine permite, chiar și din neglijență, ca un copil să joace la automatele dotate cu un dispozitiv tehnic care influențează rezultatul jocului și care oferă posibilitatea de a obține câștiguri bănești, este condamnat la o pedeapsă cu închisoarea de până la un an, la o sancțiune pecuniară sau la interzicerea activității.⁸⁷*

Secțiunea 6 din Legea privind protecția copiilor prevede că protecția socio-juridică este oferită în principal anumitor categorii de copii. Aceste categorii corespund conceptului de “în situație de risc” și sunt următoarele:

- a. Copiii ai căror părinți (i) au decedat; (ii) nu și-au îndeplinit obligațiile care decurg din răspunderea părintească sau (iii) nu și-au exercitat sau au abuzat în mod activ de drepturile care decurg din răspunderea părintească;
- b. Copiii care au fost încredințați unei alte persoane responsabile de creșterea copilului, în cazul în care persoana respectivă nu își îndeplinește obligațiile care decurg din încredințarea copilului;
- c. Copiii care duc o viață leneșă sau rău sortită, în special prin neglijarea școlarizării, care nu muncesc, chiar dacă nu au o sursă suficientă de trai, care consumă alcool sau iau substanțe care creează dependență, care sunt în pericol de dependență, care lucrează ca prostituate, care au comis o infracțiune sau, în cazul copiilor cu vârsta sub 15 ani, care au comis o faptă care, în alte condiții, ar constitui o infracțiune; care comit în mod repetat sau sistematic infracțiuni în temeiul legii care reglementează infracțiunile sau care pun în pericol în alt mod conviețuirea civică;
- d. Copiii care fug în mod repetat de la părinți sau de la alte persoane fizice sau juridice responsabile de creșterea copilului;
- e. Copiii care au făcut obiectul unei infracțiuni penale care le-a pus în pericol viața, sănătatea, libertatea, demnitatea umană, dezvoltarea morală sau proprietatea sau dacă există suspiciunea că o astfel de infracțiune ar putea fi comisă;
- f. Copiii care, la cererea părinților sau a altor persoane responsabile de creșterea copilului, au fost plasați în mod repetat într-o instituție de îngrijire a copiilor sau a căror plasare în astfel de instituții depășește șase luni;
- g. Copiii care sunt amenințați de violență între părinți sau alte persoane responsabile de creșterea copilului, sau de violență între alte persoane fizice;
- h. care sunt solicitanți de protecție internațională, solicitanți de azil sau persoane care beneficiază de protecție subsidiară și care nu sunt însoțiți în Republica Cehă de părinți sau de alte persoane responsabile de creșterea lor; în cazul în care aceste circumstanțe persistă pentru o perioadă atât de lungă sau sunt de o asemenea intensitate încât afectează negativ dezvoltarea copiilor sau sunt sau pot fi cauza dezvoltării negative a copiilor.⁸⁸

În ceea ce privește îndepărtarea copiilor, articolul 13a din Legea privind protecția copiilor prevede că, în cazul în care măsurile alternative se dovedesc a fi nereușite, iar interesele copilului

⁸⁷ Rețeaua Internațională pentru Drepturile Copilului, Republica Cehă: Legi naționale. Disponibil la adresa: <https://archive.crin.org/en/library/publications/czech-republic-national-laws.html>.

⁸⁸ *Ibid.*

o cer, instanțele pot separa temporar copilul de părinți și pot dispune plasarea acestuia într-un cadru instituțional pentru o perioadă de până la trei luni. În conformitate cu secțiunea 13a alineatul (2) din Legea privind protecția copiilor, o instanță poate dispune plasarea unui copil într-o instituție pentru copii care necesită asistență imediată, dacă nu se poate asigura o protecție și un ajutor adecvat în alt mod și dacă nu se pot oferi alte forme de îngrijire familială alternativă și dacă copilul îndeplinește una dintre următoarele condiții:

- în cazul în care copilul primește o îngrijire insuficientă sau în cazul în care viața, dezvoltarea normală sau alte interese vitale ale copilului sunt perturbate sau amenințate;
- în cazul în care copilul este lăsat fără îngrijire adecvată vârstei sale;
- în cazul în care copilul este abuzat sau maltratat fizic sau psihic;
- în cazul în care copilul este lăsat într-un mediu sau într-o situație care amenință grav drepturile sale fundamentale.

În mod alternativ, un copil poate fi plasat într-o instituție care oferă asistență medicală în temeiul secțiunii 13a alineatul (4) din Legea privind protecția copiilor în cazul în care există o procedură în fața unei instanțe cu privire la un litigiu între părinți cu privire la creșterea copilului, în cazul în care condițiile medicale ale copilului impun acest lucru și în cazul în care sunt îndeplinite toate condițiile următoare:

- se dovedește necesitatea urgentă de a plasa copilul într-o astfel de instituție din cauza interesului copilului și a dezvoltării sale emoționale, mentale și intelectuale ulterioare;
- în cazul în care alte măsuri de protecție a copilului sunt insuficiente;
- în cazul în care instanța limitează perioada în care copilul va fi plasat în instituția de asistență medicală înainte de plasament;
- în cazul în care instanța dispune în același timp ca părinții să apeleze la un consilier profesionist în scopul restabilirii relațiilor familiale.⁸⁹

O instanță poate, de asemenea, să dispună plasamentul unui copil într-o instituție, în temeiul articolului 971 alineatul (1) din Codul civil, în cazul în care educația unui copil sau starea fizică, intelectuală sau mentală a copilului sau dezvoltarea sa corespunzătoare sunt grav amenințate sau perturbate într-o măsură contrară intereselor copilului sau dacă există motive serioase pentru care părinții copilului nu sunt în măsură să se ocupe de educația acestuia. Înainte de a dispune îngrijirea instituțională, instanța este întotdeauna obligată să analizeze dacă încredințarea copilului în grija unei persoane fizice nu este mai potrivită.

Îngrijirea instituțională poate fi dispusă pentru o perioadă de maximum trei ani, în conformitate cu articolul 972 alineatul (1) din Codul civil. Aceasta poate fi prelungită pentru o perioadă de până la alți trei ani, chiar și în mod repetat și, în esență, pe termen nelimitat, dacă motivele pentru o astfel de măsură încă există.

⁸⁹ Rețeaua Internațională pentru Drepturile Copilului, Republica Cehă: Legi naționale. Disponibil la adresa: <https://archive.crin.org/en/library/publications/czech-republic-national-laws.html>.

Structura Sistemului de Protecție a Copilului

Organismele de protecție socială și juridică a copiilor sunt:

- a. Birourile municipale ale municipalităților cu competențe extinse (consilii orășenești și districte orășenești, birourile districtuale din Praga);
- b. Autoritățile municipale;
- c. Autoritățile regionale (în Praga - Primăria din Praga);
- d. Ministerul Muncii și Afacerilor Sociale;
- e. Biroul pentru protecția internațională a copiilor;
- f. Oficiul Muncii din Republica Cehă - Sucursala regională și Sucursala pentru capitala Praga.

De protecția socio-juridică a copiilor se ocupă, de asemenea: a) municipalitățile și regiunile în propria lor sferă de competență; și b) comisiile pentru protecția socială și juridică a copiilor și a altor persoane juridice și fizice, atunci când acestea sunt autorizate să exercite protecția socială și juridică (articolul 4 alineatul (2) din Legea privind protecția copiilor).

Autoritățile municipale pot monitoriza imediat protecția drepturilor copilului și pot lua toate măsurile necesare în timp util, acționând pe baza cunoașterii problemei și a condițiilor locale; acestea sunt obligate din punct de vedere legal să se asigure că copiii sunt protejați și că părinții și tutorii primesc toată asistența necesară.

În plus, o comisie pentru protecția socială și juridică a copiilor este înființată de către primarul unei municipalități cu competențe extinse ca organ special al municipalității.⁹⁰ Aceasta este destinată doar exercitării competențelor delegate în domeniul protecției sociale și juridice a copiilor. Comisia are sarcina de a coordona exercitarea protecției sociale și juridice pe teritoriul districtului administrativ al unei municipalități cu competențe extinse, de a elabora și evalua programe de protecție socială preventivă a copiilor, de a evalua cazuri individuale de protecție socială și juridică a copiilor și de a emite avize.

Autoritățile regionale sunt investite cu: (a) activitatea de control și metodologică; (b) aproape întregul proces de mediere a îngrijirii familiale substitutive; (c) decizii privind acordarea unui mandat de protecție socială și juridică a copiilor de către persoane fizice și juridice; și (d) decizii privind contribuția statului la fondarea unor facilități pentru copiii care necesită ajutor imediat. În ceea ce privește autoritățile municipale și oficiile municipale ale municipalităților cu competențe extinse, autoritățile regionale îndeplinesc funcția de organism suprem de control și funcția de organism de apel responsabil cu revizuirea deciziilor emise de autoritățile municipale și de oficiile municipale ale municipalităților cu competențe extinse în cadrul procedurilor administrative.

Ministerul Muncii și Afacerilor Sociale are o responsabilitate generală în ceea ce privește îngrijirea familiilor și abordarea copiilor aflați în situații de risc. Ministerul este principalul creator al reglementărilor juridice în acest domeniu și controlează executarea administrației de stat

⁹⁰ În conformitate cu secțiunea 106 din Legea nr. 128/2000 privind municipalitățile, cu modificările ulterioare, și în conformitate cu secțiunea 38 din Legea privind protecția copiilor.

în domeniul protecției sociale și juridice a copiilor prin emiterea de regulamente și directive. De asemenea, ministerul exercită rolul de organism de apel în raport cu autoritățile regionale și menține un registru național al persoanelor fizice și juridice autorizate să asigure protecția socială și juridică a copiilor.

Oficiul pentru protecția internațională a copiilor din Brno este o autoritate administrativă cu competență națională, care este responsabilă pentru protecția copiilor în relația cu țările străine. Oficiul este subordonat ministerului. Legea privind protecția copiilor permite, de asemenea, ca actorii nestatali (fundații, asociații civice, biserici și alte persoane juridice și fizice) să îndeplinească anumite sarcini în domeniul protecției sociale și juridice a copiilor pe baza unui mandat emis de autoritatea regională sau de primăria din Praga.

Copiii romi în sistemul de îngrijire a copiilor: Suprar-rezentare, Deficiențe și Date

În observațiile sale finale, UNCRC a remarcat o atitudine larg răspândită de acceptare a îngrijirii instituționalizate ca o alternativă primară la mediul familial. În ceea ce privește copiii de origine romă, CDC a stipulat că există o lipsă de servicii de prevenire și de criterii de admitere pentru plasamentul în îngrijire instituțională, ceea ce are ca rezultat faptul că un număr mare de copii, în special copii cu dizabilități și/sau de origine romă, sunt plasați în îngrijire în afara domiciliului lor, în special în îngrijire instituțională, și că, în majoritatea acestor cazuri, situația materială și financiară a familiei a fost principala bază pentru această îndepărtare.

După cum s-a menționat anterior, CDC a fost îngrijorată de nivelul scăzut de sprijin socio-economic pentru familiile vulnerabile, de eforturile inadecvate pentru a permite copiilor să mențină contactul cu părinții lor sau să fie reintegrați în familiile lor biologice și de faptul că majoritatea copiilor părăsesc îngrijirea instituțională numai după ce ating vârsta majoratului. De asemenea, CDC a fost îngrijorată de faptul că nu există un mecanism central de reglementare a furnizorilor de servicii de îngrijire sau de coordonare a programării și furnizării pentru a asigura standarde coerente de îngrijire a copiilor.⁹¹

În ceea ce privește colectarea de date defalcate pe criterii etnice în țară și solicitările repetate ale organismelor internaționale, ale Curții și Comisiei Europene și ale organizațiilor locale ale societății civile, autoritățile publice cehe se opun colectării periodice de date defalcate pe criterii etnice, afirmând că astfel de anchete ar încălca Legea cehă privind protecția datelor cu caracter personal.

Cu toate acestea, datele oficiale privind etnia copiilor sunt disponibile pentru casele de sugari și casele pentru copii cu vârsta sub trei ani. În 2009, Institutul de Informații și Statistică în domeniul Sănătății din Republica Cehă (UZIS) a raportat că, la nivel național, copiii romi

⁹¹ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, *a 57-a sesiune, Observații finale: Republica Cehă*, 30 mai 2011.

Disponibilă la adresa: <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsrcpiCE%2Fy0jVxzg5%2BV8i7pht4H4a4pAWsJL3pa%2FvZCeSaVBbp1g77ZAaHTDQ9mJG8VIiti46tzmjcvP%2FVoFNzfm%2F1WVG%2BKM%2Fced2V99WuxIcPh>.

reprezentau în medie între 27% și 32% din copiii instituționalizați cu vârsta de până la trei ani.⁹² Cele mai mari procente au fost înregistrate în regiunile Karlovarský (49%), Plzeňský (44%) și Královohradecký (35%).⁹³

Din următoarea secțiune, extrasă din Plângerea colectivă formulată de ERRC și MDAC împotriva Republicii Cehe,⁹⁴ reiese clar că, în jumătatea de deceniu care a urmat, nu s-a schimbat nimic substanțial în ceea ce privește politica sau practica.

Următoarea secțiune referitoare la date este extrasă direct din Plângerea colectivă formulată de ERRC și MDAC împotriva Republicii Cehe.⁹⁵ Datele oficiale disponibile arată că, din 2010, numărul de locuri în aceste instituții a scăzut treptat; de la 1 963 de locuri în 2010 la 1 470 în 2015. S-a înregistrat o scădere a numărului de sugari instituționalizați; de la 2 077 în 2010 la 1 666 în 2015. În același timp, numărul de copii romi instituționalizați a rămas aproape același: 433 în 2010, față de 406 în 2015. Același lucru este valabil și pentru copiii cu dizabilități; 710 în 2011, față de 694 în 2015. În plus, motivele admiterii arată că marea majoritate a copiilor sunt admiși fie exclusiv din motive de sănătate (958 în 2011, în scădere la 567 în 2015), fie din motive sociale (954 în 2010 la 568 în 2015). Restul copiilor sunt admiși din motive de sănătate și sociale combinate.

		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Number of institutions		34	34	33	33	33	31
Number of places		1963	1783	1700	1638	1571	1470
Number of admitted children		2077	2131	1932	1740	1606	1666
Including	with special needs	358	710	720	698	714	694
	Roma	433	403	446	445	398	406
	abused	55	78	66	59	57	80
Ground for admission	health reasons	743	958	881	701	567	567
	health + social	380	440	345	425	487	531
	social	954	733	706	614	552	568

Din datele prezentate reiese clar că copiii romi și copiii cu dizabilități sunt supraprezențați în mod flagrant. Luând în considerare datele din perspectiva etniei și a dizabilității, copiii romi reprezintă în mod constant aproximativ 24% din toți copiii plasați în aceste instituții de îngrijire timpurie a copiilor cu vârsta sub 3 ani. Având în vedere că aproximativ 1,4-2,8% din populația Republicii Cehe este romă, acest procent reprezintă un număr semnificativ disproporționat de copii instituționalizați. În cazul copiilor cu dizabilități, care reprezintă în mod constant aproximativ 40% dintre copiii din

92 Institutul de Informații și Statistică în domeniul Sănătății din Republica Cehă, *Activitatea institutelor pentru sugari și a caselor pentru copii cu vârsta de până la 3 ani și a altor instituții pentru copii în 2009, Informații reale 13*, Praga (11 mai 2010). A se vedea: ERRC, *Doživotní trest*, p. 9. Disponibil la adresa: <http://www.errc.org/reports-and-submissions/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice>.

93 ERRC, *Doživotní trest: Romské děti v ústavní péči v České Republice* [Sentința pe viață - Copiii romi în îngrijire instituțională în Republica Cehă], p. 25. Disponibil la: <http://www.errc.org/reports-and-submissions/dozivotni-trest-romske-deti-v-ustavni-peci-v-ceske-republice>.

94 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Plângere: Centrul European pentru Drepturile Romilor și Centrul pentru apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități mentale împotriva Republicii Cehe: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor*, 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

95 *Ibid.*

aceste instituții, reprezentarea disproporționată pare să fie și mai mare; copiii născuți cu dizabilități reprezintă aproximativ 4% din toți copiii născuți în Republica Cehă.⁹⁶

În 2013, ombudsmanul ceh (apărătorul public al drepturilor) a efectuat vizite de monitorizare în instituțiile medicale de îngrijire a copiilor de vârstă mică (kojenecké ústavy) și a examinat dosarele a 400 de copii instituționalizați. Conform constatărilor sale, motivul predominant pentru plasament a fost un mediu social inadecvat; plasamentul din motive de abuz a fost rar și doar câțiva copii aveau dizabilități grave și multiple. În plus, a descoperit că 72% dintre toți copiii instituționalizați rămân în instituții mai mult de șase luni. Ombudsmanul a concluzionat că, în condițiile în care îngrijirea copiilor este organizată într-o formă colectivă mai degrabă decât individuală; *“Situția mai puțin ideală a plasamentului unui copil mic într-o instituție a fost agravată și mai mult de un aspect de depersonalizare și de un contact fizic inadecvat ... copiii au parte de orice, mai puțin de dragoste.”*⁹⁷

Plângerea colectivă a respins argumentul susținătorilor îngrijirii instituționale, conform căruia, din moment ce condițiile s-au îmbunătățit semnificativ în plasamentele instituționale, acestea ar trebui să fie considerate acum locuri sigure și adecvate pentru copiii care trebuie să stea în ele. Reclamantii au afirmat că *“șederea lor pe termen lung în îngrijire instituțională este întotdeauna însoțită de neglijare emoțională, care este o formă de violență - și, prin urmare, nu ar trebui tolerată.”*⁹⁸

În concluzie, reclamantii au declarat că instituționalizarea copiilor - în special a copiilor romi și a copiilor cu dizabilități - provoacă lipsuri și suferințe emoționale care constituie o formă de violență. Aceste instituții de îngrijire medicală pentru copii mici nu pot fi considerate adecvate în sensul articolului 17 din Carta Socială Europeană. Având în vedere că statul nu a reușit să remedieze această situație, să interzică instituționalizarea copiilor și să creeze o rețea suficientă de servicii de sprijin familial și comunitar, ONG-urile au solicitat Comitetului European pentru Drepturile Sociale să constate:

- o încălcare a articolului 17 din Carta socială europeană;
- o încălcare a articolului 17 din Carta socială europeană, coroborat cu principiul nediscriminării, astfel cum este consacrat în preambulul cartei.⁹⁹

Plângerea colectivă a fost pe deplin justificată în noiembrie 2020, când CEDS a emis hotărârea sa. Unele dintre principalele preocupări observate de Comitet în decizia sa privind fondul plângerii au fost următoarele:

- Numărul mare de copii plasați în instituții este în mod clar legat de practica cunoscută sub numele de “plasament voluntar”, evaluată mai sus, care facilitează în mod nejustificat plasaarea copiilor mici în instituții, permițând o ocolire completă a prevederilor Codului civil care specifică faptul că îngrijirea instituțională trebuie să fie o măsură de ultimă instanță.

⁹⁶ *Ibid.*

⁹⁷ Raport al Apărătorului Public al Drepturilor privind vizitele sistematice în unitățile sanitare, inclusiv în instituțiile pentru copii sub trei ani, p. 61. Raportul este disponibil (în limba cehă) la adresa: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/NZ-25_2012-kojenecke-ustavy.pdf.

⁹⁸ Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Plângere: Centrul european pentru drepturile romilor și Centrul de apărare a drepturilor persoanelor cu dizabilități mentale împotriva Republicii Ceha: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor*. 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

⁹⁹ *Op cit.* p.21.

- În plus, în ultimii ani, nu au fost puse în aplicare nici politici adecvate, nici măsuri financiare sau operaționale pentru a promova realizarea de servicii în medii familiale și comunitare de tip familial.
- Se alocă mai multe resurse instituțiilor pentru copii decât sprijinului familial din cadrul comunității. Comitetul consideră că procesul de dezinstituționalizare și de promovare a serviciilor comunitare de tip familial ar necesita ca fondurile cheltuite în prezent pentru funcționarea instituțiilor pentru copii să fie transferate, cel puțin în parte, către alternative rentabile bazate pe familie și pe comunitate.
- Există o lipsă de servicii preventive, în special servicii de teren și ambulatorii, care ar permite copiilor, dacă este posibil, să rămână în familie. Serviciile de sprijin pentru familiile ai căror copii au fost îndepărtați sunt și mai puțin disponibile. Astfel de servicii ar ajuta la întoarcerea rapidă a copiilor în familiile lor (servicii de activare socială). În plus, lipsesc cu desăvârșire serviciile de detectare timpurie pentru familiile aflate în situație de risc.
- În ansamblu, ECSR a considerat că *“Guvernul nu a reușit să ia măsuri semnificative și specifice pentru a dezinstituționaliza sistemul existent de îngrijire a copiilor mici și pentru a le oferi copiilor mici servicii în medii de tip familial și de tip familial bazate pe comunitate. Din acest motiv, Comitetul consideră că obligația de a lua măsuri adecvate pentru a asigura exercitarea efectivă a dreptului copiilor mici la protecție, nu a fost îndeplinită și, prin urmare, există o încălcare a articolului 17 din Carta din 1961 în această privință.”*¹⁰⁰

¹⁰⁰ Comitetul European pentru Drepturi Sociale, Decizia pe fond în cauza Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Centrul pentru apărarea persoanelor cu dizabilități mentale (MDAC) împotriva Republicii Cehe. Plângerea nr. 157/2017. 23 noiembrie 2020. Disponibilă la adresa: <https://hudoc.esc.coe.int/eng#%7B%22sort%22:%5B%22ESCPublicationDate%20Descending%22%5D,%22ESCDcIdentifier%22:%5B%22cc-157-2017-dmerits-en%22%5D%7D>.

Moldova

Scurt profil al romilor din Moldova

Pe baza recensământului din 2014, populația romă din Republica Moldova se ridică la 13.900 de persoane, dar numărul real este estimat a fi semnificativ mai mare, Consiliul Europei estimând 107.100 de persoane. Discrepanța se explică în primul rând prin reticenta romilor de a se autoidentifica ca atare în cadrul recensămintelor, de teama stigmatizării și discriminării. Populația romă este mai tânără decât populația majoritară, înregistrând o rată de natalitate mai mare și o speranță de viață mai mică.

În raportul său anual din 2017, UNICEF a raportat că copiii din Moldova rămân în mod disproporționat săraci, 86% dintre familiile sărace trăind în zonele rurale și că atât incidența, cât și profunzimea sărăciei sunt de două ori mai mari în rândul copiilor romi în comparație cu copiii non-romi.¹⁰¹ În 2018, ECRI a raportat că romii se confruntă cu multiple forme de discriminare și a remarcat cu îngrijorare că discursul de ură rasist și intolerant în discursul public se intensifică, romii, persoanele LGBT și persoanele de culoare fiind principalele ținte.

De asemenea, ECRI notează că percepția publică asupra romilor este negativă în țară. Un raport din 2015 a indicat o scădere drastică a acceptării romilor, de la 21% în 2010 la 12% cinci ani mai târziu, ceea ce înseamnă că doar 12% ar accepta romii ca vecini, colegi, prieteni sau membri ai familiei. În mare parte ca urmare a acestor prejudecăți din partea populației majoritare, romii continuă să sufere de discriminare, în special în ceea ce privește ocuparea forței de muncă, educația și sănătatea, ceea ce accentuează marginalizarea lor socio-economică.¹⁰²

Deși recunoaște eforturile guvernului în ceea ce privește incluziunea romilor, inclusiv adoptarea Planului național de acțiune în sprijinul populației rome pentru perioada 2016-2020, ECRI a subliniat că punerea în aplicare este slabă și că situația rămâne extrem de dificilă pentru comunitatea romă și și-a exprimat îngrijorarea cu privire la condițiile îngrozitoare de locuit ale comunităților de romi, cu acces limitat la apă potabilă, canalizare sau la o alimentare regulată cu energie electrică, “*afectând astfel în special copiii.*”¹⁰³

Femeile rome rămân deosebit de vulnerabile în ceea ce privește accesul la drepturi din cauza formelor multiple și intersectate de discriminare cu care se confruntă. Deosebit de îngrijorătoare au fost inegalitățile în materie de educație pentru femeile și fetele rome, unde se estimează că 45 % dintre femeile rome nu beneficiază de educație formală, în comparație cu

101 Raportul anual UNICEF 2017, Republica Moldova. Disponibil la: https://www.unicef.org/about/annual-report/files/Moldova_2017_COAR.pdf.

102 Raportul ECRI privind Republica Moldova (al cincilea ciclu de monitorizare). Adoptat la 20 iunie 2018; publicat la 2 octombrie 2018. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-republic-of-moldova/16808de7d7>.

103 *Op cit.* p.27.

2 % dintre femeile nerome și 33 % dintre bărbații romi. Doar 14 % dintre fetele rome erau înscrise în învățământul secundar, față de 78 % dintre fetele nerome.¹⁰⁴

Legislația și Contextul Politic al Protecției Copilului

În Republica Moldova au avut loc evoluții majore în ceea ce privește protecția drepturilor copilului. Legislația națională a fost ajustată la standardele internaționale. Cadru legislativ și instituțional a fost dezvoltat și îmbunătățit prin reforme în ceea ce privește protecția diferitelor categorii de copii, inclusiv a orfanilor, a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți.

În 2014, guvernul a adoptat *Strategia for Child Protection* pentru perioada 2014-2020¹⁰⁵ (Strategia pentru copii), care a fost o continuare a *Strategiei naționale privind protecția copilului și a familiei* 2003-2008. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale realizează în prezent un plan de acțiune ulterior privind punerea în aplicare a strategiei. Strategia pentru copii a avut ca obiectiv asigurarea condițiilor necesare pentru creșterea și educarea copiilor într-un mediu familial; prevenirea și combaterea violenței, neglijării și exploatarea copiilor; și reconcilierea vieții familiale și profesionale pentru a asigura o creștere armonioasă a copilului. În plus, documentul include o serie de acțiuni care se concentrează asupra copiilor lipsiți de un mediu familial, cum ar fi prevenirea separării copiilor de familie, reducerea instituționalizării treptate a copiilor cu vârsta sub trei ani, reducerea numărului de copii care trăiesc în centre de plasament și reducerea efectelor negative ale migrației părinților.

În ciuda acestor evoluții pozitive, finanțarea inadecvată rămâne o preocupare, la fel ca și punerea în aplicare. Biroul Ombudsmanului a declarat că punerea în aplicare a politicilor de protecție a copilului nu corespunde standardelor internaționale. Sistemul național de protecție a copilului nu asigură faptul că toate grupurile de copii sunt tratate în mod egal, iar nevoile anumitor grupuri nu sunt abordate în mod corespunzător. Ombudsmanul a recomandat Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei să îmbunătățească punerea în aplicare a Legii privind protecția specială a copiilor aflați în situații de risc și a copiilor separați de părinți prin alocarea de finanțare adecvată și resurse umane suficiente.¹⁰⁶

Organizațiile societății civile au exprimat, de asemenea, îngrijorări în rapoartele lor alternative. Alianța ONG-urilor care activează în domeniul protecției sociale a familiei și copilului a subliniat lipsa fondurilor și a resurselor umane la nivel local, precum și cooperarea intersectorială deficitară.¹⁰⁷ Aceste preocupări au fost reiterate de Comitetul ONU pentru drepturile copilului, care a declarat

104 UN Women/PNUD/Înaltul Comisariat al ONU pentru Drepturile Omului (OHCHR) (2014): 30.

105 Strategia pentru protecția copilului 2014-2020 a fost aprobată de Guvern la 10 iunie 2014, publicată la 20 iunie 2014, Monitorul Oficial nr. 160-166. Disponibilă la adresa: <http://lex.justice.md/md/353459/>.

106 “Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova”, Oficiul Ombudsmanului, 2017, p. 17. Disponibil la adresa: http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_copil_2017def.pdf.

107 “Raportul alternativ al ONG-urilor pentru Republica Moldova. Raportul periodic combinat al 4-lea și al 5-lea privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului”, Alianța ONG-urilor active în domeniul protecției sociale a familiei și copilului, 2016, pp. 4-5. Disponibil la adresa: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/MDA/INT_CRC_NGO_MDA_26229_E.pdf.

că lipsa de finanțare a serviciilor, personalul calificat inadecvat și coordonarea slabă între diferiții furnizori de servicii au un impact negativ asupra punerii în aplicare a Legii privind protecția specială a copiilor în situație de risc și a copiilor separați de părinți.¹⁰⁸

Nici Strategia pentru copii, nici Planul de acțiune pentru minorități sau romi nu oferă o estimare a costurilor, deși ambele strategii afirmă că implementarea este finanțată de la bugetul de stat, bugetele districtelor, donații, sponsorizări sau alte tipuri de contribuții. Comitetul pentru Drepturile Copilului a recomandat statului să definească linii bugetare strategice pentru toți copiii, inclusiv pentru cei care pot necesita măsuri sociale.¹⁰⁹ În plus, aceste măsuri pozitive (cu excepția Planului de acțiune pentru romi) neglijează nevoile grupurilor vulnerabile de copii, inclusiv ale copiilor săraci și ale romilor. Planul de acțiune pentru romi include o serie de măsuri în domeniul educației, dar nu abordează problemele specifice ale copiilor romi lipsiți de un mediu familial.

Dezinstituționalizare

Potrivit raportului “*Opening Doors*”, ca rezultat al eforturilor comune ale guvernului, societății civile și organizațiilor internaționale, numărul copiilor care trăiesc în instituții în Moldova a scăzut cu 90%, de la 11 500 în 2006 la mai puțin de 1 100 în 2017. Numărul copiilor aflați în îngrijire în familie a crescut de două ori între 2006 și 2017, numărul familiilor de plasament profesionale a crescut de 9 ori, iar numărul copiilor plasați într-un mediu familial de protecție a crescut de 15 ori; de la 47 de copii în 2006 la 1.017 în 2017. Potrivit raportului, “*Acest progres semnificativ în reducerea numărului de copii care trăiesc în instituții a fost realizat prin monitorizare eficientă, prin asigurarea accesului la servicii și sprijin familial adecvat pentru a asigura o incluziune socială și o dezvoltare adecvată a copiilor. Pe parcursul anului 2017, peste 800 de copii au fost reintegrați cu succes în familiile lor naturale sau extinse.*”¹¹⁰

În 2017, în 27 de instituții rezidențiale, case de copii și instituții pentru copii cu dizabilități din Republica Moldova erau 1.390 de copii, dintre care doar 815 au plasament rezidențial; restul accesează serviciile de îngrijire de zi, dar stau în familie sau în alte locuri. De asemenea, în 45 de centre de plasament temporar se află 1.071 de copii, o reducere amplă față de 2016, când 2.025 de copii locuiau în astfel de instituții.

Pe parcursul anului 2017, au fost înregistrați și examinați de către comisiile locale de păstrare a porților 4.918 copii aflați în pericol de separare de părinți. Dintre aceștia, 376 de copii au fost plasați în instituții rezidențiale; restul de 4.542 de copii au beneficiat de intervenții de prevenire și consolidare a familiei sau de servicii de îngrijire alternativă. Activitatea caselor de grup mic (SGH) a fost reglementată de legislația privind casele comunitare și de standardele minime de calitate din Moldova. Acestea găzduiesc în principal persoane cu handicap și tineri.

¹⁰⁸ “Observații finale privind cel de-al patrulea și al cincilea raport periodic combinat al Republicii Moldova”, Comitetul pentru drepturile copilului, 2014, p. 7. Disponibil la adresa: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/MDA/INT_CRC_NGO_MDA_26229_E.pdf.

¹⁰⁹ Observațiile finale ale Comitetului pentru drepturile copilului, p. 2, *op. cit.*

¹¹⁰ *Opening Doors for Europe’s Children*, 2018 Fișa de țară 2018: Moldova. Disponibilă la: <https://bettercarenetwork.org/library/principles-of-good-care-practices/transforming-institutional-care/opening-doors-for-europes-children-2018-country-factsheets>.

În prezent, există 54 de copii aflați în situație de risc și copii cu dizabilități plasați în șase case de grup mic pentru copii din întreaga Moldova. Numărul de copii aflați în îngrijire în familie și în plasament familial rămâne în mare parte neschimbat în 2017; 4 027 și, respectiv, 1 017.

În august 2018, Guvernul a aprobat un pachet minim de servicii sociale care să fie finanțate de la bugetul central și furnizate la nivel local.

Un dezavantaj major a fost faptul că pachetul a exclus furnizarea de servicii de plasament familial care, potrivit militanților campaniei *Opening Doors*, era esențială pentru promovarea reformei de dezinstituționalizare la nivel național.

Potrivit Raportului alternativ al ONG-urilor pentru CDC, referitor la tranziția la viața independentă a copiilor care părăsesc sistemul de îngrijire, nu există un sistem pentru cei care ies din instituțiile rezidențiale, iar situația lor rămâne neschimbată: părăsirea instituției rezidențiale este dificilă pentru majoritatea tinerilor care au venit la Chișinău pentru a munci sau a studia; unii dintre ei nu au beneficiat de niciun sprijin și s-au confruntat cu provocări semnificative din cauza diferențelor dintre viața din internat și cea din afara acestuia. În pofida adoptării noului Cod al Educației, care a extins vârsta de școlarizare obligatorie de la 16 la 18 ani, permițând copiilor să rămână cu doi ani mai mult în instituții, acest lucru nu a rezolvat problema pregătirii pentru viața independentă a copiilor din centrele rezidențiale.¹¹¹

Opening Doors a remarcat că nicio finanțare UE nu este cheltuită în mod specific pentru reforma dezinstituționalizării. În ciuda faptului că este principalul instrument al UE pentru a sprijini reformele politice și economice în regiunea sa de vecinătate în perioada financiară 2014-2020, Instrumentul European de Vecinătate (IEV) nu a contribuit la reforma de dezinstituționalizare în Moldova.¹¹²

Cadrul juridic general

De la independența sa din 1991, Republica Moldova a adoptat diverse acte legislative pentru a proteja și promova drepturile copiilor, în special drepturile orfanilor și ale copiilor care au nevoie de protecție specială. Articolul 49 din Constituție¹¹³ prevede că „*statul are dreptul să întrețină, să crească și să educe copiii orfani și pe cei lipsiți de îngrijire părintească*”. În plus, statul oferă protecție și asistență specială mamelor și copiilor născuți în afara căsătoriei.¹¹⁴

111 Raportul alternativ al ONG-urilor pentru Republica Moldova. Raportul periodic combinat al 4-lea și al 5-lea privind implementarea Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, Alianța ONG-urilor active în domeniul protecției sociale a familiei și copilului, 2016, pp. 24-25. Disponibil la: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/MDA/INT_CRC_NGO_MDA_26229_E.pdf.

112 *Opening Doors for Europe's Children*, 2018 Fișa de țară 2018: Moldova. Disponibilă la: <https://better-carenetwork.org/library/principles-of-good-care-practices/transforming-institutional-care/opening-doors-for-europes-children-2018-country-factsheets>.

113 Constituția Republicii Moldova a intrat în vigoare la 27 august 1994, publicată la 29 martie 2016, Monitorul Oficial nr. 78. Disponibil la adresa: <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/41173/119453/F1236260695/MDA41173%20Eng%202003.pdf>.

114 *Ibid.*, Article 50.

*Codul familiei*¹¹⁵ uprinde, de asemenea, dispoziții privind drepturile copilului. Capitolul 10 din cod cuprinde normele privind dreptul de a fi crescut și educat într-o familie; dreptul de a comunica cu părinții și rudele; dreptul de a fi protejat; dreptul la libertatea de opinie; și dreptul la un nume de familie.¹¹⁶ Drepturile la îngrijire și educație, precum și protecția copiilor separați de părinți sunt asigurate de către tutorii lor legali.¹¹⁷ În cazul în care drepturile sale sunt încălcate de unul sau de ambii părinți, copilul are dreptul de a sesiza autoritatea tutelară locală. Autoritatea tutelară locală sau specialistul pentru protecția drepturilor copilului au obligația de a raporta cazurile de violență, neglijare și exploatare a copiilor aflați în situații de risc autorității tutelare teritoriale.¹¹⁸

Privarea de drepturile părintești are loc atunci când părinții evită să își exercite drepturile părintești; refuză să ia copilul de la maternitate sau de la orice altă instituție conexasă; abuzează de drepturile părintești; au un comportament crud și/sau amoral; sunt dependenți de droguri și alcool; și comit cu premeditare o infracțiune împotriva vieții sau sănătății copiilor lor sau a soțului/soției.¹¹⁹ Procedura este inițiată de celălalt părinte, de tutore sau de autoritatea tutelară locală sau teritorială prin intermediul instanței de judecată. Drepturile părintești ar putea fi restabilite dacă s-au schimbat condițiile care au dus la îndepărtarea copilului.¹²⁰

Dispoziții mai specifice privind respectarea drepturilor copilului sunt reflectate în *Legea privind drepturile copilului*.¹²¹ Statutul orfanilor și al copiilor lipsiți de îngrijire părintească este reglementat de articolul 22, care garantează protecția și îngrijirea specială din partea statului. În plus, acești copii pot fi adoptați, plasați într-o familie adoptivă sau într-o instituție de stat specializată pentru copii. Adopția de către cetățeni străini este permisă numai în cazul în care statul nu poate găsi o soluție locală. Pentru procesul de adopție internațională, dosarele personale ale copiilor conțin detalii privind originea lor etnică, religioasă, culturală și lingvistică. În cazul în care plasamentul într-o familie de plasament nu este posibil, copilul poate, pe baza unei hotărâri judecătorești, să fie luat în îngrijire instituțională, unde sunt create toate condițiile necesare pentru dezvoltarea copilului, prin păstrarea limbii materne, a culturii și a tradițiilor acestuia.¹²²

Copilul care este separat de părinte/părinți are dreptul de a menține relația personală cu părintele/părinții.¹²³ De asemenea, statul trebuie să se asigure că copiilor lipsiți de mediul familial li se asigură educație și instruire gratuită în toate instituțiile de învățământ, precum și întreținerea locuinței până la împlinirea vârstei majoratului.¹²⁴

115 Codul Familiei a fost adoptat de Parlament la 26 octombrie 2000, publicat la 26 aprilie 2001, Monitorul Oficial nr. 47-48. Disponibil la: <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=286119>.

116 *Ibid.*, Articolele 51-55.

117 *Ibid.*, Articolele 51, 53.

118 *Ibid.*, Articolele 53.

119 *Ibid.*, Articolele 67.

120 *Ibid.*, Articolele 70.

121 Legea privind drepturile copilului a fost adoptată de Parlament la 15 decembrie 1994, publicată la 2 martie 1995, Monitorul Oficial nr. 13. Disponibil la adresa: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=94939&lang=ro.

122 *Ibid.*, Articolele 23.

123 *Ibid.*, Articolele 17.

124 *Ibid.*, Articolele 10, 19.

Definiții ale copiilor aflați în situație de risc

În 2013, a fost adoptată *Legea privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți*¹²⁵ care a servit drept ghid pentru toate instituțiile și profesioniștii care lucrează în sistemul de îngrijire a copiilor.

Aceasta stabilește procedurile de identificare, evaluare, asistență, referire, monitorizare și evidență a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinții lor. Conform acestei legi, *copilul aflat în situație de risc* include o gamă largă de subgrupuri, cum ar fi copiii care sunt victime ale violenței sau neglijării;¹²⁶ copiii despre care s-a constatat că participă la vagabondaj, cerșetorie și prostituție; copiii fără îngrijire și supraveghere părintească, deoarece părinții lor nu sunt acasă din motive necunoscute; părinții au murit; trăiesc pe străzi, au fugit sau au fost expulzați de acasă; părinții refuză să își îndeplinească îndatoririle părintești; sunt abandonați de părinți; și părinții au fost privați de capacitatea lor juridică. În plus, legea prevede că copiii au dreptul la protecție împotriva discriminării pe diferite motive, inclusiv rasa, culoarea și etnia.¹²⁷

Un copil va fi îndepărtat de la părinți sau de la îngrijitori în cazul în care autoritatea tutelară locală constată că există un pericol iminent pentru viața sau sănătatea copilului.¹²⁸ Autoritatea va notifica procurorul și va implica următoarele părți interesate în acest proces: specialistul în protecția drepturilor copilului, un asistent social din cadrul comunității, un medic de familie/asistent medical și polițistul local.¹²⁹ Un copil poate fi luat de lângă familia sa numai pe baza unei hotărâri judecătorești privind decăderea din drepturile părintești.¹³⁰ În primul rând, un copil aflat în pericol este dus într-un plasament de urgență (rude sau alte familii cu care copilul are relații apropiate, sau fie un plasament de tip familial, fie un plasament instituțional rezidențial), care poate dura între 72 de ore și 45 de zile.¹³¹ Următoarea etapă se numește plasament programat; acesta poate fi un plasament în rude, rezidențial sau de tip familial.¹³²

125 Legea nr. 140 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți a fost adoptată de Parlament la 14 iunie 2013, publicată la 2 august 2013, Monitorul Oficial nr. 167-172. Disponibil la: <https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/Moldova%20Law%20No.%20140.pdf>.

126 Neglijarea copilului este definită la articolul 3 ca fiind “omisiunea voluntară sau nevoluntară ori ignorarea responsabilităților de creștere și educare a copilului, care pune în pericol dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală sau socială a copilului, integritatea corporală, sănătatea fizică și psihică”. De asemenea, legea identifică mai multe forme de neglijare a copilului, cum ar fi neglijența alimentară, neglijarea îmbrăcăminte, neglijarea igienei, neglijarea medicală, neglijarea educațională, neglijarea emoțională și neglijarea în supraveghere.

127 *Ibid.*, Articolele 2.

128 *Ibid.*, Articolele 10.

129 *Ibid.*

130 *Ibid.*

131 *Ibid.*, Articolul 11.

132 *Ibid.*, Articolul 12.

Structura organizatorică a sistemului de protecție a copilului

Trei categorii principale de autorități sunt responsabile pentru aplicarea legilor legate de protecția copilului: autoritatea centrală pentru protecția copilului, autoritatea tutelară teritorială și autoritatea tutelară locală. Acestea colaborează îndeaproape, iar autoritățile tutelare teritoriale și locale iau măsurile necesare pentru a asista și a sprijini copiii și familiile acestora pentru a preveni separarea.

1. **Autoritatea centrală pentru protecția copilului** este reprezentată de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei și este responsabilă pentru dezvoltarea, promovarea și monitorizarea politicilor de stat privind protecția copilului. A fost creată o unitate specială - Direcția pentru politicile de protecție a familiei și a drepturilor copilului - care a primit sarcina de a reacționa la problemele relevante. În 2014, ministerul a lansat o linie națională de asistență telefonică confidențială gratuită *Childbelp*, disponibilă 24 de ore din 24. Până în prezent, linia telefonică a răspuns la 30 969 de apeluri, majoritatea de la copii.¹³³
2. **Autoritatea tutelară teritorială** este Direcția Asistență Socială și Protecția Familiei (în cazul raioanelor) sau Direcția Municipală pentru Protecția Copilului (în cazul municipiilor Bălți și Chișinău). Autoritatea tutelară teritorială are datoria¹³⁴ de a oferi sprijin autorității tutelare locale în identificarea, evaluarea și asistența copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți; de a asigura plasamentul programat al copiilor separați de părinți; de a asigura stabilirea sau retragerea statutului de copil lipsit de îngrijire părintească și a statutului de copil adoptabil; de a reprezenta interesele copilului în instanța de judecată; și de a colecta date privind situația copiilor la nivel de raion și de a le raporta autorității centrale pentru protecția copilului
3. **Autoritatea tutelară locală** este primarul unui sat, al unei comune sau al unui oraș. Atribuțiile acestora¹³⁵ sunt exercitate direct sau prin intermediul specialistului pentru protecția drepturilor copilului angajat în cadrul primăriei. Printre responsabilitățile autorității tutelare locale se numără monitorizarea, evaluarea și luarea de decizii privind familiile cu copii aflați în situație de risc și copiii separați de părinții lor; prevenirea separării copiilor sau (re)integrarea acestora în familie; asigurarea plasamentului de urgență și instituirea tutelei asupra copiilor ai căror părinți se află în străinătate; supravegherea îndepărtării copilului din familie; și formularea de recomandări privind plasamentul programat pentru autoritatea tutelară teritorială. Autoritatea tutelară locală raportează autorității tutelare teritoriale.

¹³³ Potrivit autorităților, cei mai mulți apelanți solicită asistență și îndrumare cu privire la probleme personale legate de conflictele și comunicarea dintre părinți și copii, sarcina copilului, hărțuirea și intimidarea la școală, interacțiunea cu colegii și violența domestică. Autoritatea a remarcat un număr constant de cazuri în care părinții, care emigrează în străinătate pentru muncă sezonieră, caută ajutor profesional cu privire la locul unde să își lase copiii. De asemenea, a fost raportat un număr mic de cazuri privind neglijarea copiilor și cerșetoria stradală.

¹³⁴ Articolul 7 din Legea privind protecția specială a copiilor în situații de risc și a copiilor separați de părinți descrie în detaliu toate îndatoririle autorității tutelare locale, *op.cit.*

¹³⁵ *Ibid.*, Articolul 6.

Oficiul Avocatului Poporului sau Oficiul Ombudsmanului¹³⁶, ste o instituție independentă, mandată să asigure protecția tuturor drepturilor și libertăților omului. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului este asistat de o subdiviziune specială din cadrul Oficiului Avocatului Poporului și oferă protecție și asistență copilului la cererea acestuia, fără a solicita acordul părinților sau al reprezentanților legali. Avocatul Poporului pentru drepturile copilului poate sesiza Curtea Constituțională și poate iniția acțiuni în instanță.¹³⁷ Cu toate acestea, în ceea ce privește eficacitatea organismelor însărcinate cu combaterea discriminării și promovarea egalității, ECRI constată că atât Consiliul pentru prevenirea și combaterea discriminării și asigurarea egalității (CPPEAE), cât și Ombudsmanul “*duc lipsă în mod grav de resursele financiare și umane necesare pentru a-și îndeplini mandatele în mod eficient.*”¹³⁸

În Programul său de dezvoltare strategică pentru perioada 2018-2022, Avocatul Poporului recunoaște că cele mai grave încălcări ale drepturilor sunt comise împotriva copiilor lipsiți de îngrijire părintească și a orfanilor.¹³⁹ Deși se menționează excluderea femeilor romă din viața publică, nu se face nicio referire la drepturile omului pentru romi în general sau la cele ale copiilor romi în special. Raportul anual din 2017 al Biroului Ombudsmanului pentru drepturile copilului a evidențiat aspecte referitoare la copiii romi, cum ar fi lipsa certificatelor de naștere, accesul redus la educație și rata ridicată a sărăciei.¹⁴⁰ Raportul descrie copiii rămași fără îngrijire părintească ca fiind cei mai vulnerabili din Moldova și a identificat următoarele deficiențe critice în sistemul de îngrijire a copiilor: lipsa unui mecanism de identificare a părinților care intenționează să emigreze peste hotare; sensibilizarea insuficientă cu privire la tutela legală; lipsa unei baze de date centralizate cu copiii rămași fără îngrijire părintească; și răspunsurile slabe ale autorităților tutelare locale și teritoriale privind identificarea, evaluarea, asistența și monitorizarea copiilor rămași temporar sau permanent fără îngrijire părintească.¹⁴¹

Consiliul Național pentru Protecția Drepturilor Copilului este un organism interministerial care a fost înființat de Guvern în 2005 și reactivat în 2010. Consiliul asigură elaborarea și punerea în aplicare a politicilor de protecție a drepturilor copiilor și femeilor. Membrii consiliului sunt Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Familiei, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, precum și reprezentanți ai organizațiilor internaționale pentru drepturile omului și ai organizațiilor societății civile care activează în acest domeniu. Societatea civilă susține că organismul nu are o agendă clară din cauza dispozițiilor legislative învechite și a

136 Statutul și rolul Oficiului Avocatului Poporului sunt reglementate de Legea nr. 52 cu privire la Avocatul Poporului, adoptată de Parlament la 3 aprilie 2014, publicată la 9 mai 2014, Monitorul Oficial nr. 110-114. Disponibilă la adresa: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF\(2017\)054-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-REF(2017)054-e).

137 *Ibid.*, Articolul 17.

138 Raportul ECRI privind Republica Moldova (al cincilea ciclu de monitorizare). Adoptat la 20 iunie 2018; publicat la 2 octombrie 2018, p. 10. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-the-republic-of-moldova/16808de7d7>.

139 Programul de dezvoltare strategică pentru 2018-2022 al Oficiului Avocatului Poporului, p. 18. Disponibil la: <http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/strategieoapr.pdf>.

140 “Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova pentru anul 2017”, Oficiul Ombudsmanului, 2018, pp. 15, 38, 3. Disponibil la adresa: http://old.ombudsman.md/sites/default/files/document/attachments/raport_copil_2017def.pdf.

141 *Ibid.*, p. 23.

lipsei de resurse financiare și umane. În plus, societatea civilă consideră că comunicarea dintre autorități și organizațiile neguvernamentale este inefficientă.¹⁴²

Tipuri de îngrijire a copiilor

În Moldova există trei tipuri de îngrijire a copiilor: (1) îngrijire rezidențială într-un cadru de grup supravegheat de îngrijitori, (2) îngrijire alternativă bazată pe familie, care include trei tipuri de centre de plasament, și (3) adopție.

1. Denumită și îngrijire instituțională, această categorie include centrele de îngrijire de zi pentru copiii aflați în situații de risc și cu dizabilități și centrele de plasament pentru copiii separați de părinți. Cel mai recent raport al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei arată următoarele cifre pentru anul 2018: (i) 20 de Centre de îngrijire de zi pentru copiii aflați în situații de risc au găzduit 811 copii; (ii) 683 de copii cu dizabilități au beneficiat de o gamă largă de servicii de îngrijire în 25 de Centre de zi pentru copii cu dizabilități; și (iii) 30 de Centre de plasament pentru copii separați de părinți și 13 centre mixte (care includ atât plasamente temporare, cât și permanente) au asigurat condiții de îngrijire pentru 592 de copii.¹⁴³
2. Îngrijirea alternativă bazată pe familie include trei tipuri de plasament familial - asistență parentală profesională, casă de copii de tip familial și tutelă. **Asistența parentală profesională**¹⁴⁴ este un serviciu social care oferă îngrijire într-o familie substitutivă de către un îngrijitor familial numit asistent parental profesionist, căruia i se încredințează îngrijirea și protecția unui copil. **Casa de copii de tip familial**¹⁴⁵ este înțeleasă ca un tip de furnizare de servicii în cadrul unui mediu familial, prin care un copil orfan rămas fără îngrijire părintească este plasat în grija unui părinte-educator pentru o perioadă limitată de timp. Atunci când plasează un copil în Casa de copii de tip familial, autoritatea tutelară teritorială dezvăluie originea etnică, cultura, religia, limba și starea de sănătate a copilului. **Tutela sau îngrijirea de către rude**¹⁴⁶ (formală sau informală) reprezintă o formă de protecție aplicabilă copiilor separați de părinții lor. Întrucât țara este afectată de un val masiv de migrație a forței de muncă, un număr mare de copii sunt lăsați în grija informală a rudelor, a prietenilor apropiați sau a cunoștințelor de încredere pentru perioade lungi de timp. Procesul de tutelă oficială nu este pe deplin formalizat. Datele din 2018 furnizate de Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei arată că există 398 de asistenți parentali profesioniști înregistrați, care au avut în îngrijire 757 de copii, iar 266 de copii au fost plasați în 60 de case pentru copii de tip familial. Există 3.185 de copii fără îngrijire parentală temporară și 12.541 de copii aflați sub tutelă formală sau informală.¹⁴⁷

¹⁴² Raportul alternativ al ONG-urilor către Comitetul pentru drepturile copilului, op. cit., pp. 5, 6.

¹⁴³ Raport social anual 2018, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei, p. 115. Disponibilă la adresa: https://msmps.gov.md/sites/default/files/raport_social_anual_2018_final.pdf.

¹⁴⁴ Acest serviciu este reglementat prin Hotărârea Guvernului nr. 760, aprobată la 17 septembrie 2014. Disponibil la adresa: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=18529&lang=ro.

¹⁴⁵ Acest serviciu este reglementat prin Hotărârea Guvernului nr. 51, aprobată la 17 ianuarie 2018. Disponibil la adresa: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=109605&lang=ro.

¹⁴⁶ Acest serviciu este reglementat de Codul Familiei.

¹⁴⁷ *Ibid.*, p. 118.

3. Adopția este definită ca o formă specială de protecție care ar trebui să stabilească filiația dintre copilul adoptat și adoptator. Legislația prevede că unul dintre principiile de bază ale adopției este luarea în considerare a originilor etnice, culturale și lingvistice ale copilului. În cazurile de adopție internațională, Ministerul Muncii, Protecției Sociale și Familiei dezvăluie originile etnice, culturale și lingvistice ale copilului.¹⁴⁸ O astfel de condiție nu este enunțată în cazurile de adopție națională. În ciuda acestui fapt, directorii centrelor de plasament temporar al copiilor afirmă că informează potențialii adoptatori cu privire la apartenența etnică a copilului.

Principalele motive pentru care copiii romi sunt plasați în instituții de stat

Republica Moldova este cea mai săracă țară din Europa, situându-se pe locul 107 din 189 în Indexul Global al Dezvoltării Umane al PNUD din 2019.¹⁴⁹ Deși Biroul Național de Statistică nu colectează date dezagregate pe criterii etnice, studiile de cercetare indică faptul că persoanele de etnie romă au o probabilitate disproporționată de a trăi în sărăcie. Sondajul regional privind romii din 2011 a evidențiat faptul că 65 % dintre romi trăiesc în sărăcie absolută (cu un venit zilnic de 4,30 USD), comparativ cu 28 % dintre non-romi.¹⁵⁰ În același timp, rata sărăciei absolute în familiile rome cu copii (67 %) este mai mare decât în cele fără copii (61 %).¹⁵¹ Raportorii speciali ai ONU pentru problemele minorităților,¹⁵² și pentru sărăcie extremă și drepturile omului¹⁵³ și-au exprimat îngrijorarea cu privire la dificultățile economice cu care se confruntă romii din Moldova.

Sărăcia este direct legată de lipsa educației, de lipsa oportunităților de angajare sau de angajare în economia subterană și de lipsa de locuințe. Acesta este un factor semnificativ în decizia multor participanți romi de a plasa copiii în îngrijire rezidențială. Toate părțile interesate intervievate în cadrul acestei cercetări susțin că sărăcia este principala cauză care determină plasarea copiilor romi în îngrijire instituțională. Decizia părinților nu se bazează doar pe dificultățile

148 Legea nr. 99 privind regimul juridic al adopției a fost adoptată de Parlament la 28 mai 2010, publicată la 30 iulie 2011, Monitorul Oficial nr. 131-134. Disponibilă la adresa: <https://msmps.gov.md/legislatie/>.

149 Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Clasamentul Indicelui de Dezvoltare Umană, 2019. Disponibil la adresa: <http://report2019.archive.s3-website-us-east-1.amazonaws.com>.

150 Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Banca Mondială și Comisia Europeană, Regional Roma Survey, 2011. Disponibil la adresa: <https://cps.ceu.edu/article/2012-10-16/undpworld-bankek-regional-roma-survey-2011>.

151 V. Cantarji, M. Vremiş, V. Toartă, N. Vladicescu, "Romii în comunitățile dens populate din Republica Moldova", 2013, p. 86. Disponibilă la adresa: https://www.md.undp.org/content/moldova/ro/home/library/effective_governance/romii-in-republica-moldova-in-localitile-preponderent-locuite-de.html.

152 Raport al Raportorului special pentru problemele minorităților privind misiunea sa în Republica Moldova, 2017, p. 13. Disponibil la: <https://digitallibrary.un.org/record/860673#record-files-collapse-header>.

153 Raportul Raportorului special privind sărăcia extremă și drepturile omului, Magdalena Sepúlveda Carmona, Misiunea în Republica Moldova (8-14 septembrie 2013), p. 4. Disponibil la adresa: <https://www.undp.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/saracie%20eng.pdf>.

financiare; ea este, de asemenea, interdependentă de alți factori, cum ar fi lipsa de locuințe, violența domestică,¹⁵⁴ și migrația sezonieră a forței de muncă.

Practica de plasare a copiilor în instituțiile de îngrijire de stat rămâne comună în Republica Moldova. În mod tradițional, copiii cu dizabilități reprezintă grupul care este plasat cel mai frecvent în instituții rezidențiale, dar în ultimii ani a crescut și numărul copiilor din familii dezavantajate din punct de vedere social și al copiilor rămași fără îngrijire părintească, în urma migrației. Deși sunt disponibile date limitate la nivel național cu privire la unele aspecte legate de drepturile copilului, amploarea problemei privind românii aflați în grija statului este dificil de cuantificat din cauza lipsei unei colectări de date cuprinzătoare, continue și coordonate privind drepturile copilului în general în Moldova și a unei dezagregări mai profunde, limitate sau complet absente, a datelor privind situația grupurilor deosebit de vulnerabile (de exemplu, copiii cu dizabilități, copiii care trăiesc în sărăcie, copiii romi, copiii străzii și copiii cu vârsta sub doi ani).¹⁵⁵

Deși un reprezentant al Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei i-a spus cercetătorului nostru că ministerul nu colectează date etnice și că singura dezagregare a datelor este în funcție de sex,¹⁵⁶ este clar că astfel de date sunt colectate, pentru că atunci când vine vorba de adopții internaționale, dosarele personale ale fiecărui copil dezvăluie originea etnică, culturală și lingvistică a acestuia.

Directorul Centrului de plasament temporar pentru copii din Drochia a declarat că, între 2002 și 2004, aproape 70% dintre beneficiarii lor au fost romi. Acești copii au fost plasați în centru din cauza dificultăților economice cu care se confruntau familiile lor și a lipsei de locuințe adecvate, pe fondul unei crize economice severe și de durată care își avea originile la începutul anilor 1990.

Mediatorul rom din satul Schinoasa, împreună cu alți mediatori, a confirmat că, în comunitățile rome dens populate, dacă o familie nu își permite să își crească copiii, comunitatea va încerca să identifice soluții locale, iar plasarea unui copil într-o instituție de stat va fi ultima opțiune. Aceștia i-au spus cercetătorului că familiile de romi vulnerabile din punct de vedere social din așezările nerome ar putea fi expuse unui risc mai mare de a-și plasa copiii în centre de plasament, deoarece nu au parte de ajutorul și solidaritatea pe care le-ar găsi în cadrul unei comunități de romi.

Șefa Direcției Asistență Socială și Protecția Familiei din raionul Ștefan Vodă și-a exprimat și ea îngrijorarea față de rata mare a sărăciei în rândul romilor din satul Talmază. Ea a subliniat că familiile de romi sunt mai predispușe decât cele de neromi să își plaseze copiii în instituțiile

¹⁵⁴ Diferite rapoarte arată că violența împotriva femeilor în Moldova rămâne o preocupare semnificativă. Un sondaj recent arată că 40% dintre femeile intervievate au fost supuse violenței fizice și/sau sexuale din partea unui partener sau a unei persoane care nu este partenerul lor, începând cu vârsta de 15 ani. Mai mult de una din cinci femei raportează că au suferit o formă de violență fizică din partea unui adult înainte de a împlini 15 ani, de obicei palme și bătăi, în principal din partea părinților. “Sondaj condus de OSCE privind violența împotriva femeilor: Moldova”, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, 2019. Disponibil la adresa: <https://www.osce.org/secretariat/424979?download=true>.

¹⁵⁵ Raportul alternativ al ONG-urilor la Raportul combinat al patrulea și al cincilea raport periodic al Republicii Moldova privind punerea în aplicare a Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, p.9. Disponibil la adresa: https://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CRC/Shared%20Documents/MDA/INT_CRC_NGO_MDA_26229_E.pdf.

¹⁵⁶ Informația a fost furnizată de dna Teaca Diana, consultant principal, Direcția politici de protecție a familiei și a drepturilor copilului din cadrul Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale.

de îngrijire de stat, din cauza lipsei unui venit fix și a sărăciei. Ea a afirmat că statul ar trebui să ia măsuri specifice și să abordeze condițiile de viață precare ale romilor pentru a rupe un cerc vicios în care copiii romi suferă cel mai mult.¹⁵⁷

Amplerea emigratiei poate fi înțeleasă din cel mai recent recensământ, efectuat în 2014, care plasează Moldova printre cele zece țări cu cea mai rapidă scădere a populației.¹⁵⁸ În decurs de un deceniu, Moldova a pierdut aproape jumătate de milion de cetățeni; de la 3.383.332 în 2004 la 2.998.235 în 2014.¹⁵⁹

Exodul masiv este determinat de rata ridicată a sărăciei, de lipsa unor oportunități adecvate de angajare și de salariile mici.¹⁶⁰ Ca urmare, numărul copiilor lipsiți de îngrijirea părinților a crescut dramatic, dublându-se între 2010 și 2012, ajungând la un total de 105 270, dintre care 38 281 erau copii ai căror ambii părinți erau plecați în străinătate. Ca urmare, 98,78% dintre copii au fost plasați sub tutela unor membri mai în vârstă ai familiei, a familiei extinse sau a unor terțe persoane, iar 1,22% dintre copii au fost luați în grija statului.¹⁶¹

Tiparele de migrație ale romilor nu diferă în mod semnificativ de cele ale populației generale.¹⁶² Ceea ce este deosebit este faptul că romii emigrează pentru anumite perioade cu întreaga familie, inclusiv cu copiii lor. Familiile monoparentale nu-și pot permite acest lucru, iar copiii lor sunt lăsați sub tutelă informală, adesea în grija bunicilor. Directorii Centrelor de plasament temporar al copiilor din Călărași și Drochia au relatat o serie de cazuri în care mame singure au emigrat pentru muncă sezonieră, dar nu aveau rude care să aibă grijă de copiii lor. Circumstanțele, inclusiv sărăcia, lipsa de locuințe și șomajul, le-au forțat să caute de lucru în străinătate și nu le-au lăsat altă opțiune decât să-și plaseze copiii în îngrijire temporară.

Experiența copiilor romi aflați în îngrijire

După cum s-a menționat anterior, romii se confruntă cu niveluri ridicate de intoleranță, discriminare și excludere în Moldova, iar acest lucru se extinde la atitudini prejudiciabile față

157 Alocația lunară de asistență socială pentru familiile social-vulnerabile, care este de 557 lei (27,85 EUR) pentru fiecare copil. Salariul minim național este de 2 031 MDL (101 EUR). Multe familii de romi sunt lipsite de orice sursă de venit regulat și se situează sub acest minim.

158 “Țările cu cea mai rapidă contracție de pe glob sunt în Europa de Est”, 24 ianuarie 2018. Disponibil la adresa: <https://qz.com/1187819/country-ranking-worlds-fastest-shrinking-countries-are-in-eastern-europe/>.

159 “Principalele rezultate ale recensământului național din 2014”, 31 martie 2017. Disponibil la adresa: <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5583&parent=0>.

160 M. Vremis, V. Craievschi-Toarta, E. Burdelni, A. Herm, M. Poulain, “Extended Migration Profile of the Republic of Moldova”, elaborat pentru Organizația Internațională pentru Migrație, 2012, p. 26. Disponibil la: https://publications.iom.int/system/files/pdf/110_emp_report_updated.pdf.

161 Sondaj Național privind situația copiilor ai căror părinți au emigrat în străinătate, 2012, p. 3. Disponibil la: https://brd.gov.md/sites/default/files/document/attachments/migratia_si_necesitatile_copiilor_lasati_in_urma_migratiei_prezentare.pdf.

162 N. Vladicescu, M. Vremis, “Impactul social al emigrării și al migrației rurale-urbane în Europa Centrală și de Est. Raport final de țară. Moldova”, p. 27, 2012. Disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=8848&langId=en>.

de copiii romi, două treimi din populația majoritară considerând majoritatea copiilor romi drept cerșetori și hoți de buzunare.¹⁶³ Directorii centrelor de plasament temporar pentru copii afirmă că nu există discriminare în cadrul instituțiilor lor, iar copiii romi sunt tratați la fel ca și ceilalți copii. Cu toate acestea, ei recunosc că copiii romi, în special copiii cu dizabilități, se confruntă cu un comportament plin de prejudecăți din partea colegilor lor. Pentru a aborda această problemă, organele administrative organizează diferite activități privind dialogul intercultural și tolerant, precum și sesiuni individuale conduse de psihologi pentru cei care sunt intimidati și pentru cei care îi intimidează. Fundația Pestalozzi pentru copii din Moldova și ONG-ul PRO.DO.C.S. colaborează îndeaproape cu personalul din centrele de plasament și oferă sesiuni de formare privind combaterea discriminării.

Reprezentanții centrelor de plasament temporar adaugă că în timpul procesului de adopție sau de plasament în centre de plasament apar prejudecăți și stereotipuri. De obicei, asistenții parentali profesioniști sau adoptatorii ezită să ia copii romi, iar directorii centrelor au povestit dificultățile pe care le-au întâmpinat în încercarea de a plasa copii romi în vederea adopției sau în îngrijire alternativă în familie. Potrivit unui director de centru, mulți potențiali adoptatori și asistenți parentali profesioniști au exprimat prejudecăți stereotipice conform cărora acești copii ar merge la cerșit, ar încălca legea și ar folosi violența împotriva lor, și a solicitat un sprijin mai larg din partea sistemului în procesul pe termen lung de schimbare a acestor atitudini discriminatorii.

¹⁶³ Percepțiile populației cu privire la discriminare, *op.cit.*, c. 8.

România

Profilul populației

Potrivit datelor citate de Comisia Europeană, în România trăiesc aproximativ 1,85 milioane de romi (8,32% din populație).¹⁶⁴ În ceea ce privește discriminarea, ECRI, în Raportul său pe 2019 privind România, “constată cu mare îngrijorare incidența persistentă și ridicată a antițigănistului, ceea ce face ca romii să suporte în mod constant ură și insulte în viața publică. Persoanele de etnie romă sunt adesea prezentate ca fiind “hoți, mincinoși, leneși” și sunt sistematic legate de criminalitate, ceea ce întărește prejudecățile și sporește excluderea lor socială.”¹⁶⁵ Raportul a remarcat, de asemenea, cu îngrijorare că romii continuă să fie ținta violențelor cu motivație rasială și sunt supuși unei forțe disproporționate de către forțele de ordine.¹⁶⁶

Majoritatea autorităților cu care s-a întâlnit ECRI au susținut că marginalizarea socio-economică a romilor este rezultatul sărăciei, care este un fenomen larg răspândit în țară și care afectează toți cetățenii, dar nu este o problemă de discriminare. Sondajul EU-Midis II a raportat că 70% dintre romii din România erau expuși riscului de sărăcie, comparativ cu 25% din totalul populației, iar 32% dintre aceștia trăiau în gospodării în care, în luna precedentă, cel puțin o persoană s-a culcat flămândă. În ceea ce privește accesul la apă curată și canalizare, 68% dintre romi trăiau fără apă de la robinet în locuință și 79% dintre romi trăiau în gospodării fără toaletă, duș sau baie în interiorul locuinței.¹⁶⁷ După cum notează FRA, “romii din România - țara cu cel mai mare număr de romi din UE - au acces la apă potabilă în proporții similare cu cele din Bhutan, Ghana sau Nepal.”¹⁶⁸ Evacuările forțate rămân o “problemă deosebit de presantă”, deseori efectuate în mod abuziv, ceea ce duce fie la persoane fără adăpost, fie la relocarea în locuri îndepărtate, fără infrastructură sau acces la servicii esențiale, consolidând astfel segregarea rezidențială.¹⁶⁹

¹⁶⁴ Comisia Europeană, *Incluziunea romilor în România; fapte și cifre*. Disponibil la adresa: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/combating-discrimination/roma-eu/roma-inclusion-eu-country/roma-inclusion-romania_en.

¹⁶⁵ Consiliul Europei, *Raportul ECRI privind România (al cincilea ciclu de monitorizare)*, 2019. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-romania/168094c9e5>.

¹⁶⁶ “ECRI atrage atenția asupra faptului că, începând din 2015, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) a pronunțat peste 20 de hotărâri prin care a condamnat România pentru cazuri de violență polițienească și pentru eșecul autorităților de a investiga în mod eficient tratamentele inumane și degradante aplicate de poliție, inclusiv relele tratamente pe motive rasiale.” Raportul ECRI privind România (al cincilea ciclu de monitorizare), 2019, p.22. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/fifth-report-on-romania/168094c9e5>.

¹⁶⁷ Agenția pentru Drepturi Fundamentale, Al doilea studiu al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea romilor - Constatări selectate. 29 noiembrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://fra.europa.eu/en/publication/2016/eumidis-ii-roma-selected-findings>.

¹⁶⁸ Agenția pentru Drepturi Fundamentale, *O preocupare persistentă: antițigănistul ca obstacol în calea incluziunii romilor*. Disponibil la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsism-barrier-roma-inclusion_en.pdf.

¹⁶⁹ Philip Alston, Declarația de sfârșit de misiune privind România, de către profesorul Philip Alston, raportor special al Consiliului ONU pentru drepturile omului privind sărăcia extremă și drepturile omului. București, 11 noiembrie 2015. Disponibil la: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E>.

Legislația și Contextul politic al Protecției Copilului

S-a recunoscut că, în ultimii 30 de ani, România a făcut progrese considerabile în ceea ce privește sistemul catastrofal de protecție a copilului moștenit de la regimul comunist. Rata de copii plasați în sistemul public de protecție a copilului din România, raportată la întreaga populație de copii, este aproximativ în media țărilor din Europa Centrală și de Est, însă, în termeni de cifre absolute, sistemul de protecție a copilului din România este unul dintre cele mai mari din regiune.¹⁷⁰

În conformitate cu Pachetul de investiții sociale al Comisiei Europene, guvernul român s-a angajat să își revizuiască și să își ajusteze politicile de dezinstituționalizare și de furnizare de intervenții timpurii și preventive care să consolideze dreptul copiilor de a crește într-un mediu familial. Accelerarea procesului de dezinstituționalizare figurează ca o prioritate în diverse documente strategice, inclusiv în *Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2014-2020*, în *Strategia națională privind incluziunea socială și reducerea sărăciei 2015-2020* și în *Acordul de parteneriat cu România pentru perioada de programare 2014-2020*.

Strategia națională pentru protecția și promovarea drepturilor copilului 2014-2020 a pus accentul pe respectarea drepturilor și promovarea “incluziunii sociale a copiilor aflați în cele mai vulnerabile situații” și a identificat următoarele obiective specifice:

- Asigurarea unui nivel minim de resurse pentru copii prin intermediul unui program național anti-sărăcie care să pună un accent deosebit pe copii;
- Reducerea decalajelor existente între rezultatele obținute de copiii din mediul rural și cei din mediul urban;
- Eliminarea barierelor de atitudine și de mediu în calea reabilitării și reintegrării sociale a copiilor cu dizabilități;
- Reducerea decalajului de șanse între copiii romi și ne-romi;
- Continuarea tranziției de la îngrijirea instituțională a copiilor la îngrijirea în comunitate;
- Reducerea fenomenului copiilor străzii.¹⁷¹

Dezinstituționalizare

Amploarea transformării sistemului de protecție a copilului din România în ultimii 20 de ani poate fi măsurată prin prisma faptului că în anul 2000 existau 100.000 de copii aflați în îngrijire, preponderent în instituții de mari dimensiuni; în 2018, numărul total de copii găzduiți în instituții era de 6.632. Majoritatea copiilor aflați în îngrijire în afara familiei au fost plasați în îngrijire în familie în 2018, inclusiv 18.317 copii în centre de plasament și 18.437 de copii în îngrijire în rude.

¹⁷⁰ Manuela Sofia Stănculescu et al. *România: Copiii în grija autorităților publice 2014*. Publicat de Banca Mondială, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA) și UNICEF. București, 2017. Disponibil la: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

¹⁷¹ Manuela Sofia Stănculescu et al. *România: Copii în grija autorităților publice 2014*. p. 22.

Cu toate acestea, progresele în ceea ce privește dezinstituționalizarea au stagnat în urma crizei economice mondiale, creșterea sărăciei a făcut ca tot mai mulți părinți să-și încredințeze copiii în grija statului, iar reducerile de austeritate au lăsat sistemul de îngrijire a copiilor subfinanțat și fără personal, reducând astfel capacitatea acestuia de a realiza reforme.

Fișele informative anuale elaborate de Opening Doors prezintă progresele înregistrate în ultimul deceniu în ceea ce privește dezinstituționalizarea. Conform *Strategiei naționale pentru promovarea și protecția drepturilor copilului 2014-2020*, toate instituțiile de tip vechi trebuie închise și înlocuite cu servicii de îngrijire la nivelul comunității. În 2014, guvernul a interzis instituționalizarea copiilor cu vârsta sub trei ani. În 2018, guvernul a pregătit un Plan operațional actualizat pentru a sprijini punerea în aplicare a *Strategiei naționale pentru promovarea și protecția drepturilor copilului 2014-2020*; și a decis să utilizeze 100 de milioane de euro din fondurile UE pentru a închide 50 de instituții, lansând trei apeluri finanțate de UE. În pofida întârzierilor, grupul de campanie Opening Doors a remarcat că această finanțare s-ar putea dovedi utilă, *“dacă este implementată în mod corespunzător, permițând solicitanților să aibă o abordare integrată în dezinstituționalizarea.”*¹⁷²

Sărăcia rămâne principalul factor care determină separarea copiilor de familiile lor, peste 50% dintre copiii din România suferind de lipsuri grave. Aceasta se combină cu alte cauze structurale, cum ar fi lipsa sprijinului material, lipsa locuinței, lipsa competențelor parentale, violența domestică, abuzul sau neglijarea. Strategia națională consideră prevenirea separării copiilor de familiile lor ca fiind una dintre priorități, astfel încât investițiile în servicii comunitare de prevenire și de sprijinire a familiei sunt de o importanță crucială.

Accesul la servicii rămâne foarte limitat, mulți părinți neștiind de existența acestora. În plus, acei părinți care nu au cărți de identitate nu pot avea acces la servicii. Majoritatea furnizorilor sunt concentrați în jurul orașelor, doar 24% din serviciile comunitare fiind localizate în zonele rurale, unde există cea mai mare nevoie, și doar 6% din totalul fondurilor sunt alocate serviciilor din comunitățile rurale. Alte motive de îngrijorare evidențiate au fost lipsa de monitorizare, lacunele în serviciile pentru copiii aflați în îngrijire și familiile acestora, precum și lipsa de profesioniști cu pregătire adecvată pentru copii.

Ultimul raport de țară a remarcat cu îngrijorare că, în ultimul an și jumătate, *“practic nu a existat nicio inițiativă a guvernului/ statului de a implica reprezentanți ai societății civile în orice proces de consultare sau de luare a deciziilor privind dezinstituționalizarea”*. Întârzierile ulterioare în ceea ce privește alocarea de fonduri UE și eșecul guvernului român de a include copiii pe agenda Președinției UE din 2019 au dat un motiv suplimentar de îngrijorare că reforma sistemului de protecție a copilului riscă să stagneze, dezinstituționalizarea fiind relegată de pe lista priorităților politicii naționale.

Definiții ale sistemului pentru copii în situații de risc

Deși nu există o definiție legală a punerii în pericol a copilului, drepturile copilului, obligațiile părinților și situațiile care pot duce la decăderea din drepturile părintești sunt descrise în legislația română privind protecția și promovarea drepturilor copilului [272/2004]:

¹⁷² Opening Doors for Europe's Children, Fișa de țară 2018: România. Disponibilă la adresa: <https://better-carenetwork.org/library/principles-of-good-care-practices/transforming-institutional-care/opening-doors-for-europes-children-2018-country-factsheets>.

Art.32

Copilul are dreptul de a fi crescut într-un mediu care să îi permită dezvoltarea fizică, mentală, spirituală, morală și socială. În acest scop, părinții trebuie:

- să supravegheze copilul;
- să coopereze cu copilul și să respecte viața personală și privată și demnitatea copilului;
- să informeze copilul cu privire la toate actele și faptele care îl pot afecta și să ia în considerare opinia copilului;
- să întreprindă toate măsurile necesare pentru realizarea drepturilor copiilor lor;
- să coopereze cu persoanele fizice și juridice care sunt implicate în îngrijirea, educația și formarea profesională a copiilor.

Art. 34

1. Serviciul public de asigurări sociale va întreprinde toate măsurile necesare pentru identificarea timpurie a situațiilor de risc, care pot determina separarea copilului de părinții săi, precum și pentru prevenirea comportamentelor abuzive ale părinților și a violenței în familie.
2. Orice separare a copilului de părinții săi, precum și orice restrângere a exercitării drepturilor părintești trebuie să fie precedată de acordarea sistematică a serviciilor și asistenței prevăzute de lege, cu un accent deosebit pe informarea adecvată a părinților, consilierea, terapia și medierea acestora, pe baza unui plan de servicii.

Art. 36

1. În cazul în care există motive întemeiate pentru a suspecta că viața și securitatea copilului sunt puse în pericol în familie, serviciul public de securitate socială sau, dacă este cazul, reprezentanții direcției generale de securitate socială și protecție a copilului la nivelul fiecărui sector au dreptul de a vizita copiii la domiciliul lor și de a colecta informații cu privire la modul în care sunt îngrijii copiii, la sănătatea și dezvoltarea fizică a copiilor, la educația și formarea profesională a acestora și pot acorda, dacă este cazul, sfaturile necesare.
2. În cazul în care, în urma vizitelor prevăzute la alineatul (1), se constată că dezvoltarea fizică, psihică, spirituală, morală sau socială a copilului este pusă în pericol, serviciul public de asigurări sociale are obligația de a anunța imediat direcția generală de asigurări sociale și protecția copilului, în vederea luării măsurilor prevăzute de lege.
3. Direcția generală pentru securitate socială și protecția copilului trebuie să sesizeze instanța de judecată, în cazul în care consideră că sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege privind încetarea parțială sau totală a drepturilor părintești ale unuia sau ale ambilor părinți.

Art. 37

1. Direcția Generală de Securitate Socială și Protecția Copilului va întreprinde toate măsurile necesare pentru ca părinții care au fost decăzuți din drepturile părintești, precum și cei ale căror drepturi au fost restrânse, să poată beneficia de asistență specializată, pentru a-și spori capacitatea de a se îngriji de copiii lor, în vederea redobândirii exercitării drepturilor părintești.
2. The parents who request the return of the exercise of parental rights benefit from free legal assistance, in accordance with the law.¹⁷³

¹⁷³ Legea română privind protecția și promovarea drepturilor copilului [272/2004], Capitolul 2, Secțiunea 2, Articolele 32, 34, 36, 37. Disponibil la adresa: http://www.dreptonline.ro/en_resources/en_romanian_child_protection.php.

După cum se subliniază în raportul UNICEF, există trei modalități principale prin care Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului (DGASPC) poate fi informată cu privire la un copil care ar putea avea nevoie să fie preluat în sistemul de protecție: (i) Serviciul Public de Asistență Socială (SPAS), care reprezintă 24 % din notificări; (ii) alte instituții, în principal maternități sau unități neonatale (30 %); și (iii) familia copilului (28 %).¹⁷⁴ În plus, DGASPC poate lua inițiative proprii, iar notificările pot fi făcute de alte persoane și, de asemenea, de către copiii înșiși.

Când vine vorba de îndepărtarea copilului din familie, există norme metodologice clare. Decizia de a separa un copil de familie poate fi luată: (i) de către directorul DGASPC; (ii) de către o instanță; (iii) de către Comisia pentru protecția copilului (CPC); sau (iv) pe baza unei ordonanțe prezidențiale, dacă există o intervenție de urgență. Pe baza evaluării inițiale, echipa multidisciplinară a DGASPC va propune o soluție pentru îngrijirea copilului.

Principala problemă evidențiată de specialiștii DGASPC este că nu pot oferi sprijin suficient de rapid copiilor odată ce aceștia au fost identificați. Chiar și în cazurile de urgență (cum ar fi cele de abuz sau abandon), “urgența” poate dura mai mult de două luni, timp în care copilul este lăsat cu părintele sau adultul abuzator și fără niciun sprijin extern.¹⁷⁵

Suprareprezentare și Date Dezagregate din Punct de Vedere Etnic

În ciuda negării oficiale privind existența datelor defalcate pe criterii etnice, cercetătorilor le-a devenit clar că instituțiile de îngrijire a copiilor colectează, de fapt, astfel de date pentru dosarele lor de adopție. În județele analizate în care romii reprezintă mai puțin de 15% din populația totală, s-a estimat că aproape 60% dintre copiii luați în grija statului în aceste județe sunt romi (sau “semi-romi”).

Cercetătorii, în cursul interviurilor cu personalul de la Direcțiile de Asistență Socială și Protecția Copilului din Brașov și Timișoara, au descoperit că, deși oficialii susțin că nu este legal să “sortezi copiii în funcție de etnia lor” sau să colectezi “date etnice”, dosarele de adopție ale fiecărui copil includ informații despre etnie. În absența unor date complete, anonimizate și dezagregate pe criterii etnice, estimările au variat între 35 % și 75 %, în funcție de regiunile geografice și de sursele de referință. Dintre instituțiile care recunosc efectiv că dețin statistici bazate pe criterii etnice, media copiilor înregistrați oficial ca fiind de etnie romă se ridică la 30 %. La celălalt capăt al scalei, lucrătorii sociali, familiile și ONG-urile au estimat că până la 75% din toți copiii aflați în îngrijire erau de origine romă.

Potrivit managerului Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Sector 3 București, 45% din totalul copiilor aflați în îngrijire sunt de etnie romă. Estimările culese din

¹⁷⁴ Manuela Sofia Stănculescu et al. România: Copiii în grija autorităților publice 2014. Publicat de Banca Mondială, Autoritatea Națională pentru Protecția Drepturilor Copilului și Adopție (ANPDCA) și UNICEF. București, 2017. Disponibil la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

¹⁷⁵ *Ibid.*, p.41.

interviurile cu managerii instituțiilor de îngrijire, au variat între 35% și 45%. La capătul superior al scalei, ONG-urile care au implementat proiecte în parteneriat cu Direcțiile Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului (de exemplu, în județul Ialomița), au estimat că procentul de copii romi aflați în îngrijirea statului este mai aproape de 65%.

Cum și De Ce ajung Copiii Romi în Instituțiile de Îngrijire

Studiul UNICEF din 2017 a constatat că, în timp ce multe dosare au indicat “sărăcia” ca fiind singurul motiv pentru care copiii din România au intrat în sistemul de protecție specială a copilului, separarea de familii s-a datorat unui amestec mult mai complex de vulnerabilități. În linii mari, analiza a relevat trei categorii principale de motive pentru care copiii sunt separați de familiile lor și luați în sistemul de protecție: (i) evenimente de viață nefericite, cum ar fi decesul sau instituționalizarea părintelui (părinților); (ii) comportamentul sau atitudinile părinților care sunt direct sau indirect dăunătoare pentru copilul lor; și (iii) cauze structurale, cum ar fi sărăcia, lipsa serviciilor și locuințele instabile.¹⁷⁶

De asemenea, procesul de dezinstituționalizare a încetinit semnificativ în România din două motive principale: în primul rând, multe familii și-au lăsat copiii în instituții, fie temporar, fie permanent, din cauza condițiilor de trai în declin și a sărăciei severe și, în al doilea rând, înghețarea angajărilor în sectorul public și reducerile bugetare au limitat și mai mult capacitățile deja foarte extinse ale sistemului de a oferi servicii de îngrijire de tip familial. Sărăcia acută face ca familiile să fie mai vulnerabile în România decât în alte părți ale Uniunii Europene, iar un număr disproporționat de romi se numără printre cei mai vulnerabili.

Sărăcia în rândul copiilor a rămas mult timp cea mai gravă din UE, iar rata sărăciei a crescut chiar între 2007 și 2015. Potrivit datelor Eurostat, în 2015, peste 38% dintre copiii cu vârste cuprinse între 0 și 17 ani din România trăiau în sărăcie. Unul din doi copii care trăiesc în mediul rural este sărac, iar aceștia reprezintă 74% din totalul național al copiilor care trăiesc în sărăcie. Sărăcia copiilor din România tinde să fie persistentă și însoțită de privațiuni materiale severe: “Astfel, rata sărăciei persistente (timp de trei-patru ani de zile) este de aproape 30% în rândul copiilor, procent care, începând din 2010, plasează România în mod constant printre cele mai proaste țări din UE.”¹⁷⁷

În plus, romii sunt reprezentați în mod disproporționat în rândul persoanelor foarte sărace, 70% dintre membrii familiilor rome fiind expuși riscului de sărăcie, față de 25% din populația națională. Pondere romilor fără acces la instalații sanitare de bază din UE este cea mai mare din România: 68% dintre romii intervievați nu aveau apă la robinet în locuință; 79% dintre romi nu aveau toaletă, duș sau baie în interiorul locuinței.¹⁷⁸ Această sărăcie profundă în rândul romilor este o consecință

¹⁷⁶ *Ibid.* p. 39.

¹⁷⁷ UNICEF, România: Copii în grija autorităților publice 2017. București 2017. Disponibil la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

¹⁷⁸ Agenția UE pentru drepturile fundamentale ale omului. *O preocupare persistentă: antițigănistul ca o barieră în calea incluziunii romilor*, pp. 42-44. Luxemburg: Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, 2018. Disponibil la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-anti-gypsyism-barrier-roma-inclusion_en.pdf.

a rasismului și a discriminării structurale, agravată de guvernarea slabă și de corupția endemică. Nu este un capriciu întâmplător al pieței libere, ci “este o funcție a unei lungi istorii de discriminare, neglijare și izolare”, după cum a precizat profesorul Philip Alston, raportorul special al ONU privind sărăcia extremă și drepturile omului, în declarația sa de la sfârșitul misiunii:

“Mulți oficiali se află într-o stare de negare atât a amplitudinii sărăciei din țară, cât și a discriminării sistemice și adânc înrădăcinate împotriva celor extrem de săraci, în special a romilor ... Serviciile guvernamentale, în special, dar nu numai pentru cei mai săraci, sunt în general cele mai proaste din Europa, pe baza indicatorilor. Mi s-a spus adesea că sărăcia este o alegere. Într-adevăr, este, dar alegerea este prea adesea făcută de politicile guvernamentale și nu de cei care trăiesc în sărăcie ... Starea oficială de negare este cea mai izbitoare atunci când vine vorba de populația romă. Statisticile disponibile arată clar că majoritatea romilor stau mai prost decât restul populației în aproape toate aspectele vieții. Rata mortalității materne, adică numărul de femei romă care mor în timpul sarcinii sau la scurt timp după naștere, este de cincisprezece ori mai mare decât în cazul femeilor non-romă.”

Alston a descris nivelurile de sărăcie, excluziune socială și lipsuri materiale la care sunt expuși copiii români ca fiind “pur și simplu nejustificabile într-o țară cu venituri medii superioare precum România”. El a considerat paradoxal faptul că, în timp ce un număr mare de copii trec prin crăpăturile sistemului de educație și de asistență socială, instituționalizarea copiilor pare să joace un rol semnificativ în umplerea golurilor:

Familiiile cu care am stat de vorbă în București au vorbit adesea despre teama că consiliul local le-ar putea lua copiii și am primit, de asemenea, informații care indică faptul că familiile sărace sunt adesea convinse să își trimită copiii în instituții rezidențiale, astfel încât aceștia să fie brăniți și îngrijiți în mod corespunzător.¹⁷⁹

În cazul copiilor romi aflați în grija statului, negarea faptului că etnia joacă vreun rol în îndepărtarea copiilor trebuie pusă în contrast cu “starea oficială de negare” în ceea ce privește rasismul împotriva romilor din România. În ciuda tuturor dovezilor și datelor, Alston a constatat că oficiali de rang foarte înalt au afirmat că “nu există discriminare împotriva romilor în România” și că aceștia “trăiesc exact cum vor să trăiască”, în timp ce alții nu au avut nicio rețineră în a-i spune că “țigani sunt în general infractori cărora nu le place să muncească și nu-și trimit niciodată copiii la școală”. În timp ce sărăcia este citată ca fiind principalul factor de îndepărtare a copiilor romi, trebuie subliniat faptul că privațiunile extreme care fac atât de vulnerabile atâtea familii de romi sunt o funcție a opresiunii istorice și a politicilor contemporane de neglijare, excludere și discriminare.

În răspunsurile date cercetătorilor noștri, oficialii au fost categorici în a afirma că etnia nu a fost niciodată un factor în cazul îndepărtării copiilor, dar că sărăcia a jucat un rol cheie în cazul în care copiii au fost abandonați, predați sau mutați din nou din mediul familial. În mod similar, asistenții maternali intervievați de cercetătorii noștri au avut tendința de a nu atribui îndepărtările la discriminarea etnică, ci mai degrabă la o combinație de circumstanțe familiale și factori structurali, ceea ce se potrivește perfect cu constatările generale ale colectării datelor UNICEF. Complexul de vulnerabilități a inclus:

¹⁷⁹ Philip Alston, *Declarația de sfârșit de misiune privind România, de către profesorul Philip Alston, raportor special al Consiliului ONU pentru drepturile omului privind sărăcia extremă și drepturile omului*. București, 11 noiembrie 2015. Disponibil la: <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=16737&LangID=E>.

“sărăcie extremă, șomaj parental, locuințe de proastă calitate sau lipsa de adăpost, frecvență școlară redusă sau abandon școlar, educație parentală deficitară, violență domestică, risc ridicat de neglijare și abuz asupra copiilor (uneori asociat cu abuzul de alcool al părinților), părinți tineri sau singuri, căsătorii instabile, așteptări scăzute și/ sau stimă de sine și neputință învățată.”¹⁸⁰

Asistenții sociali intervievați au atribuit motivele pentru care copiii romi ajung în grija statului ca fiind sărăcia accentuată de condițiile de trai, abandonul în instituțiile de sănătate, violența domestică, segregarea în ghetouri, consumul de droguri și părinții condamnați și încarcerați pentru infracțiuni. De asemenea, au fost citate cazuri în care părinții nu au putut avea grijă în mod corespunzător de copiii cu dizabilități. Un alt factor a fost migrația; părinții care s-au mutat în străinătate în căutarea unui loc de muncă și-au lăsat uneori copiii în grija statului sau a rudelor, adesea bunici, care ulterior, din cauza bolii sau a altor factori, au devenit incapabili să aibă grijă în mod adecvat de copiii pe care îi aveau în grijă.

Un asistent social a povestit, în termeni revelatori, că a găsit multe motive pentru a îndepărta copiii romi din familiile lor, dar cele mai frecvente au fost *“familiile sunt dezorganizate, sunt sărace, trăiesc din infracțiuni și copiii ajung să cerșească. Există motive sociale, economice și culturale care duc la o familie dezorganizată care are mai mult de cinci copii”*.

Un alt factor cheie de risc structural care se corelează puternic cu situația comunităților de romi marginalizate este reprezentat de locuințele familiale instabile, evacuările și lipsa de adăpost. Majoritatea copiilor din sistemul de protecție specială provin din familii care locuiesc în doar una sau două camere, în condiții foarte precare și supraaglomerate. Majoritatea copiilor din sistem provin din mediul rural (60%), cu o suprareprezentare masivă din Brașov, Constanța, Covasna, Sibiu, Vâlcea și Vaslui, din comunități descrise ca fiind *“marginalizate, formate din case improvizate sau foste cămine, adesea neracordate la utilități, cu drumuri foarte proaste și deficitare în servicii sociale de bază.”¹⁸¹*

Experiențe ale Copiilor Romi aflați în Îngrijire

La fel ca în alte țări, asistenții sociali și funcționarii au negat cu tărie că copiii romi sunt tratați diferit față de cei care nu sunt romi. Un director al unei Direcții Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului i-a spus cercetătorului nostru că copiii interacționează bine unii cu alții; spațiile de cazare, de luat masa și de recreere sunt comune și nu separate, iar copiii merg cu toții cu microbuzul la aceeași școală. Copiii romi au fost discriminați doar în interiorul școlii: *“Profesorii foloseau un vocabular ciudat față de copii, iar acest lucru i-a afectat.”*

Un asistent de îngrijire din același județ a afirmat, de asemenea, că copiii romi nu sunt tratați diferit:

“În județul nostru, toți copiii sunt tratați la fel. Încercăm prin toate mijloacele să le oferim un mediu prietenos și propice pentru buna lor dezvoltare psihosomatică. Bani nu sunt suficienți pentru a

¹⁸⁰ UNICEF, România: Copii în grija autorităților publice 2017. București 2017, pp. 38-39. Disponibil la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

¹⁸¹ *Ibid.* p. 40.

cumpăra tot ce ne trebuie, dar în ceea ce privește activitățile ne implicăm cu toții. Autoritatea de protecție are sarcina de a proteja pe toată lumea, dar nu știm exact cum alocă resursele. Ceea ce este foarte vizibil este faptul că nu facem diferențe între copii.”

În ceea ce privește perspectivele copiilor romi de a se întoarce în familiile lor, de a fi înființați sau adoptați, există o lipsă de date dezagregate pe criterii etnice. Din cercetarea UNICEF reiese următorul profil al copiilor aflați în grija statului și perspectivele acestora:

- În medie, un copil petrece 7,5 ani în sistemul de protecție din România. Copiii din familii extinse (în special bunicii) au cele mai scurte șederi (6,2 ani), în timp ce copiii din familii monoparentale, în special mamele singure, au cele mai lungi șederi (8,35 ani). Copiii cu dizabilități, în special dizabilități grave, și copiii cu părinți care au dizabilități și/sau probleme de sănătate mintală petrec mai mult timp în sistem decât media.
- Mulți copii ajung în sistemul de protecție a copilului când au mai puțin de 3 ani. Aceștia sunt copiii, în special cei care au intrat înainte de vârsta de un an, care se confruntă cu un risc serios de a deveni “copiii sistemului”. Dintre cei care se află în prezent în sistemul de protecție, peste 18.000 de copii au intrat când aveau mai puțin de 12 luni și peste 9.100 de copii au intrat când aveau între 1 și 2 ani. Aproximativ o treime dintre ei sunt copii cu dizabilități ușoare, medii sau severe.
- Ca urmare, studiul a constatat că unul din cinci copii cu vârste cuprinse între 15 și 26 de ani care se aflau în sistem în noiembrie-decembrie 2014 își petrecuse întreaga viață în sistem, iar aproape unul din trei își petrecuse 90% din viață. Prin urmare, “sistemul” este singura familie pe care o cunosc.

În ceea ce privește perspectivele de reintegrare în familie, studiul a constatat că jumătate dintre copiii separați nu și-au contactat niciodată părinții sau persoanele care îi îngrijesc după separare. În cazul acelor copii separați la o vârstă foarte fragedă, timpul scurt petrecut împreună nu a permis formarea unei legături puternice cu părinții lor. Acest lucru a fost agravat și mai mult de lipsa oricărui sprijin sau consiliere pentru acești părinți, ceea ce înseamnă că mulți dintre ei nu mai comunică cu copiii lor și, pe măsură ce trece timpul, perspectivele de reintegrare a familiei devin tot mai îndepărtate:

“După trei ani de separare, șansele lor de a părăsi sistemul scad dramatic. După șase sau șapte ani de separare, dacă nu are loc nicio adopție, șansele lor de a ieși din sistem scad și mai mult, în timp ce probabilitatea de a fi reintegrați în propria familie se reduce practic la zero.”

Copiii care au fost separați când aveau mai puțin de doi ani au o probabilitate mult mai mare de a nu avea o interacțiune cu familia decât copiii separați la vârsta de șase ani. De asemenea, studiul a constatat că:

“Frecvența interacțiunilor copiilor cu familia lor scade semnificativ dacă nu există o relație stabilă cu mama, dacă mama are un nivel de educație scăzut sau dacă gospodăria este situată într-o comunitate marginalizată. Cu cât mai mulți dintre acești factori se aplică, cu atât mai mici sunt șansele copilului separat de a se reuni cu familia sa de origine.”¹⁸²

182 Ibid. p. 44.

Când vine vorba de adopție și de plasament, în ciuda negărilor oficiale, datele etnice sunt într-adevăr păstrate și incluse în dosarul fiecărui copil. Asistenții sociali le-au spus cercetătorilor că este mai probabil ca viitorii părinți străini să adopte un copil român decât părinții adoptivi români. Un manager a declarat că, în județul său, “adopția de copii romi este aproape inexistentă”; el a identificat diferența semnificativă între copii: “Copiii romi merg la părinți adoptivi, iar copiii ne-romi sunt adoptați mai ușor.”

După cum a spus președintele unui ONG: *“Am avut experiența de a vedea că copiii romi nu sunt adoptați, iar prima întrebare a familiilor este dacă copilul care urmează să fie adoptat este de etnie romă. Copiii care nu sunt de etnie romă sunt mai bine acceptați pentru că sunt mai albi.”*

Slovacia

Scurt profil al romilor din Slovacia

Se estimează că între 320 000 și 480 000 de romi trăiesc astăzi în Slovacia, reprezentând aproximativ 6-8% din populație. Conform Atlasului comunităților de romi, aproximativ 440 000 de romi trăiesc în aproximativ 825 de municipalități. După cum notează cel mai recent raport ECRI privind Slovacia, un număr foarte mare de romi au trăit timp de generații și trăiesc și astăzi în orașe de mahala, în condiții de segregare, discriminare structurală și sărăcie extremă. Aproape 85% dintre aceștia trăiesc sub pragul sărăciei, iar 53% dintre romii care au un loc de muncă fac parte din acest grup.¹⁸³

Extras din datele sondajului FRA din 2016, raportul ECRI oferă următorul profil al excluziunii romilor din Slovacia:

- Doar 34% dintre copiii romi cu vârste cuprinse între 4 și 6 ani merg la grădiniță (în comparație cu 77% din totalul populației) și doar 94% merg la școală atunci când ajung la vârsta școlară obligatorie.
- Doar 33% dintre copiii romi cu vârste cuprinse între 15 și 18 ani urmează o formă de învățământ corespunzătoare vârstei lor (față de 74% din totalul populației) și 42% nu urmează nicio formă de învățământ (față de 9%). 61% dintre fetele rome și 54% dintre băieții romi părăsesc timpuriu școala (față de media națională de 7%).
- Majoritatea copiilor romi (62%) se confruntă cu o formă de segregare școlară: în 2016, 22% erau înscriși în clase în care toți elevii erau romi și 40% erau înscriși în clase cu o majoritate de elevi romi.
- 25% dintre romi locuiau în locuințe fără apă curentă, 43% locuiau în locuințe fără toalete, dușuri sau băi în interiorul lor (față de 0,6% din întreaga populație) și 27% locuiau în locuințe cu scurgeri sau infiltrații de apă din acoperiș, cu pereți, ferestre, podele sau fundații afectate de umezeală.
- Speranța de viață a romilor este cu șase ani mai mică decât media națională, mortalitatea infantilă este de trei ori mai mare, iar 5% dintre ei nu au asigurare de sănătate.
- 54% dintre persoanele intervievate au declarat că au fost discriminate în ultimii cinci ani. Deși 51% dintre ele știau că discriminarea este ilegală, doar 16% cunoșteau o organizație care le-ar putea ajuta.¹⁸⁴

¹⁸³ Raportul ECRI al Consiliului Europei privind Republica Slovacă (al șaselea ciclu de monitorizare). Adoptat la 1 octombrie 2020. Publicat la 8 decembrie 2020, p. 26. Disponibil la adresa: <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-the-slovak-republic/1680a0a088>.

¹⁸⁴ FRA Al doilea sondaj al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea romilor - Constatări selectate 2016. Citat din Raportul ECRI 2020, p. 26. Disponibil la adresa: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-eu-minorities-survey-roma-selected-findings_en.pdf.

Protecția Copilului, Sărăcia și Contextul Politic General

Raportul de țară al ESPN din 2017 privind progresele înregistrate în ceea ce privește Recomandarea UE privind “Investiția în copii” menționa că aproape fiecare al patrulea copil din Slovacia era expus riscului de sărăcie sau de excluziune socială (AROE). Copiii care se confruntau cu trei riscuri - sărăcia veniturilor, deprivarea materială severă și intensitatea scăzută a muncii - reprezentau 4,7 % din totalul copiilor în 2015 (peste media UE de 2,7 %).

Ceea ce înrăutățește situația este faptul că dezavantajele socioeconomice tind să se transmită de la o generație la alta într-o măsură mai mare decât în toate celelalte țări ale UE; 94% dintre copiii expuși riscului de sărăcie sau excluziune socială au avut părinți cu un nivel scăzut de educație, în comparație cu o medie europeană de 65,6%. Deși ponderea persoanelor expuse riscului de sărăcie este sub media Uniunii, nivelurile sunt considerabil mai ridicate într-o serie de districte din sudul și estul Slovaciei, unde disparitățile regionale se traduc prin lipsa accesului la educație de calitate, asistență medicală, locuințe și alte servicii esențiale pentru grupurile defavorizate, în special pentru romi, persoanele cu handicap și cele care suferă de lipsa de adăpost.¹⁸⁵

Raportul de țară 2020 al Comisiei Europene privind Slovacia a remarcat, de asemenea, disparitățile regionale substanțiale și vulnerabilitatea anumitor grupuri; proporția persoanelor expuse riscului de sărăcie sau de excluziune socială variază de la 7,9 % în Bratislava la 21,7 % în Slovacia de Est. Pentru grupurile deosebit de vulnerabile, inclusiv copiii din familii dezavantajate din punct de vedere social, romii și familiile monoparentale, proporția este de 45,7 %. Raportul de țară 2020 precizează următoarele:

“Slovaciei îi lipsește o viziune privind viitorul așezărilor marginalizate. Politicile individuale în domeniul educației, al politicilor privind piața muncii, al asistenței medicale, al locuințelor și al incluziunii financiare nu sunt coordonate în mod eficient (OCDE 2019). Accesul la serviciile sociale și esențiale este îngreunat de lipsa infrastructurii.”¹⁸⁶

Sărăcia copiilor și excluziunea socială au fost abordate în Programul național de reformă 2017 (Ministerul Finanțelor, 2017), care a stabilit “incluziunea socială a elevilor din medii dezavantajate social” ca fiind una dintre prioritățile sale în domeniul educației. Raportul de țară 2020 notează că, pentru copiii romi care trăiesc în zone rezidențiale concentrate, probabilitatea de a deveni șomeri sau de a câștiga mai puțin decât salariul minim în cadrul unei munci neregulamentare este de aproape 70 %. În Slovacia lipsește un sprijin sistematic timpuriu pentru copiii săraci și pentru copiii cu handicap. Persistă lacunele în ceea ce privește furnizarea de servicii de educație și îngrijire a copiilor în primii ani de viață (ECEC), doar 31,7 % dintre copiii romi cu vârste cuprinse între trei și cinci ani din comunitățile marginalizate au fost înscriși în ECEC și, în general, grădinițele sunt mai puțin accesibile în municipalitățile cu o populație romă mai numeroasă.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Raportul tematic ESPN privind progresele înregistrate în punerea în aplicare a Recomandării UE din 2013 privind “Investiția în copii: Întreruperea ciclului dezavantajelor” Slovacia 2017. Disponibil la adresa: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1248&langId=en&intPageId=3655>.

¹⁸⁶ Comisia Europeană, *Document de lucru al serviciilor Comisiei Raport de țară Slovacia 2020*. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1584543810241&uri=CELEX%3A52020SC0524>.

¹⁸⁷ *Op cit.*

Dezinstituționalizare

Conform Raportului 2020 al Comisiei Europene privind tranziția de la îngrijirea instituțională la serviciile bazate pe comunitate în 27 de state membre ale UE, Slovacia implementează în prezent dezinstituționalizarea în domeniul asistenței sociale sprijinită de fondurile structurale ale UE, care s-a concentrat până în prezent în mare măsură asupra copiilor și a persoanelor cu handicap.

În cazul copiilor, s-a pus un accent sporit pe plasarea copiilor în familii de plasament. În schimb, numărul copiilor cu dizabilități în familii de plasament a scăzut. Principalele tendințe în cazul copiilor (inclusiv al copiilor cu dizabilități) sunt următoarele:

- Rata de plasament în îngrijire rezidențială a scăzut în timp, dar este încă cea mai răspândită formă de îngrijire a copiilor. Cei care părăsesc sistemul de îngrijire rezidențială au cele mai multe șanse să se mute într-o situație de locuire în familie (propria familie sau o familie adoptivă).
- Se pare că există în continuare puțin peste 500 de copii cu dizabilități în structurile de asistență socială, fără nicio reducere din 2013.¹⁸⁸

Din cheltuielile din fondurile structurale și de investiții pentru perioada 2014-2020, a fost planificată o alocare totală de 230 de milioane de euro pentru a sprijini tranziția de la îngrijirea instituțională la cea comunitară în Slovacia. O sumă estimată la 30 de milioane de euro a fost alocată axei prioritare 4, obiectivul specific 4.2.1 “Sprijinirea transformării de la îngrijirea instituțională la cea comunitară” din cadrul Programului operațional Resurse umane, cofinanțat de FSE, iar 200 de milioane de euro au fost alocate axei prioritare 2, obiectivul specific 2.1.1 “Tranziția de la serviciile instituționale la cele comunitare pentru persoanele cu handicap și copiii aflați în situații de risc și sprijinirea creșelor” din cadrul Programului operațional regional integrat (IROP), cofinanțat de FEDER. Societatea civilă a informat că alocarea în cadrul IROP a fost redusă de la 200 de milioane de euro la 69 de milioane de euro, iar o sumă separată de 70 de milioane de euro a fost alocată pentru dezvoltarea serviciilor comunitare prin intermediul abordării integrate de investiții teritoriale.¹⁸⁹

În ceea ce privește numărul de copii aflați în îngrijire, raportul Comisiei Europene citează setul de date Unicef TransmonEE, care a raportat că în 2016 existau 5 137 de copii aflați într-o formă sau alta de îngrijire rezidențială, ceea ce reprezintă o ușoară reducere față de 5 556 în 2012. Numărul copiilor cu dizabilități aflați în îngrijire instituțională a scăzut, de asemenea, ușor, de la 878 la 744 în aceeași perioadă. Rata de plasament în servicii rezidențiale la 100.000 de locuitori a scăzut, de asemenea, de la 685 în 2009 la 512 în 2016. Proporția copiilor care părăsesc instituțiile a crescut de la 24% în 2012 la 29% în 2016, deși numărul efectiv a scăzut de la 1 572 la 1 483. Dintre aceștia, niciunul nu a fost raportat ca fiind transferat într-o altă instituție; majoritatea s-au

¹⁸⁸ Jan Šiška, Julie Beadle-Brown, Raport privind tranziția de la îngrijirea instituțională la serviciile bazate pe comunitate în 27 de state membre ale UE, pp. 111-114. Comisia Europeană. Disponibil la: <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2020/05/eeg-di-report-2020-1.pdf>.

¹⁸⁹ Neil Crowther, Gerard Quinn & Alexandra Hillen-Moore, *Deschiderea comunităților, închiderea instituțiilor: Exploatarea fondurilor structurale și de investiții europene Viața comunitară pentru Europa*, Fonduri structurale de monitorizare, noiembrie 2017, p. 16. Disponibil la: https://eustructuralfundswatchdotcom.files.wordpress.com/2017/11/cle-sfw_opening-up-communities-november-2017_final.pdf.

întors să locuiască cu părinții lor, au început o viață independentă sau au fost plasați în centre de plasament. Raportul notează, de asemenea, că niciuna dintre aceste date nu ia în considerare școlile rezidențiale; în 2014 existau încă multe școli rezidențiale pentru diferite grupuri de copii cu dizabilități, majoritatea având între 30 și 100 de locuri.¹⁹⁰ Niciuna dintre datele citate nu este defalcată în funcție de etnie, iar raportul nu face nicio mențiune despre copiii romi și nici despre problema suprareprezentării acestora în îngrijirea instituțională.

Preocupările privind ritmul și progresele înregistrate în ceea ce privește dezinstituționalizarea în ceea ce privește persoanele cu dizabilități au ieșit la iveală în Observațiile finale pentru Slovacia din 2016 ale Comitetului ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități. Comitetul și-a exprimat profunda îngrijorare cu privire la numărul mare de persoane instituționalizate și a constatat că progresul procesului de dezinstituționalizare este prea lent și parțial. Comitetul ONU a solicitat accelerarea procesului și a recomandat Slovaciei să oprească alocarea de resurse de la bugetul național către instituții și să realoce resursele către serviciile comunitare. Ulterior, o delegație a Parlamentului European care a vizitat Slovacia a confirmat aceste observații, raportând *“lipsa de implementare a strategiilor bune existente și viteza surprinzător de lentă a procesului de dezinstituționalizare.”*¹⁹¹

Îngrijirea Instituțională și Cadrul Juridic

În conformitate cu articolul 54 alineatul (2) din Legea privind familia, instanța poate dispune plasamentul instituțional numai în cazul în care creșterea copilului este grav amenințată sau grav subminată, părinții copilului au fost decăzuți din drepturile părintești și copilul nu poate fi lăsat în îngrijire personală alternativă sau în plasament familial. Este important de menționat faptul că locuința insuficientă sau condițiile de proprietate ale părinților copilului minor nu pot fi considerate ca fiind o amenințare serioasă sau o subminare serioasă a creșterii copilului minor [articolul 54 alineatul (2)].

Conform Legii privind protecția socio-juridică a copiilor și asistența socială, autoritățile de protecție a copilului trebuie să exercite măsura de protecție socio-juridică și asistență socială într-un mod care să asigure protecția vieții, sănătății și dezvoltării sănătoase a copilului (§ 26). În cazul în care există o amenințare la adresa vieții, sănătății și dezvoltării psihologice, fizice și sociale sănătoase a copilului, autoritățile de protecție a copilului sunt obligate să depună în mod iminent o cerere pentru o măsură provizorie la instanță (pentru a dispune îngrijirea provizorie) și pentru a asigura nevoile fundamentale ale acestuia (§ 27 (1)). Autoritățile de protecție a copilului trebuie să asiste familia pentru a îmbunătăți condițiile familiale [§ 27 (4)].

În conformitate cu §§ 16-17 din Legea care reglementează îngrijirea socială a copiilor, o astfel de îngrijire va fi asigurată pentru:

¹⁹⁰ Jan Šiška, Julie Beadle-Brown, Raport privind tranziția de la îngrijirea instituțională la serviciile bazate pe comunitate în 27 de state membre ale UE, p. 113. Comisia Europeană. Disponibilă la adresa: <https://deinstitutionalisationdotcom.files.wordpress.com/2020/05/eeg-di-report-2020-1.pdf>.

¹⁹¹ Comisia pentru petiții a Parlamentului European, Raport de misiune și recomandări în urma vizitei de anchetă în Slovacia din 22 - 23 septembrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/113106/1113278EN.pdf>.

- un minor care a comis o infracțiune care, în mod normal, ar constitui o infracțiune penală în temeiul dreptului penal;
- un infractor minor sau un minor suspectat de săvârșirea unei infracțiuni în temeiul dreptului penal;
- un copil care a comis o abatere;
- un copil care este membru al unui grup care îl amenință cu o influență negativă;
- un copil care abuzează de droguri sau este dependent de droguri;
- un copil care joacă jocuri de noroc sau este dependent de jocuri, social media etc.;
- un copil cu tulburări de comportament care duc la probleme la școală, în grup, în relațiile cu alți copii, cu părinții sau cu alți adulți, sau la neglijarea prezenței la școală sau la evadarea de acasă;
- un copil care nu a avut probleme sau tulburări de comportament, dar al cărui comportament, deși de scurtă durată, necesită asistență din cauza gravității sau nepotrivirii sale.

Autoritatea pentru protecția copilului, în cooperare cu instituția în care se află copilul, cu municipalitatea și cu alte părți interesate, elaborează un plan de asistență socială cu familia copilului, care include monitorizarea dezvoltării psihologice, fizice și sociale a copilului. În acest scop, autoritatea pentru protecția copilului vizitează copilul în instituție cel puțin o dată la șase luni [articolul 32 alineatul (3)]. Cel puțin o dată la șase luni, municipalitatea prezintă autorității de protecție a copilului un raport privind situația socială a părinților copilului, care include, printre altele, evaluarea posibilității de reîntoarcere a copilului în mediul familial (§ 32 (4)). Autoritatea de protecție a copilului prezintă instanței, cel puțin o dată la șase luni, un raport privind efectele măsurilor impuse, luate pentru a înlătura motivele pentru care s-a dispus îngrijirea instituțională și informează instanța cu privire la posibilitățile de încetare a îngrijirii instituționale, lăsarea copilului în îngrijire personală alternativă sau posibilitatea de adopție [§ 32 (5)].

Suprareprezentare și Date

În 2011, cercetătorii de teren ai ERRC, care au vizitat 12 instituții de îngrijire a copiilor din cinci localități din Slovacia, au constatat, pe parcursul a peste 150 de interviuri, că, în medie, copiii romi reprezentau 82,5% din totalul copiilor din instituțiile respective și, potrivit lucrătorilor de îngrijire intervievați, reîntoarcerea lor la părinții biologici este foarte rară, iar perspectivele de adopție sunt mult mai reduse decât în cazul colegilor non-romi.¹⁹²

În 2015, o cercetare publicată de ONG-ul CVEK¹⁹³ fa constatat că în unitățile vizitate copiii romi erau suprareprezențați în mod foarte semnificativ:

192 ERRC *et al.* Sentința pe viață: Copiii romi în îngrijire instituțională, 20 iunie 2011. Disponibil la adresa: <http://www.errc.org/reports-and-submissions/life-sentence-romani-children-in-institutional-care>.

193 Centrum pre výskum ethnicity a kultúry/ Center for the Study of Ethnicity and Culture (CVEK)”, *Štátne deti na jednej lodi? Rómske deti v detských domovoch*, 2015. Disponibil la: <http://cvek.sk/wp-content/uploads/2015/11/Statne-deti-na-jednej-lodi.pdf>.

“Chiar și în regiunile din vestul Slovaciei, unde sunt mult mai puțini romi decât în Slovacia Centrală și de Est, copiii romi din casele vizitate reprezintă adesea aproximativ 50% din copii. În alte regiuni, această proporție a fost, de asemenea, semnificativ mai mare; unele case de copii sunt practic exclusiv romi.”¹⁹⁴

În observațiile sale finale din 2016 cu privire la Slovacia, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului și-a exprimat îngrijorarea cu privire la faptul că majoritatea copiilor instituționalizați erau de etnie romă, că foarte puțini erau adoptați, iar opțiunile alternative și de plasament familial erau limitate.¹⁹⁵

Potrivit informațiilor primite de Organizația Fantasia a Copiilor de la Ministerul Muncii și Afacerilor Sociale, numărul total al tuturor copiilor aflați în îngrijire de stat în Slovacia depășește 5.000, plasați în aproximativ 110 unități de diferite tipuri. Din acest total, sursa a estimat că mai mult de 63% sunt copii romi. Șefii Protecției Sociale și Tutellei din Kežmarok și Poprad au estimat că ponderea copiilor romi aflați în grija statului în districtele lor este de 70% și, respectiv, 50%.

În ceea ce privește datele privind etnia, din interviurile cercetătorului cu reprezentanții instituțiilor reiese clar că etnia copiilor este înregistrată. De exemplu, șeful Institutului de Cercetare în Psihologia și Psihopsihologia Copilului (VÚDPaP) a confirmat că, atunci când solicită o adopție, solicitantul declară dacă este interesat de un copil rom, iar în dosare se înregistrează chiar dacă unul sau ambii părinți sunt de origine romă. Un asistent social de la un centru comunitar i-a spus cercetătorului ERRC că le cere clienților să își declare naționalitatea: “unii spun că au naționalitate slovacă. Noi lucrăm cu tabele în cadrul proiectului, unde se înregistrează dacă este sau nu este vorba de un client rom.”

Cum și de ce ajung Copiii Romi în Instituțiile de Îngrijire

Pe baza interviurilor realizate de cercetătorul ERRC, cele mai frecvente cauze pentru îndepărtarea copiilor de familiile lor au inclus incidente discrete, cum ar fi absenteismul școlar, o tragedie, cum ar fi moartea unui părinte, și probleme mai largi legate de sărăcia extremă, lipsa veniturilor și condițiile precare de locuit în așezările segregate. Acest lucru este în concordanță cu Raportul de țară 2020 al Comisiei Europene, care a constatat că, în ciuda sistemului juridic care interzice plasarea copiilor în îngrijire pe motiv de sărăcie sau de lipsuri, condițiile precare de locuit reprezintă unul dintre cele mai frecvente motive pentru îndepărtarea copiilor romi de familiile lor biologice:

“Sărăcia copiilor, în special în rândul comunităților de romi, este un motiv major pentru care copiii sunt plasați în sistemul de plasament familial de stat. Îngrijirea formală pe termen lung continuă să fie dominată de centrele rezidențiale, iar procesul de dezinstituționalizare a îngrijirii persoanelor cu handicap avansează lent. Există o lipsă de resurse financiare și de o abordare clară și integrată

¹⁹⁴ *Ibid.*, p. 8.

¹⁹⁵ Comitetul ONU pentru drepturile copilului, a 45-a sesiune, Observații finale: Slovacia, CRC/C/SVK/CO/2, 10.07.2007, §§ 43-46.

*care să răspundă cererii tot mai mari de asistență medicală și de servicii sociale în domeniul îngrijirii pe termen lung. Accesul la asistență medicală de calitate, în special la asistența medicală primară, rămâne relativ slab și inegal.*¹⁹⁶

Când sunt întrebați despre motivele pentru care copiii sunt luați în îngrijire, șefii agențiilor de protecție socială neagă faptul că etnia joacă vreun rol în transferurile de copii și continuă să citeze neglijența părinților, absentismul școlar, furtul de lemne de foc și de cartofi, problemele de sănătate, tragediile familiale și “alte fenomene patologice din localitate”, inclusiv abuzul de droguri și alcool. Un lucrător al unui centru comunitar a identificat aceste simptome și a afirmat că principalul motiv pentru îndepărtarea copiilor este “sărăcia, condițiile de trai precare, nivelul scăzut de educație, locuințele proaste și rata ridicată a șomajului în așezare”.

Mulți dintre cei intervievați au susținut, în mod similar, că etnia nu joacă niciun rol în deciziile de îndepărtare a copiilor, ci mai degrabă sărăcia “în special în așezările segregate de romi din estul Slovaciei și în familiile cu un număr mare de copii”. Lucrătorii sociali au declarat că nu le place să îndepărteze copiii, dar “în majoritatea cazurilor sunt copii luați dintr-un mediu puțin stimulant, în care adesea nu există acces la apă, canalizare și nici măcar condiții de viață ca atare pentru copii”.

În timp ce deciziile individuale privind îndepărtarea copiilor pot fi luate cu bună credință, rasismul care reproduce sărăcia extremă rămâne în mare parte necontestat, iar sistemul care aruncă un număr extrem de disproporționat de copii romi în instituțiile de stat de îngrijire rămâne efectiv necontestat.

Eșecul autorităților slovace de a face progrese în ceea ce privește dezinstituționalizarea și înființarea de servicii de sprijin pentru copii și familii “reglementate de standarde bazate pe drepturi și orientate spre rezultate”¹⁹⁷, neglijând în același timp să abordeze problema suprareprezentării copiilor romi în sistem, este o dovadă a profunzimii discriminării instituționale împotriva romilor. După cum a acceptat Curtea Europeană a Drepturilor Omului în cauza D.H. și alții împotriva Republicii Cehe: “o diferență de tratament poate lua forma unor efecte prejudiciabile disproporționate ale unei politici sau măsuri generale care, deși formulată în termeni neutri, discriminează un grup.”¹⁹⁸ Discriminarea este o manifestare a rasismului structural adânc înrădăcinat care reproduce și exacerbează inegalitatea: faptul că 85% dintre romi trăiesc sub pragul sărăciei pune în pericol un număr mare de copii romi. Această neglijență oficială face ca viața de familie în comunitățile marginalizate să fie din ce în ce mai vulnerabilă și mai precară. Acest lucru este valabil mai ales în regiunile dezavantajate și în localitățile segregate din punct de vedere rasial, unde accesul la serviciile sociale și esențiale este, după cum a spus Comisia Europeană, “inegal și îngreunat de lipsa infrastructurii.”¹⁹⁹

196 Comisia Europeană, Document de lucru al serviciilor Comisiei Raport de țară Slovacia 2020. Disponibil la adresa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1584543810241&uri=CELEX%3A52020SC0524>.

197 UNICEF (2010) Acasă sau într-o casă?: Îngrijirea și adopția formală a copiilor în Europa de Est și Asia Centrală, p.52.

198 D.H. și alții c. Republicii Cehe [G.C.], nr. 57325/00, 13.11.2007, § 184.

199 Comisia Europeană, Document de lucru al serviciilor Comisiei Raport de țară Slovacia 2020. Disponibil la: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1584543810241&uri=CELEX%3A52020SC0524>.

Experiența Părinților Romi cu Asistența Socială

Interviurile cu mamele copiilor luați în îngrijire oferă o perspectivă asupra vieții comunităților celor mai excluse și mai lipsite de drepturi; excluderea socială, segregarea și marginalizarea au făcut ca viața acestor părinți să fie precară și i-au făcut extrem de vulnerabili. Traiul la limită a făcut ca multe familii să nu poată rezista șocului unor tragedii sau nenorociri bruște, cum ar fi moartea soțului/soției, încarcerarea pentru abateri minore, cum ar fi absenteismul copiilor, sau aruncarea în sărăcie absolută după pierderea unor locuri de muncă informale. Următoarele extrase sunt extrase din interviurile cercetătorului nostru cu două mame ai căror copii au fost îndepărtați și plasați în îngrijire instituțională de stat

Părintele R. și soțul ei aveau opt copii, doi erau deja adulți, iar șase copii cu vârste cuprinse între 3 și 14 ani au fost duși la o casă de copii. Aceasta i-a spus cercetătoarei noastre că copiii ei au fost luați în îngrijire după ce a fost trimisă la închisoare din cauza absenteismului băieților săi de 12 și 14 ani. La acea vreme, soțul ei era și el în închisoare din același motiv. Niciuna dintre rudele lor nu a vrut să preia copiii. Ea și-a amintit că atunci când lucrătorii de la protecția socială au venit la ea acasă, copiii erau deja împachetați și își luaseră rămas bun. Mai devreme primise hotărârea judecătorească de a-și ispăși pedeapsa cu închisoarea și știa la ce să se aștepte.

După ce a fost eliberată, părintele R. a declarat că nu a primit niciun ajutor, că nu a putut găsi un loc de muncă, că nimeni nu a angajat-o și că nu avea mijloace financiare, deoarece soțul ei era încă în închisoare.

Ea a primit doar o singură prestație de aproximativ 60 de euro și era dependentă de familia sa, care îi aducea ceva de mâncare, dar avea foarte puțin ei înșiși. Nu își putea vizita copiii, deoarece se afla în închisoare, dar le scrisese scrisori. După eliberarea din închisoare, nu a putut să îi vadă, deoarece locuința era foarte departe, iar de atunci copiii nu au mai păstrat legătura. Ei se simt în siguranță, sunt atașați de îngrijitorii lor și nu doresc să se întoarcă în casa familiei.

Părintele T. era văduvă și mamă a șapte copii cu vârste cuprinse între 7 și 15 ani. Ea a declarat că copiii ei au fost luați din cauza condițiilor de trai precare. În urma decesului soțului ei, care era singurul susținător al familiei, familia a rămas fără niciun venit. Nu avea nicio idee că lucrătorii de la protecția socială vor veni să îi ia copiii; ea nici măcar nu era acasă, ci în magazinul local din sat. A aflat despre acest lucru indirect de la fiul ei, care a auzit în sat că primarul plănuia să îi ia copiii. Îndepărtarea a fost un șoc și o traumă uriașă pentru mamă și pentru copiii ei. Aceasta și-a amintit: “Nu-mi venea să cred, chiar primarul m-a ajutat de câteva ori cu lemne de foc și mâncare pentru copii, pentru că îmi cunoștea situația”. Soțul ei a murit lăsând datorii de peste 2 000 de euro, pe care ea a trebuit să le plătească. A primit un ajutor de bază și o plată de 180 de euro de la asistenții sociali pentru alimente și produse de bază pentru gospodărie, “dar nu a fost suficient”.

Ea era conștientă de drepturile sale, vizita copiii în mod regulat și se interesa activ de educația lor, și se ocupa de diverse “accidente și incidente” care au avut loc în centrul de criză. Aceasta a declarat că copiii ei au supraviețuit stresului și traumei de a fi separați de familia lor timp de 12 luni și a povestit ce i s-a întâmplat fiicei sale:

“Fiica mea a fost lovită de un polițist. A plecat la plimbare cu fetele undeva și nu s-a mai întors la timp. A fost chemată poliția și acest polițist a pălmuț-o pe fiica mea. Au dus-o la Prešov, au internat-o la psihiatrie timp de o lună, dându-i medicamente... Din acest motiv are în continuare probleme, vomită sânge și are depresie. Când mi-a spus, am făcut o plângere împotriva polițistului, dar ea s-a temut teribil de mult că ne va fi arsă casa și și-a anulat mărturia. Nu am mai putut face nimic.”

Concluzii

Dovezile rezultate din această ultimă analiză a celor cinci țări din cadrul Strategiei 2020 sugerează că, în ciuda lipsei declarate de date defalcate pe criterii etnice, numărul disproportionat de copii romi care ajung în instituțiile de stat de îngrijire este în continuare extrem de mare. În observațiile sale finale din 2016 privind Slovacia, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului și-a exprimat îngrijorarea că majoritatea copiilor aflați în îngrijire instituțională erau romi, că foarte puțini erau adoptați și că opțiunile alternative și de plasament familial erau limitate.²⁰⁰ Ținând cont de variațiile regionale în patru dintre țările analizate, cercetătorii noștri au primit următoarele estimări:

- În Slovacia, unde romii reprezintă 6-8% din populația totală, se estimează că 63% dintre copiii aflați în grija statului erau de origine romă.
- În România, unde se estimează că romii reprezintă 8,32% din populația totală, în funcție de regiunea geografică și de sursele de informare, suprareprezentarea copiilor romi în sistemul de îngrijire a variat între 35% și 75%.
- Din nou, în Republica Cehă, estimările au variat în funcție de regiuni. Romii reprezintă doar 2,2% din populația totală, dar reprezintă între 30% și 60% din copiii aflați în grija statului.
- În Bulgaria, romii reprezintă aproximativ 10,33% din populația totală, dar estimările privind copiii romi aflați în grija statului sugerează că aceștia reprezintă 30-60% din total, în funcție de regiune.

În cea de-a cincea țară, Moldova, amploarea problemei privind romii aflați în grija statului este dificil de cuantificat din cauza lipsei unei colectări de date cuprinzătoare, continue și coordonate privind drepturile copilului în general, precum și a unei dezagregări mai profunde limitate sau complet absente a datelor privind situația grupurilor deosebit de vulnerabile. Cu toate acestea, este probabil ca copiii romi să fie într-adevăr suprareprezențați, deoarece sărăcia a fost identificată ca fiind principala cauză care determină plasarea copiilor romi în îngrijire instituțională, iar în Republica Moldova, romii sunt mult mai susceptibili de a fi săraci, 65 % dintre romi trăind în sărăcie absolută, comparativ cu 28 % dintre non-romi.²⁰¹

Pe baza interviurilor realizate de cercetătorii ERRC, în timp ce motivele pentru îndepărtarea copiilor de familiile lor au inclus incidente discrete, cum ar fi absentismul școlar, sau o tragedie, cum ar fi moartea unui părinte, cele mai frecvente cauze au fost legate de sărăcia extremă, lipsa veniturilor și condițiile precare de trai în așezările segregate. În ciuda interdicțiilor legale privind plasamentul copiilor în îngrijire pe motiv de sărăcie sau lipsuri, condițiile precare de locuit și sărăcia infantilă rămân cele mai frecvente motive pentru îndepărtarea copiilor romi de familiile lor biologice în țări precum Slovacia.

²⁰⁰ Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului, a 45-a sesiune, Observații finale: Slovacia, CRC/C/SVK/CO/2, 10.07.2007, §§ 43-46.

²⁰¹ Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, Banca Mondială și Comisia Europeană, Regional Roma Survey, 2011. Disponibil la adresa: <https://cps.ceu.edu/article/2012-10-16/undpworld-bankek-regional-roma-survey-2011>.

Această sărăcie profundă în rândul romilor este o consecință a rasismului structural și a discriminării, agravată de o guvernare slabă și de corupția endemică. Nu este un capriciu întâmplător al pieței libere, ci, așa cum a precizat profesorul Philip Alston, raportorul special al ONU privind sărăcia extremă și drepturile omului, în cazul României, “este o funcție a unei lungi istorii de discriminare, neglijare și izolare”.

Foarte multe familii de romi aflate în situații de risc nu au acces la sprijin social, iar măsurile de prevenire rămân rare și adesea inexistente în regiunile cele mai defavorizate, unde nevoile sunt cele mai mari. În consecință, subfinanțarea, combinată cu discriminarea instituțională, face ca îndepărtarea copiilor romi de la familiile lor să fie mai degrabă prima opțiune a autorităților decât ultima. Deși legea prevede în mod clar că instanțele și agențiile de protecție a copilului ar trebui să prefere întotdeauna alternativele la îngrijirea instituțională, dreptul multor copii la viața de familie nu este respectat, deoarece unele autorități regionale nu reușesc să dezvolte alternative la îngrijirea instituțională în măsura în care este necesar sau nu reușesc să se asigure că acestea sunt opțiunea preferată, ceea ce duce la fenomenul cunoscut în politica publică drept “loteria codului poștal”.

În cazul Republicii Cehe, după cum a detaliat Lumos în plângerea colectivă depusă cu succes la CEDO, drepturile copiilor sunt afectate în mod semnificativ de locul în care locuiesc (codul poștal). Datele colectate au demonstrat în mod clar că îngrijirea instituțională nu este utilizată ca măsură de ultimă instanță în regiunile dezavantajate cu o populație semnificativă de romi. Comitetul a fost de acord și, în hotărârea sa din 2020, a calificat drept inacceptabil faptul că guvernul “permite plasarea copiilor în instituții dăunătoare ca “măsură de facto de primă instanță”, fără a obliga autoritățile publice să încerce mai întâi să ofere sprijin familiei biologice a copilului sau să găsească un plasament într-o familie substitutivă.”²⁰²

Progresele în materie de dezinstituționalizare au stagnat în țările analizate, iar grupurile de experți și organizațiile societății civile au avertizat asupra disfuncționalităților operaționale, a diminuării voinței politice și a finanțării inadecvate. În Bulgaria, problemele au inclus aspecte legate de calitatea tuturor tipurilor de plasament alternativ; lipsa unei coordonări sau consultări semnificative cu partenerii, agravată de deficite de transparență în procesul de luare a deciziilor legate de politica de protecție a copilului; absența unor mecanisme detaliate de planificare și monitorizare la nivel național; și o subfinanțare severă a sistemelor de protecție a copilului. Această insuficiență de resurse duce la o lipsă acută de personal, la resurse materiale precare și la o fluctuație mare a lucrătorilor sociali care nu au standarde bazate pe competențe, formare și supervizare. În mod similar, în România, procesul de dezinstituționalizare a încetinit în mod semnificativ din două motive: în primul rând, condițiile de viață în declin, sărăcia severă și emigrarea au însemnat că tot mai mulți copii au fost fie plasați de părinți în instituții, fie îndepărtați de familiile lor; în al doilea rând, înghețarea angajărilor în sectorul public și reducerile bugetare au limitat și mai mult capacitățile deja întinse ale sistemului de a furniza servicii de îngrijire de tip familial.

În toate țările analizate, până la o treime dintre copiii aflați în îngrijirea statului și-au petrecut 90% din întreaga viață în cadrul sistemului. În cazul copiilor separați de la o vârstă fragedă, perspectivele de reintegrare familială sunt grav reduse din cauza lipsei de sprijin sau de consiliere pentru părinți

²⁰² Comitetul European pentru Drepturi Sociale, Decizia pe fond în cauza Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Centrul pentru apărarea persoanelor cu dizabilități mentale (MDAC) împotriva Republicii Cehe. Plângerea nr. 157/2017. 23 noiembrie 2020. Disponibilă la adresa: [https://hudoc.esc.coe.int/eng#f{%22sort%22:\[%22ESC PublicationDate%20Descending%22\],\[%22ESCDIdentifier%22:\[%22cc-157-2017-dmerits-en%22}\]}.](https://hudoc.esc.coe.int/eng#f{%22sort%22:[%22ESC PublicationDate%20Descending%22],[%22ESCDIdentifier%22:[%22cc-157-2017-dmerits-en%22}]})

romi, în special dacă gospodăria este situată într-o așezare îndepărtată sau marginalizată. După șase ani de separare, dacă nu are loc nicio adopție, șansele lor de a ieși din sistem scad și mai mult, în timp ce probabilitatea de a fi reîntrași în propria familie se reduce practic la zero.

În ceea ce privește adopția și plasamentul familial, o observație comună a lucrătorilor sociali din diferite țări a fost aceea că doar viitorii părinți din străinătate aveau mai multe șanse de a adopta un copil rom decât părinții adoptivi locali. Un manager a declarat că, în județul său din România, “adopția de copii romi este aproape inexistentă”. La zece ani de la prima rundă de cercetări ale ERRC, această ultimă rundă confirmă că, în 2020, rămâne în continuare cazul că, deși este foarte ușor să fii aspirat în sistem, este practic imposibil pentru mulți copii romi să scape de el până la majorat; pentru majoritatea, instituția este singura familie pe care o cunosc²⁰³; ar “instituția” este profund dăunătoare și îi lasă pe tineri în mare parte nepregătiți și fără sprijin pentru viața în afara sistemului atunci când ajung la majorat.

Această cercetare oferă o mărturie elocventă a daunelor provocate copiilor romi prin instituționalizare. În plângerea noastră colectivă adresată Comitetului European pentru Drepturi Sociale (CEDS), raportorul special al ONU, Dainius Pūras, a susținut că ansamblul dovezilor arată că copiii cu dizabilități și cei care provin din minorități etnice sunt susceptibili de a resimți un impact mai mare al instituționalizării, ceea ce duce la întârzieri de dezvoltare mai severe sau comportamente perturbate decât colegii lor, și a detaliat modul în care copiii mici trăiesc experiența instituționalizării:

*“dezvoltarea socială și interpersonală este afectată, creșterea fizică este încetinită, iar dezvoltarea cognitivă și a limbajului este întârziată ... Ar trebui subliniat faptul că, chiar dacă ar fi posibil să se asigure condiții în instituții care să nu fie inumane sau degradante sau să se elimine violența și abuzurile, este aproape imposibil pentru copiii din instituții să formeze un atașament consistent față de un îngrijitor, iar acest lucru va duce în continuare la efecte dăunătoare asupra dezvoltării lor.”*²⁰⁴

ERRC susține că interesul superior al copilului trebuie să prevaleze în orice moment și că îngrijirea bazată pe familie ar trebui să primeze în fața oricăror aranjamente alternative de îngrijire, acceptând pe deplin faptul că există cazuri în care trebuie oferite alternative la îngrijirea parentală. Cu toate acestea, considerăm ca fiind de nerefuzat afirmația încăpățânată a susținătorilor îngrijirii instituționale a copiilor, conform căreia, din moment ce condițiile s-au îmbunătățit semnificativ în centrele de îngrijire instituțională, aceste locuri ar trebui să fie considerate locuri sigure și adecvate pentru copii. Această afirmație este deosebit de nesinceră în cazul Republicii Cehe, unde, după cum a declarat un fost ministru, sistemul de îngrijire și protecție a copiilor nu a putut să se transforme deoarece “interesele angajaților au prevalat asupra interesului superior al copiilor”.²⁰⁵

203 UNICEF, România: *Copii în grija autorităților publice 2017*. București 2017, p. 44. Disponibilă la adresa: https://www.unicef.org/romania/sites/unicef.org.romania/files/2019-04/Romania_Children_in_Public_Care_2014.pdf.

204 Comitetul European al Drepturilor Sociale, *Plângere: Centrul European pentru Drepturile Romilor și Centrul pentru apărarea drepturilor persoanelor cu dizabilități mintale împotriva Republicii Cehe: Pentru neasigurarea protecției sociale și economice a copiilor mici care sunt segregati în instituții de îngrijire a copiilor*. 26 octombrie 2016. Disponibilă la adresa: <https://rm.coe.int/complaint-157-2017-european-roma-rights-centre-mental-disability-advoc/1680761626>.

205 Lidovsky.cz, *Za dítě v ústavu platí stát ročně 778 tisíc. Třikrát víc než za pěstounskou péčí*. 2017. Disponibil la: https://www.lidovsky.cz/domov/pobyt-v-kojeneckem-ustavu-je-30x-drazsi-nez-sluzby-pro-rodinustoji-778-tisic.A170515_165043_In_domov_ELE/tisk.

Situația din astfel de instituții a fost descrisă de un mediator ceh ca fiind “*înrautățită și mai mult de un aspect de depersonalizare și de contact fizic inadecvat ... copiii au parte de orice, mai puțin de dragoste*”²⁰⁶; și a fost caracterizată în mod memorabil de Lumos ca fiind un loc în care:

*“copiii sunt separați în mod arbitrar de părinții lor (și adesea de frații lor) și sunt crescuți de personal plătit pentru a avea grijă de ei și care, de obicei, lucrează în schimburi; un număr mare de copii care nu au nicio legătură între ei locuiesc împreună în aceeași clădire sau în același complex; copilul nu are posibilitatea de a-și forma un atașament emoțional sănătos față de unul sau doi îngrijitori principali; cadrul este izolat de comunitatea mai largă și este clar identificabil ca fiind în afara comunității mai largi (prin utilizarea de ziduri înalte sau garduri, sârmă ghimpată, paznici la poartă, asigurarea unei școli la fața locului, printre altele); contactul cu familia naturală și cu familia extinsă nu este încurajat sau sprijinit în mod activ și, uneori, este descurajat; îngrijirea este, în general, impersonală, iar nevoile organizației trec înaintea nevoilor individuale ale copilului.”*²⁰⁷

După cum se menționează în introducere, ERRC susține că instituționalizarea copiilor mici este o formă de violență, iar suprareprezentarea disproporționată a copiilor romi în îngrijirea de stat reprezintă o formă de violență rasistă. Un răspuns conform cu drepturile omului la situația existentă a copiilor romi și a copiilor cu dizabilități aflați în îngrijirea de stat, solicită eliminarea imediată și totală a îngrijirii instituționale și dezvoltarea unor servicii adecvate de sprijin pentru copii în întreaga Europă.

²⁰⁶ Raport al Apărătorului Public al Drepturilor privind vizitele sistematice în unitățile sanitare, inclusiv în instituțiile pentru copii sub trei ani, p. 61. Raportul este disponibil (în limba cehă) la adresa: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2013/NZ-25_2012-kojenecke-ustavy.pdf.

²⁰⁷ Comitetul European pentru Drepturi Sociale, *Decizia pe fond în cauza Centrul European pentru Drepturile Romilor (ERRC) și Centrul pentru apărarea persoanelor cu dizabilități mentale (MDAC) împotriva Republicii Ceha*. Plângerea nr. 157/2017. 23 noiembrie 2020. Disponibilă la adresa: [https://hudoc.esc.coe.int/eng#{%22sort%22:\[%22ESCPublicationDate%20Descending%22\],\[%22ESCDIdentifier%22:\[%22cc-157-2017-dmerits-en%22\]}](https://hudoc.esc.coe.int/eng#{%22sort%22:[%22ESCPublicationDate%20Descending%22],[%22ESCDIdentifier%22:[%22cc-157-2017-dmerits-en%22]}).

Recomandări

Către Comisia Europeană:

- Să revizuiască *Cadrul strategic al UE pentru romi în materie de egalitate, incluziune și participare pentru perioada 2020-2030*²⁰⁸ pentru a încorpora o abordare mai complexă, centrată pe copil, care să acorde o atenție deosebită drepturilor și nevoilor celor mai vulnerabili dintre copiii romi din Europa, inclusiv a celor îndepărtați de familiile lor și plasați în instituții de stat.
- Să alinieze pe deplin Cadrul pentru romi la politica mai amplă a UE post-2020 privind reducerea sărăciei în rândul copiilor și a excluziunii sociale și să se asigure că echilibrul dintre politicile universale și abordările specifice nu exclude servicii adecvate de sprijin și de prevenire pentru copiii și familiile lor din comunitățile de romi excluse din punct de vedere social. În cadrul unei astfel de politici principale, revizuiți drepturile copilului și alte politici relevante pentru a vă asigura că familiile și copiii romi sunt incluși ca grupuri-țintă care au nevoie de protecție specială.
- Să emită o comunicare discretă dedicată drepturilor copilului în conformitate cu *Cadrul UE pentru Romi*, prin care să îndemne guvernele naționale să se asigure că strategiile naționale revizuite de incluziune adoptă o abordare holistică și bazată pe drepturi atunci când este vorba de copiii și tinerii romi
- Să ajute guvernele naționale să dezvolte o abordare a protecției copilului care să asigure servicii și sisteme care să fie prietenoase cu copiii, echitabile și nediscriminatorii; care să acorde prioritate eliminării tuturor formelor de violență împotriva copiilor romi, să garanteze drepturile celor aflați în situații vulnerabile (inclusiv a celor din instituțiile de stat) și să promoveze participarea copiilor romi la politicile care le afectează viața.
- Să se asigure că cadrul UE pentru romi este pe deplin aliniat la angajamentul politic general la nivel european în favoarea dezinstituționalizării și că acest cadru acordă prioritate în mod specific protecției copilului și dreptului la viața de familie. Să ofere stimulente pentru schimbare, să impună un moratoriu asupra utilizării fondurilor UE de către statele membre pentru construirea de noi instituții și să redirecționeze fondurile UE pentru furnizarea de servicii de sprijin în cadrul comunității. Să modifice procedurile astfel încât Instrumentul european de vecinătate (IEV) să poată contribui la reforma de dezinstituționalizare în țări precum Moldova.²⁰⁹
- Să încurajeze guvernele naționale să stabilească obiective politice, repere și indicatori, planuri de programe specifice și sisteme de monitorizare și evaluare pentru a preveni separarea copiilor romi de familiile lor; să ofere resurse adecvate pentru sprijin familial, măsuri de prevenire și asistență juridică pentru familiile romi care riscă să fie îndepărtate; și să elaboreze și să utilizeze definiții detaliate și orientări metodologice pentru evaluarea pericolului pentru copii.

208 Comisia Europeană, *Cadrul strategic al UE pentru romi privind egalitatea, incluziunea și participarea pentru 2020-2030*. Disponibil la adresat: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1813.

209 Opening Doors for Europe's Children, 2018 Fișă informativă de țară: Moldova. Disponibil la: <https://better-care-network.org/library/principles-of-good-care-practices/transforming-institutional-care/opening-doors-for-europes-children-2018-country-factsheets>.

- Să aloce fonduri pentru ca administrațiile locale și ONG-urile să furnizeze servicii de prevenire în comunitățile de romi pentru a permite copiilor romi să rămână sau să se întoarcă în familiile lor și, de asemenea, să încurajeze autoritățile locale și regionale să identifice protecția copiilor ca fiind o problemă în politicile de incluziune a romilor și în alocarea resurselor.
- Să colaboreze cu Consiliul Europei pentru a stabili standarde pentru colectarea de date comparabile cu privire la numărul de copii romi aflați în îngrijirea statului (inclusiv în instituții, în centre de plasament, în alte forme de îngrijire alternativă și în adopție), inclusiv date defalcate în funcție de etnie, sex, handicap și alți factori relevanți, cu măsuri adecvate pentru a proteja datele personale ale copiilor și ale familiilor.

Pentru guvernele naționale și autoritățile regionale:

- Să modifice standardele juridice naționale pentru a oferi protecție deplină și adecvată copiilor și familiilor romi care riscă să fie separați, pentru a se asigura pe deplin că îndepărtarea copiilor pe motiv de sărăcie sau de probleme materiale este interzisă atât în lege, cât și în practică și pentru a asigura revizuirea periodică de către instanță a deciziilor administrative de plasare a copiilor în grija statului. Să elimine orice lacune juridice care permit plasarea copiilor romi în instituții dăunătoare ca “măsură de facto de primă instanță”.
- Să revizuiască politica națională de protecție a copilului pentru a include copiii și familiile romi ca fiind expuse unui risc deosebit de pericol; să revizuiască toate politicile și programele naționale pentru a evalua dacă prevederile aparent neutre au un impact dăunător sau discriminatoriu asupra romilor.
- Să colecteze date anuale comparabile, defalcate în funcție de etnie, sex, handicap și alți factori relevanți în domeniul protecției copilului, al educației, al locuințelor, al ocupării forței de muncă și al asistenței medicale, cu măsuri adecvate pentru a proteja datele cu caracter personal ale copiilor și ale familiilor.
- Să ofere informații despre asistența juridică gratuită familiilor cu risc de îndepărtare a copiilor, în special familiilor de romi amenințate de discriminare și excluziune socială.
- Să elaboreze și să adopte o descriere detaliată a pericolului pentru copii și orientări metodologice pentru a facilita o evaluare obiectivă și coerentă.
- Să asigure o monitorizare și o evaluare periodică și sistematică atât a serviciilor de bază, cât și a serviciilor profesionale de îngrijire, inclusiv a reprezentanților drepturilor copilului, care să țină seama de percepțiile familiilor și ale copiilor și de gradul lor de satisfacție cu privire la serviciile de protecție a copilului.
- Să pună în aplicare programe de acțiune pozitivă pentru a facilita angajarea de profesioniști romi în serviciile de protecție a copilului.
- Să facă formarea în domeniul combaterii discriminării și al multiculturalismului o componentă obligatorie a programelor școlare pentru profesioniștii din domeniul protecției copilului și al asistenței sociale și să se asigure că profesioniștii din domeniul asistenței îndeplinesc standarde profesionale coerente. Să colaboreze cu organizațiile de romi pentru a organiza cursuri de formare privind limba, istoria și cultura Rromani cu lucrătorii din domeniul protecției copilului și cu copiii aflați în grija statului.

- Să acorde prioritate finanțării serviciilor de bază pentru bunăstarea copilului pe baza furnizării de servicii, pentru a asigura un nivel adecvat de activitate preventivă și pentru a evita subfinanțarea regiunilor și a districtelor urbane care au cea mai mare nevoie.
- Să acorde prioritate finanțării naționale a programelor de asistență socială preventivă pentru a reduce numărul de copii romi aflați în grija statului, să oblige și să finanțeze în mod adecvat autoritățile de asistență socială și de protecție a copilului să pună în aplicare programe de reîntoarcere a copiilor aflați în grija statului în familiile lor și să crească numărul de asistenți sociali preventivi, permițând îmbunătățirea asistenței sociale comunitare prin reducerea numărului de cazuri pe lucrător.
- Să aducă servicii locale de prevenire în cartierele marginalizate pentru a sprijini familiile de romi aflate în risc de separare din cauza sărăciei și să asigure o cooperare eficientă între furnizorii de servicii publice, cum ar fi școlile, birourile de ocupare a forței de muncă, autoritățile pentru locuințe și instituțiile de sănătate publică, pentru a permite familiilor de romi aflate în situație de risc să își îmbunătățească condițiile de viață.
- Furnizarea de informații și îndrumări adecvate familiilor de romi aflate în pericol de separare cu privire la drepturile și îndatoririle lor și asigurarea de asistență juridică gratuită pentru aceste familii.

errc